

SALA
DE
LECTURA

ducea fărăul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 4 septembrie 1991 36 (84)

ÎNCERCAREA DESTINULUI

Ia mijloc e mina lui Dumnezeu! Altfel nu s-ar fi putut ca soarta norodului Moldovei ocupate, trădate, martirizate să se schimbe în trei zile. Întii frigul și frica pe care răsuflarea instrului militar-birocratic a răspândit o înăuntru fruntarilor imperiului și nu doar acolo și apoi speranța aprinsă ca o vilvăiaie care arde zidurile celei mai sumbre închisori a popoarelor. A trebuit ca iubitorii libertății să-și așeze inima în palmă și să meargă conștiinți împotriva morții, a înghețului pentru ca sinistra urzeală să se destrame. A trebuit ca la Moscova un om adevărat să infrunte propria teamă și să se împotrivească la ceea ce, din obișnuința atîtor nenorociri planificate, părea inexorabil, a trebuit ca la Moscova din nou tinerii să se ofere jertfă Molochului cu șenile, a trebuit, mai ales, pentru poporul român, ca o jumătate de milion de oameni să iasă în străzi, în piață, să apere cu miinile goale simbolul libertății lor, a democrației lor, Parlamentul Moldovei, pentru ca speranța întregului popor român să reinvie.

Partea cea mai asuprită, partea cea mai chinată, partea cea mai nefericită a poporului român, cea care trăiește între Prut și Nistru a știut să fie cea mai nobilă. A știut să fie unită, decise, a știut să disprețuiască pericolul, a știut să arate cui poate să vadă că libertatea este mai scumpă decît viața! Și nu doar în cuvinte ci în fapte. Acolo, la Chișinău, bărbați și femei, tineri și bătrîni erau hotărîți să moară dar să fie liberi. Jurul lor vuiau tancurile, în jurul lor foșneau zvonurile, zăngăneau cătușele și multora mai mari și mai tari, mai aleși și mai bogați, sufletul le era o cirpă, după cum le era credința și convingerea. Dar ei au știut, așa cum au știut tinerii și copiii României însingurate din decembrie că fără libertate viața nu merită să mai fie trăită.

Să ne rugăm în gînd și cu voce tare ca libertatea acestei părți a poporului românesc să fie adevărată, de nevindeț, de neschimbat. Să ne rugăm pentru noi, cealaltă parte a poporului român, să fim în stare să pricepem dimensiunea și sensul acestei libertăți pentru istoria noastră întreagă.

Să ne rugăm să nu fim lași, cum am mai fost, să nu fim poltroni, cum am mai fost, să nu fim ticăloși, cum am mai fost, să nu fim „înțelepți” și „precauți” pentru a ne fi doar nouă bine, un bine mai greu decît blestemul uciderii de frate, de fiu, de mamă și tată, cum am mai fost.

Să ne rugăm să fim indeajuns de buni, de drepți, de curajoși, așa cum am mai fost, pentru a ști să ocrotim și să prețuim lumina aprinsă la Chișinău. Este singura lumină care ne trebuie și ne vine de la Răsărit.

Ce se va întimpla? În mina cui sint toate?

Răspunsul este simplu. La început, totul a fost în mina lui Dumnezeu. El ne-a arătat calea, el ne-a înlesnit fapta, ne-a limpezit privirea. Acum totul este în mina noastră, a oamenilor din aceste locuri românești.

Dacă nu vom ști să ducem la sfîrșit acest divin început înseamnă că am trăit într-o jalnică eroare. Pedepsa nu va întîrzi să vină. Iar ea va veni de la cei care vor reuși, în felul lor, să-și vededească hotărîrea, curajul, înțelepciunea.

Este momentul de încercare a destinului național. Este momentul în care gîndul și simțirea trebuie să izbindească asupra salamului cu soia.

Eugen Uricaru

27 august 1991 • La Chișinău răsună solemn clopotele libertății

Cronica literară de Florin Manolescu
SEMN de Nicolae Prelipceanu
TINERI POEȚI ITALIENI
Cronica edițiilor • Povestea vorbeii
PIETRE NEGRE, PIETRE VERZI
—Un fragment de roman de Alexandru Vlad
MEMORIILE LUI ZINOVIEV

Cronica plastică din pag. a 13-a este dedicată maeștrului Ion Silișteanu • Acest număr al revistei este ilustrat cu reproduceri după tablouri ale artistului.

Teatru de umbre

Siluețe de piele proaspăt jupuită
o nuia de alun
le dansează
dincolo de aerul fierbinte
ca o perdea de batist transparent —
și în spate sursa de lumină :
clădiri incendiate, făclii —
și artistul, pe turcește zis karagöz,
și minuiorul de siluețe, pehlevan —
și publicul visînd cafenele
cu table și jurnale

care injură guvernul —
aici ne vom lăsa urma în praf,
„fantasmă e lumea pentru înțelept,
ce la prima vedere perdea îți pare” —
intri în scenă ca Don Quijote,
sfîrșești ca desen în covor
(covorul călcat în picioare)
te lupți cu mașinile de apă
trece vînzătorul de semințe —
dacă te gîndești că într-o zi
se sfîrșește spectacolul
alt gust are un miez de dovleac

Grete Tartler

semn

Extemporal

(FRAGMENT)

Pretorian scria: Zevedel, Gostină, Mormocea, Lambru, Gagea, Trandafir, Anghel, Margareta. Si eu. Si noi.

Adăuga el în cele din urmă cu greu. A numără, scrisese anul Pretorian. Pe urmă cu un alt scris, începu Zevedel: Pretorian, Gostină, Mormocea, Lambru, Marmontel, Gagea, Trandafir, Anghel, Margareta. Si isi ridică ochii însore cerul care nu se vedea din cauza fumanului. Zevedel era în casă. El sau Pretorian sau amindoi cum s-ar spune. Atunci începu să scrie Gostină: Zevedel, Pretorian, Mormocea, Lambru, Gagea, Trandafir, Anghel, Sulamita, Sulamita Grecu, pe care am iubit-o în tinerețe și care... și care... suspină el, cu lacrimi născute în ochi, nu a vrut să consimtă, nu mi-a dat nici o atenție. Dar acum și ea. Ea de ce nu? Cu noi, împreună, și ea, vă rog domnilor, prietenilor, doamnelor, să fiți de acord...

Vocea lui se stinse în devărtări ca un tunet. Iulie 1998 sau '81 sau. Ca să-l lase pe Mormocea să scrie. Si el, nu-i așa. Ista lui: Zevedel, Gostină, Pretorian, Lambru, Gagea, Trandafir, Anghel, Margareta. Acesta, mai fără imaginație, izbucni în melancolice triluri după Margareta, însă ceva ne face să credem că nu din cauza ei. Din cauza lor, a tuturor. Lui toți îl înșelaseră așteptările și uite, uite, că începe chiar și Lambru să-l înșele, dă-l ciț mai încolo, hai, departe, departe la liziera ploilor, plutitorul Lambru de la mazăre numărând încărcăturile zoale, în număr de unu, însă distrat cum îl stătu, cu ochii după fustele vântului, larg desfăcute pe cimpia întinsă ciț vezi cu ochii pină la teresamentul înalt al căii ferate din apropiere: Zevedel, Gostină, Mormocea, Pretorian, Gagea, Trandafir, Anghel, Margareta. Unu, Unul singur. Cu toții ca unul singur. Un încărcător, un om cu atâtea nume că-ți vine să-ți mai și țeli lumea n cap.

Solemn și teapăn iată-l pe Gagea cum scrie anecat: Zevedel, Gostină, Mormocea, Lambru, Pretorian, Trandafir, Anghel, Margareta. Numai Pretorian migrează de la locul unu, trecind prin toate, pină la Trandafir, Anghel, Margareta, cu toții, deodată, scriu, fiecare în colțul lui. După care, în liniște, Pretorian se ridică de la locul lui privilegiat, își amintește orășul cu același nume și începe să strângă de pe masă, de pe unica masă din camera în care a fost tot timpul singur, hirtile scrise de ei. De el. Scrisuri diverse, surite diverse, își spune printre dinți, analfabetul asta de Lambru și analfabeta de Margareta! Vă arăt eu vouă! Vă pun eu la treabă, vă învăț eu alfabetul! O să-mi fiți recunoscători!

Afară e toamnă. Si înăuntru e tot toamnă. „Se întunecă Pretorian, aprinde lumina!“ îl strigă un vecin binevoitor. Dacă n-am nita ce scrie pe usa lui am vedea în afară de numărul apartamentului, asupra căruia nu ne am hotărât încă, numele vecinului, Mormocea. Desure el Pretorian a spus cîndva mai demult, aflîndu-se încă la Privilegiat: o voce a generației sale de locatari, un adevărat purtător de cuvînt al locatarilor din promoția sa. Si a încheiat în felul său cunoscut „chei, ce știți voi?“

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Bancul cu loviturile de stat

Religia „comunismului victorios muribund“ de azi (ieri „capitalismul putred“ era muribund, nu?) are, se pare, între sărbătorile ei, ca eliberare (catharsis? Nu, supapă colectivă), și spectacole mai mult sau mai puțin singeroase în aer liber, de teapa acelora din Piața Roșie a Moscovei, recentă, sau Piața Universității bucureștene din vara anului trecut, unde energia populară, intrată și ea în scenariile polițiilor secrete ale loviturilor de stat, izbucnește la scară redusă, bine canalizată... În așa fel ca „presedintii aleși de popor“ să fie păstrați în funcție și perestroika să nu se întoarcă din drum: iar lozincă „Jos comunismul!“, măcar lozincă, să capete o fată mai umană...

Lovituri de stat paralele. Deși, de ce să nu fim sincer, la noi în 13-15 iunie 1990 bancul cu „lovitura de stat“ a fost repede uitat și protestatarii împușcați, anticomuniștii convinși, împușcați în numele anărilor Noi Democratii, culmea, protestatarii împușcați au fost — să mă refer numai la cei recunoscuți de autorități — șase, și nu numai patru ca la Moscova, la 19-21 august 1991 (și ce ție Moscova pe lângă București...), Ion Iliescu rămînînd același fidel aliat al „democrației“ de tip neocomunist, „gorbaciovist“, neclintit: dar caialmaua politică a domniei sale pe cine să mai intereseze... La modă e, nu de azi, de ieri, în exclusi-

vităte M. S. Gorbaciov: vine doar sfîrșitul lumii, cu Nostradamus în frunte...

La modă fiind, așadar și „loviturile de stat“ inventate de regimurile neocomuniste, vă rog să-mi dați voie să-mi continui liniștit (nu e nîm c nou sub soare!) serialul de față legat de fărâdelegile reformatorilor comunismului din România ce au preluat Puterea la 22 decembrie 1989 și... Si care, două luni mai târziu, în 18 februarie 1990 au trebuit să facă față asaltului multîmii protestatatoare, sute de mii, multîmii ce striga „Jos cu comunismul!“ în Piața Victoriei, și să scornească pe loc o „lovitură de stat“, o fortare a intrării în fosta clădire a Consiliului de Miniștri, ocupată de Puternicii Provizorii ai Zilei (prin unelele lor, forțe obscure, firește, „foști securiști“), o fortare a instituției guvernamentale autodenunțată, să poată să ia armata poziții „legal“ și poliția să aresteze nevinovați și să spargă „buboiul anticomuniștilor puși pe fațe mari“... Nevinovați ce vor fi umiliți, violanți, torturați în stilul acela atît de abject, recunoscut, al zelozilor fascismului roșu și aruncați în becuri fără de nici un drept! Si toate acestea întîmplîndu-se după o Revoluție anticomunistă... Nevinovați ce vor fi infometăți, băuți zilnic, lăsați la cheremul unor gardieni ceausiști, tînuți cu cătușe în secret, de care familiile lor nu știu nimic! Arestați polițici, țapi ispășitori: după procedeele arestării-

lor din 1949? Arestați din 18 februarie 1990 ce vor fi eliberați, printr-un no divin, de manifestanții din 13-15 iunie 1990... Voi reveni.

★

Ajuns, cu aceste rînduri introductive episodul XII, deja — nu e o joacă? drept sunt neserios... Neprimind nici înjurătură de nicăieri, nici de la edile că de ce nu termin odată cu povestea asta plictisitoare, care parcă nici nu a ceput și a ajuns la episodul XII, ce raba, poveste a „nășirii“ mele la doi „golanți“ Pieteii Universității, se poartă Neprimind nici o înjurătură, îmi perisă vă mai bat la cap cu ea (sic!): p cînd? Îmi pare rău că vă dezamăgeș Pină cînd, poate, poate, o să mă plictis eu de povestea mea plictisitoare! Si pină cînd vreunul din cititorii mei, d or fi existînd asemenea specimene de titori dezinteresați, nu neapărat S.R.I. se va hotărî, exasperat, și va veni să crape carul pe stradă, să vadă dacă am în cap țărîte! Mă rog... Pină atur așadar, eu rămîn aici, al dumneavoaș cu citiva rînduri în plus, cu aceiași r ai mei, foști protestatari pașnici, act ai Pieteii Universității din 22 aprilie 1991 și noapte, pină în 14 iunie 1990, c au fost arestați abuziv pentru zeci de i rînd, ei fiind o nouă serie de „țapi pășitori“ ai „loviturilor de stat“ inventate membri azi ai Alianței Civice, ieșiți luptă deschisă, vreau să soun, căsătocivil la 10 mai 1991 și care m-au invl pe nenusă masă la 19 mai 1991 să vin le fiu naș religios, alături de soție, ca serios ce arătăm a fi pe vremea acee Bun... Vă amintîți? Eram într-o dumi că înșorită, dimineața, unli în brațele tora în niste taximetre, vreo cinci, în c tarea bleierii unde erau mirii aștept discredind soferii, ajunși printre schelet blocurilor ceausiște abandonate, pe str defundate, movile de gunoaie, fiare ginite, ciini morți aruncați pe marcal

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urm)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto: VIRGIL ZBĂGANU (președintele Comitetului de reorganizare al P.C.R.): „Se spune că evenimentele din decembrie ar fi avut un sens anticomunist. Fals grosolan“. (Din interviul acordat cotidianului Alianța Civică). Si ta-cuisses, philosophus manisses!

● 20 AUGUST 1991. ROMANIA LIBERA: „Lumea în cumpănă: Lovitură de stat în U.R.S.S.“; „Înlăturat de la putere, Gorbaciov rămîne în istorie“. ● ADEVĂRUL: „Puci la Kremlin. Gorbaciov debarcat. Elțin cheamă la nesupunere“. ● ION CRISTOIU: „Gorbaciov s-a prăbușit. Revenirea sa pe scena politică e practic imposibilă“. (Expres magazin) ● 21 AUGUST, a.c. ROMANIA LIBERĂ: „Perestroika sub șenile“. ● COTIDIANUL: „Conspirația se află în dificultate“. ● DREPTATEA: „Sfîrșitul speranțelor“. ● ADEVĂRUL: „La 48 de ore după puciul din U.R.S.S., Elțin asigură: „Junta nu va reuși“. ● FRATERUL ROMAN: „Gorbaciov kaput“. ● BARICADA: „Gorbaciov a fost asasinat“. ● MIRCEA DINESCU: „Sint dezamăgit de președintele Iliescu. Mereu s-a adresat lui Gorbaciov cu Mihail Sergheevici, iar acum se face că n-a auzit de ei. Să nu uităm că Ceaușescu în '68 a ținut acel discurs de operetă. Președintele Iliescu ar fi avut șansa să dea un semn că la Cotroceni nu este un faraon într-o piramidă. Iar generalii noștri sint tot în cizme...“. (România liberă). ● MIHAI CREANGĂ: „... nu pot să cred că toată bărbăția românească s-a mutat peste Prut...“. (Ro-

mânia liberă). ● CRISTIAN TUDOR POPESCU: „Ce fac, însă, estimp, marii politicieni din spațiul carpatodanubian? F.S.N., fie că o scaldă, mai mult sau mai puțin jalnic (Liviu Mureșan, Vasile Secăreș), fie pronunțat fraze care-ți opresc mintea-n loc (Vasile Văcaru: „formula ar putea duce la o intensificare a organizării vieții social-economice /.../ optimismul meu congenital mă obligă la speranța pentru noi“ — cu siguranță dl. Văcaru mai are ceva congenital în afară de optimism), aripa tinăra liberală se arată oarecum mai judicioasă și mai responsabilă, ca și Alianța Civică...; „O poziție cu totul aparte ocupă domnia Lup și Coposu“; „Ce ai zice, domnule Lup, dacă te-ai afla acum, cu familia dumitale, la Chișinău, sub oblăduirea «marei noastre vecin», cum zici matale“; „În sfîrșit, trecînd la nivel înalt, părerea primului-ministru Roman («răsturnarea lui Gorbaciov nu poate opri procesul de reformă în U.R.S.S.») trebuia să o audă citată de «Europa Liberă», nu pe postul național, și nu prin viu grai. Luni seara o țară întreagă, fie F.S.N.-iști, fie opoziții, fie politici, aștepta apariția pe micul ecran a președintelui Iliescu. Nu să facă gaură în cer cu ce spune, dar să apară și să exprime poziția României. N-a fost să fie — dl. președinte n-a mai fost atît de grăbit ca pe 13 iunie“. (Adevărul) ● 22 AUGUST, a.c. LIBERTATEA: „Gorbaciov reincoronat de Elțin“. ● ROMANIA LIBERĂ: „Dumnezeu se întoarce în Rusia“. ● COTIDIANUL: „Șeful de stat gruzin, Zviad Gamashurdia, a declarat că Mihail Gorbaciov și-a regizat singur lo-

vitura de stat“. ● ADEVĂRUL: „Moscova, locul de paie s-a stins. Forma continuă“. ● TIA ȘERBĂNECU: „Oricum, fie și la simulate avu: ocazia sa vedem cit de lent conuz (cu excepția dlui N. Manolcu) reacționează oamenii noștri politici“. (România liberă). ● OCTAVI ANDRONIC: „Marea caecalma“. (beria.ca) ● 23 AUGUST, a.c. CURRUL NAȚIONAL: „Telegrame președintelui Ion Iliescu către președintele Mihail Gorbaciov, Boris El și Mircea Negur“. ● TÎNERETUL BER: „eroul ramine Boris Elțin“. ROMANIA LIBERĂ: „Elțin nu cîntit. Gorby a revenit. Și acum?“. ADEVĂRUL: „Gorbaciov la Kremlin Urmează marea încercare“. ● MIH CREANGA: „In a treia zi, tot notea, cînd pantalonii cu lampasuri lui Iazov se șifonaseră de tot, dl. Iliescu ne-a comunicat — în totală mirație a unui televiziv — că s-a j pe felicitări telefonice ba cu Elțin, cu Negur, ba cu Mitterand... (România liberă) ● SILVIU BRUCAN: „în timpul puciului de la Moscova pupat toți Piața independenței!“ (bertatea) ● OCTAVIAN PALE: „Parcă îl aud pe dl Verdeț decl că PSM a tremurat pentru den fie, în orele cînd tancurile îl aseu pe Elțin“. (România liberă) ● 24 AUGUST, a.c. AZI: „Gorbaciov își cepe memoriile cu ziua de ieri“. ROMANIA LIBERĂ: „Moscova, ca omenirea, nu crede în lacrimi. Cre în bucurie!“ ● TUDOR BALTEAN: „Cine erau «puciștii» noștri? Erau nia dură a G.D.S. și A.C., erau P.N. c.d. și alți aliați. Pe aceștia îi rug, acum să se ia de mină cu «Comite de stat pentru starea excepțională»“. „A nu recunoaște rezultatul alegeri libere — iată primul pas spre repe rea întîmplărilor tragice de la Mosva“. (AZI)

Petre Stoica

P.S. Din lipsă de spațiu, în acea săptămînă nu cităm din publicați Prostituația și Europa.

ASOCIAȚIA ZIARIȘTILOR ROMÂNI

ȘCOALA SUPERIOARĂ DE JURNALISTICĂ VĂ AȘTEAPTĂ!

Durata studiilor: 4 ani pentru bacalaureați și 2 ani pentru licențiați.

Forma de învățămînt: seral. Departamente: presă scrisă (condus de Ion Cristoiu), presa audio-vizuală (condus de V. Arachelian), public relations (condus de Ștefan Maier).

Decinul Școlii superioare de jurnalistică: dl. CEZAR TABARCEA.

Prelegeri: asigurate de cadre didactice universitare din țară și străinătate, precum și de cunoscuți ziariști.

Practica profesională: la principalele publicații din presa independentă, precum și la posturile de radio și televiziune independente.

Pot candida la concursul de admi-

tere: bacalaureați și studenți ai altor facultăți.

Fără concurs de admitere: bursieri trimiși de redacțiile publicațiilor independente; absolvenții unei alte facultăți.

Gratuități în primul an de studii: pentru primii trei clasați la concursul de admitere.

Bursă: începînd din anul II de studii, AZR asigură cite 5 burse în străinătate pentru studenții cu cele mai bune rezultate; din Germania se mai asigură o bursă pentru un tînar care cunoaște la perfecție limba germană (așteptăm candidaturile pentru această bursă).

Taxa de înscriere: 1 000 — lei. Taxa anului de studiu 1991-1992: 50 000 — lei.

Înscrierile: pină la data de 6 septembrie 1991; cererile vor cuprinde opțiunea pentru secția dorită și vor fi însoțite de copii și original ale diplomelor de studii și certificat de naștere. Cu ocazia depunerii cererilor, la sediul A.Z.R. din Calea Victoriei 133-135, et. 2 va fi depusă și taxa de înscriere de 1 000 lei.

Organizarea concursului: în perioada 15-20 septembrie a.c. cu următoarele probe: test de limba română (scris) ● test de compoziție pe temă dată (scris) ● test de limbă străină (scris și oral) ● test de aptitudini și perspicacitate.

Număr de locuri: presa scrisă — 40 ● presa audiovizuală — 30 ● public relations — 30.

COMITET DIRECTOR A.Z.R.

Viteză falsă?

În ce viteză sintem purtați, în ultimii ani, de o istorie plină de teatralitate! O istorie hitsch, ai fi tentat s-o numești, dar roșind cuvântul kitsch înfrunți senzația unei blasfemii: pe scena acestui spectacol cu happy-end se moare din când în când de-adevărat. Și în timp ce se declamă discursuri, morții sint duși în triumf spre culise; aleși de tragicul întâmplător, ei își pierd, odată cu viața, și dreptul de a vedea continuarea, tot mai accelerată. În această parte a lumii, comunul adusese odată cu cruzimea și umilința, stagnarea într-o mediocritate asfixiantă. Acum, nouă, oamenilor cu memoria amputată și comportamentul simplificat ni se derulază, rapid nu doar imagini și personaje ale viitorului ci, paradoxal, și cele ale trecutului. Nu doar Binele sperat, ci și Răul pus pină acum la index ca să fie protejat. Pentru că elementul mediativ face parte din chiar trupul acestei istorii kitsch, brusc intrată în viteză: după tele-revoluția română, iată și prima lovitură de stat televizată. Nu toate coincidențele sint întâmplări — s-a spus. Pare însă doar o coincidență că la exact 23 de ani de când invadeau Praga, trupele sovietice părăsesc Moscova abia invadată, promițând să nu se mai întoarcă. Este tot o coincidență, (dar cit de semnificativă) că lângă chipul lui Eltin, dominând, pe bună dreptate, timp de câteva zile ecranul lumii, cel al lui Alexandru Nikolski a apărut și el într-un colț al ecranului nostru. Nu erau mulți cei care să știe (sau să pară a ști) acum zece ani ceva despre experimentul tragic de la Pitești; oricum, se vorbea despre el în șoaptă. Mie îmi vorbește despre el Paul Goma la începutul anilor '70, mai tirziu citisem cartea lui Virgil Ierunca, astfel că atunci când cineva a povestit că Nikolski tocmai fusese decorat, la 23 august, am înțeles despre ce și despre cine este vorba. Precum Dracula pentru occidentali, pentru noi Nikolski era, și va rămâne o intruchipare a crimei, a sadismului comunist, iar posibila lui decorare nu putea fi decât un semn de continuitate și legitimare. Dar faptul că Nikolski poate fi zilnic văzut plimbându-se în tihnă m-a tulburat mai mult decât ideea decorării sale: tortura continuă și abominabilă de la Pitești pare să aparțină Evului Mediu, chiar în ochii cuiva care conștientizează că mine în anii și în orasul celei mai sinistre închisori din România. Și iată că miercuri aceasta serialul **Memorialul durerii** de la Tv. ni-l aduce pe Nikolski în fața ochilor, concret: nu un damnat, cum îl numește cu generozitate o victimă, ci un personaj micșorat inevitabil în timp, osi-

ficat, purtător al unui discurs suficient (dacă nu chiar arrogant) nebintuit de indoială și remușcare cu aceea tipică incoerentă pe care o ascund sloganurile comuniste. Ca să dispară din realitatea și din subconștientul nostru, el trebuia să fie pus sub o astfel de lumină, și chiar cu prescrierea pedepsei, un proces public ar fi obligatoriu: procesul crimelor staliniste din timpul glastnostii-ului, și-a dat roadele în aceste zile ale crizei sovietice și datorită lui este îndepărtată acum statuia lui Dzerzinski, întemeietorul poliției secrete, din Moscova. M-am gândit de multe ori că, purtați de un firesc bovarism occidental, ne-am asumat prea puțin propria noastră realitate, marcată de istorie și geografie altfel decât ne imaginăm: mai ales după decenii de falsificare triumfalistă. Sintem, cred, mult mai apropiați de Balcani și de cimpurile ruse decât ne place să credem și chiar modelul societății românești de pină la primul război mondial (cu o clasă superioară și o inteligență sincronă occidentalului și cu categorii sociale împinse de o sărăcie perpetuă spre elementaritate) trimite mai degrabă spre Estul decît spre Centrul Europei, și explică probabil specificul ferocității comunismului românesc. Acum, cînd analiștii au și început să pună sub lupă ambiguitățile putch-ului eșuat al „durilor”, ne rememorăm automat propriul nostru decembrie '89, mișcări invizibile ale forțelor oculte, pactele bătute ale culșelor dar și chipurile turburătoare ale celor din stradă pregătiți să împingă istoria, cu riscul de a-și îngroa trupurile tinere în zidul Kremlinului. Renunțînd să mai privim doar cu o nediferențiată ostilitate (generată de fapt de frică) ceea ce se întâmplă la vecinii noștri, vom înțelege probabil mai bine și ce se petrece la noi în țară. Acum nici o lună, am însoțit un coleg, scriitor și jurnalist francez care urma să scrie despre România un text pentru **Le monde diplomatique**. Familiarizat cu problemele Estului (făcuse parte din echipa revistei **L'Alternative**) Jean-Yves Potel consacrase Poloniei două cărți iar ultima sa apariție editorială, **În Est, memoria regăsită** data din 1990. Am fost foarte surprins că în seara cînd am umblat pe ulițele satului bunicilor mei (un sat ca oricare altul din zona Giurgiu-Alexandria) mi-a spus că ceea ce vedeți aminteste foarte bine de Rusia, pe care o știa bine. Dimineața am mers la primărie unde se aduna comisia pentru aplicarea legii fondului funciar: Jean-Yves Potel vroia să afle și lucruri legate de istoria satului: cum dispăuseră latifundiile, ce înseamnă un CAP, IAS ori SMT, care era statutul minorității țiganilor etc.

Crescuse și el într-un sat din Bretagne și era interesat de amănunte concrete. Am fost primiți de fața lipsită de bunăvoință a secretarei (secretară pare-se și la comisie); poate s-ar mai fi destins, văzînd că nu atingeam deocamdată problemele actualității, ci doar cele ale trecutului despre care nu părea să știe mai nimic și nici s-o intereseze, de altfel, cînd a intrat primarul din Toporu: lui să-i arate o hirtie de la guvern și de la prefectura din Giurgiu. Și atunci vor sta de vorbă. Dacă este vorba despre guvern, a asigurat ziaristul francez, atunci să dea domnul primar telefon la clădirea guvernului iată numărul de telefon, iată numele persoanei în drept care îl asigurase că poate merge prin țară orîunde, să vadă orice îl interesează; în România este doar democrație. Primarul însă n-a dat telefon. A renunțat să se mai refere la guvern dar, pe un ton mai ridicat a insistat să i se arate autorizația prefecturii din Giurgiu pentru că niste ziarști (și încă străini!) să intre în primărie. În ceea ce îl privește, el n-are nimic de vorbit, el n-a văzut niciodată în sat nici măcar un ziarist român, dar mite unul francez căruia ar fi cazul să-i spun (m-a îndemnat) că ne-au făcut destul rău pină acum. Din cauza lor am ajuns noi țiganii Europei! Și să-i mai spun că el, primarul din Toporu, nu își vinde țara, deși chiar dacă trei sferturi din locuitorii de aici o fac! Și aici

el e cel care decide! Ce avanta! ar avea el să vorbească cu un ziarist francez? Cit privește legea, ce, a făcut-o el? A făcut-o guvernul, care, mai bine decît legea, i-ar fi dat combine. Și a plecat cu o față minioasă care (mi-a spus ziaristul francez) arată că îi este frică: avea destule de ascuns și atotputernică în mintea lui continua să domnească ceașista legea a secretului de stat. Să plecăm, a conchis ziaristul francez; numai că (s-a adresat secretarei) eu voi scrie despre acest și n-aș vrea pe urmă să spună domnul primar că ceea ce scriu nu-i adevărat pentru că nu a vorbit cu mine. După ce secretara i-a comunicat mesajul, primarul s-a mai întors o dată: luase evident fraza drept o amenințare și fața lui trăda o teamă, care însă imediat s-a tradus, la fel, prin agresivitate. Și-a avertizat subalternii să nu deschidă gura în fața străinului și și-a repetat decizia de a nu discuta nimic: pentru că el, primarul nu își vinde țara. Dar te rog explică-i că nu am venit în nici un caz să cumpăr satul Toporu, mi-a spus, Jean-Yves Potel, exasperat. Afară, pe blița, un om care căva apă, un bătrîn, două lăfțe (tinere au drept cu inocență ce se mai putea drege din imaginea satului românesc pe care notabilitățile locale o propuseseră presei străine. N-am îndrăznit să-l mai întreb pe colegul francez dacă totuși, i se întimplase așa ceva în călătoriile prin Siberia. M-am gândit în tăcere la proiectul legii electorale, la riscul de a perpetua în astfel de funcții astfel de oameni, la apropiatele alegeri locale care vor decide nu doar viitorii patru ani — ci propria noastră așezare în lume. Și atunci ar fi cu totul falsă imaginea istoriei accelerate pentru că sub lumina reflectoarelor sint puse doar virfurile pe cînd rădăciunile rămîn în nemișcare și beznă.

Gabriela Adameșteanu

minimax

Lumină de august

Aii, ai ai Mișa!
(Autor necunoscut)

S-a întâmplat și se întâmplă dară, încă o dată, să avem toate motivele să ni se pară că, pentru România, lumina vine, totuși, de la Răsărit. Dar nu a venit oricum, ci fulgerător și tocmai de aceea cu maximă relevanță. În prima clipă (o clipă istorică ce a durat mai multe ore, dacă nu chiar zile), luați prin surprindere, actorii n-au avut timp să-și modifice machiajul și să-și adapteze corespunzător replicile, reacționînd în bună măsură sub imperiul instinctelor, al celui de supraviețuire în primul rînd. Arătîndu-se în cele din urmă a fi mai mult de **teatru decît de stat**, lovitură de la Moscova a avut, împreună cu multe altele, și darul de a limpezi încă apele la București. De parcă (ori, poate, într-adevăr așa a fost chiar!) bunul Dumnezeu, întornîndu-și privirea spre aici, n-a mai suportat prostirea celor mulți de către cițiva dintre cei ce și-au arogat dreptul de a face ei — tocmai ei! — istorie. De parcă El, bunul Dumnezeu, ar fi intervenit pentru o clipă în istoria din această parte a lumii, prilejuînd iarăși, în mare milostenia-I, cunoașterea adevărului.

Cum bine se știe, aici ca și pretutindeni în lume, Puterea instaurată la București în decembrie '89 a fost mereu pasibilă de acuzația că nu acționează hotărît pentru lășirea din „zodia” comunismului. Suportul ca și îndreptățirea acuzației au fost date inițial de ceea ce s-ar putea numi **politica de cadre** a noii cîrmuiri. În numele: 1) reconcilierii și concordiei naționale; și 2) nevoii de competență; la

toate nivelurile de decizie și în toate componentele aparatului de stat, inclusiv în cele represive, au fost păstrați tovarăși de încredere, îndeosebi din șalaoanele secund și de tineret ale fostei nomenclaturi, sau reactivate figuri proeminente ale partidului comunist, începînd cu cei doi președinți, al parlamentului și al țării. Ca nicăieri altunde în fostele state comuniste cit privește ponderea vechilor tovarăși în componența noii cîrmuiri și ca niciodată în istorie într-un moment intr-adevăr revoluționar, în România, la vremuri zise și chiar fiind intrucitivă noi, au fost păstrați nu mulți ci foarte mulți oameni vechi, componenți ai vechii elite politice care avea și caracter de castă, de unde prezența fiilor sau ginerilor în noile structuri politice. S-a creat astfel de la „bun” început o situație nu numai în flagrantă contradicție cu declarațiile de orientare ale noii Puteri, ci și revoltătoare, de-a dreptul strigător la cer fiind să vezi că, deși s-a murit strigîndu-se „Jos comunismul!”, ulterior au beneficiat de această moarte tovarăși care, într-un fel sau altul, au participat la înfăptuirea dezastrului economic cultural și moral din deceniile orînduilei comuniste. Ceea ce și explică virulența opoziției de partid și a întregii prese neaservite Puterii. Virulență la care Puterea a răspuns folosînd mereu aceeași tactică politică în doi timpi pe fondul și cu ajutorul unei dezinformări sistematice a televiziunii. Primo tempo: diversivne grosolane pentru a se crea aparența unei încălcări a ordinii de drept de către opoziție. Secondo tempo: intervenția violentă a organelor represive ale statului. Culminîndu-se cu mineriada care a fost pe deplin edificatoare în privința

disponibilităților democratice ale noii Puteri. Mai mult decît atât, politica economică a guvernului, tocmai pentru că a ezitat să întreprindă o liberalizare autentică, a generat o deteriorare sensibilă a nivelului de trai al mării majorități sociale, fapt căruia, în plan politic, i-a corespuns accentuarea a două tendințe contradictorii, atât între ele, dar și ambele în raport cu Puterea. Pe de o parte, opoziția anti-comunistă a obținut un spor de adicziune socială, concomitent găsindu-și noi forme de organizare intru unitate de acțiune. Pe de altă parte, deoarece Puterea, dată fiindu-i compoziția, nu a avut cum să se încumete la inițierea unei autentice judecăți a comunismului, s-a înregistrat o revigorare a celor mai reacționare forțe social-politice zicîndu-și ele de centru-stînga dar fiind de-a dreptul comuniste, un comunism apropiindu-se de fascism prin excesele naționaliste și rasiste. De ce este tolerată această tendință nu este prea greu de ghicit, totdeodată nefiînd deloc exclus ca atunci cînd Puterea va reacționa împotriva ei să o facă asimilînd într-o acțiune, chipurile, anti-extremistă, și forțe politice din opoziție. În fine, la virful piramidei Puterii în pofida unor repetate declarații contrare și deși evenimentele din decembrie '89 și iunie '90 le-au unit pentru totdeauna destinele politice, cei doi lideri s-au distantat sensibil, apărînd ca destul de plauzibilă o luptă personală pentru putere, dar și semnalate fiind „în spate” două „tabere” relativ distincte.

Cam așa stăteau lucrurile aici atunci cînd, la Moscova, s-a întâmplat ceea ce în repetate rînduri se anunțase că o să se întimplă dar parcă nimănui nu-i venea a crede că este posibil. La București, efectul a fost cel al unui catalizator politic producînd pe parcursul a trei faze o vizibilă precizare a sensului de acțiune a tuturor vectorilor politici. În prima fază, cînd s-a crezut (iar unii au și sperat) că perestroika a luat sfîrșit, se pare că n-a lipsit mult ca și în România să fie luate (împotriva căruia agresor?) măsuri excepționale. Tăcerea inițială a președintelui (ulterior „reparată” prin intervenția înopinată la televizor) ca și prima declarație a conducerii F.S.N. au spus foarte mult despre autenticitatea credinței în eșecul comunismului. Într-o a doua fază, atitudinea Puterii, mult diferită, a fost marcată de declarația fără echivoc a pre-

mierului, în urma căreia și a discuțiilor F.S.N.—P.A.C. se părea că n-ar fi tocmai exclusă o spectaculoasă răsturnare politică prin care o eventuală „aripă Roman” a F.S.N. să ajungă cam de aceeași parte a baricadei cu forțele politice democratice, anti-comuniste. Odată cu revenirea lui Gorbaciov la Moscova, s-a intrat într-o a treia fază cînd iluziile despre o posibilă reconciliere națională în România pe baze anti-comuniste s-au spulberat. Mai mult chiar, este deja vizibilă o intensificare a atacurilor Puterii împotriva opoziției democratice anti-comuniste, tinta privilegiată constituînd-o acum A.C. și P.A.C. care, în „cele trei zile”, au cîștigat probabil un important capital politic, dovedit fiind, pe viu, că pericolul unei resurecții comuniste în forță nu este deloc o simplă gogorită propagandistică. Este semnificativ în acest sens că, nădăjduînd în fericirea zilei de mîine, mai mult de jumătate din declarația președintelui executiv al F.S.N. dedicată proclamării independenței Republicii Moldova este... îndreptată împotriva Declarației-apel a A.C. și P.A.C.!

Și a venit deci ziua cea mare în care românii de dincolo de Prut au putut să-și declare independența față de imperiul sovietic. La sfîrșitul ei, al zilei, am aflat însă că Moscova s-ar putea să se opună, încă mai grav fiind poate, că, și în viziunea Occidentului, favorizate rămîn deocamdată doar țările baltice. Nu cum ci de hotărît se va pronunța Bucureștiul, este întrebarea. Iar o altă mare întrebare este aceea referitoare la ecoul avut de puciul de la Moscova în conștiința românilor de dincoace de Prut. Oare nici acum să nu fie limpede pentru tot românul că, față de mentalitățile și stereotipurile comportamentale comuniste, îngăduința jumătăților de măsură este de dreptul sinucigașă?!

27 august 1991

Șerban Lanescu

• — Bineînțeles, cele ce urmează după titlu nu au nimic în comun cu romanul lui Faulkner.

Cărturari și erudiți

Ajunș aproape la vîrsta patriarhilor — va împlini optzeci și nouă de ani în decembrie — fără a-și fi întrerupt vreun moment activitatea, profesorul Dan Simonescu domină de mulți ani lumea cărții vechi și a bibliotecilor pe care o slujește de aproape șapte decenii; colaborator și continuator al marii **Bibliografii românești vechi**, profesorul Dan Simonescu leagă vremurile noastre amărîte de timpurile mitice ale marilor inițiative culturale, ale Academiei în general și ale lui Ion Bianu în special: primele biblioteci organizate științific, primele cataloage de manuscrise tipărite, primele ediții de texte vechi, primele bibliografii între care strălucește, neegalată (și, vai, neegalabilă), menționata bibliografie a cărții românești pînă la 1830. Elev și continuator al celui neuitat făuritor al școlii românești de literatură veche care a fost N. Cartoian, alături de I. C. Chițimia, Al. Ciorănescu, E. Turdeanu, profesorul Simonescu a înzestrat cultura noastră nu numai cu prețioase instrumente bibliografice, în special de natură teoretică (cursuri și manuale de biblioteconomie și bibliografie), ci și cu numeroase ediții de texte vechi — cărți populare și cronici — și moderne, M. Kogălniceanu în primul rînd, demonstrînd încă o dată, dacă mai era nevoie, legătura strînsă care există între cele două domenii.

Acestei lungi și fructuoase activități a profesorului Dan Simonescu, Biblioteca municipală „M. Sadoveanu” din București i-a închinat cel mai frumos, mai potrivit și mai util omagiu care se poate imagina în acest caz: o bibliografie. Apărută într-o nouă serie a **Bibliotecii bibliologice**, care o continuă pe cea veche, inaugurată și condusă între cele două războaie de profesorul clujean Ioachim Crăciun, **Bibliografia Dan Simonescu** * înfățișează cercetătorului de astăzi nu numai imaginea rotundă a unei vieți care se confundă cu pasiunea studiului, ci un întreg capitol de cultură românească în care asistăm la afirmarea și împlinirea unei discipline și a unui stil exemplar de muncă. Cuprinse în cele aproape opt sute de poziții ale bibliografiei, contribuțiile profesorului Simonescu se dovedesc a atinge și lămurii probleme

dintre cele mai spinoase și complexe ale literaturii noastre vechi și moderne: cărțile populare (în special **Alexandria** și **Legenda lui Afrodițian**), cronicile (Letopisețul Cantacuzinesc, Pseudo-Amiras, cronicile paralele ale Moldovei și Țării Românești și mai ales cronicile versificate), vechea literatură de ceremonial (condica lui Gheorgachi), folclorul vechi (orațiile domnești, colindele, strigăturile), tiparul românesc în limbi străine (greacă și arabă), publicațiile exilului românesc de după 1848 (**Republica română de la Paris**) și scriitorii veacului trecut (Kogălniceanu, Aricescu, V. Aaron), probleme de literatură comparată pe care le pune studiul acestor autori din sec. al XIX-lea, în special în legătură cu cultura greacă și italiană (Bolliac și Ariosto, Goldoni și Ioan-vodă Caragea) și încă multe altele, imposibil de enumerat aici. Lăudabilul efort al celor doi autori ai bibliografiei, Adriana Gagea și Virgil Popescu, pare să nu fi scăpat nici una din aceste contribuții de mare interes și e de dorit ca lista lor să stea la baza unui viitor volum selectiv din opera profesorului D. Simonescu, mai cuprinzător decît cel apărut în 1984 la Ed. Eminescu, căci vremurile neprielnice cărții de istorie a culturii românești nu pot dura la nesfîrșit. Pentru cititorul de astăzi al bibliografiei este însă derutantă lipsa de strictețe (trăsătură obligatorie pentru bibliograf) în repartitia titlurilor pe capitolele stabilite chiar de autori. Găsim astfel ediții de texte și în capitolul intitulat **Ediții critice, ediții îngrijite** etc., dar și în cel inaugural consacrat **Volumelor (Legenda lui Afrodițian Persul sau Cronica anonimă a Moldovei)**, prefețele și introducerile sînt incluse în același capitol cu edițiile critice, publicistica și necrologia sînt amestecate cu studiile propriuzise; curios este și că la indice apar în poziții separate aceiași autori, după cum sînt notate prenumele lor, întreg sau ca inițială, ceea ce face de pildă ca Dimitrie Popovici să apară aici de două ori (odată ca Popovici, D. și altă dată ca Popovici, Dimitrie) deși e vorba de cele două ediții ale aceleiași cărți! Tot aici: numele de familie al comparatistului ieșean este Klein, nu Kurt, numele lui Morariu Alex. lip-

sește la indice, la poziția 741 nu se găsește numele lui Turdeanu, la care ne trimite indicele ș.a.

O altă publicație plină de interes legată de viața și activitatea unui venerabil cercetător al vechii noastre culturi, recent apărută, este ediția notelor de călătorie ale părintelui Paul Mihail, **Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei**, tipărit în mai multe numere ale revistei **Mitropolia Olteniei** din 1989—1999 și reluat apoi într-o consistentă broșură **. Proaspăt absolvent al Facultății de teologie din Chișinău, îndemnat de propria pasiune pentru cunoașterea trecutului nostru cultural și de profesorul său Gr. Pișculescu — nu altul decît scriitorul Gala Galaction — tinărul cleric basarabean pleacă să-și completeze formația intelectuală într-o călătorie de studii prin țările balcanice, după bunul și vechiul model al ucenicilor de odinioară. Puținii bani pe care îi capătă din partea Arhiepiscopiei pentru această călătorie (căci nu poate conta pe nici un sprijin material din partea familiei) vin rar și cu întârziere; notațiile sale mărturisesc mereu jena financiară și chiar lipsurile pe care noul pelerin trebuie să le îndure: „Teamă mi-e că nu-mi vor ajunge banii pînă la primirea din țară. Făcut toate economiile posibile”, „mi-am făcut socotelile, drămuind ca cei 280 leva să-mi ajungă pînă la sfîrșitul lunii”, „economie, răbdare și luptă”, „mi-am pus amanet paltonul și vecinul... mi-a dat 100 drahme din care am trimis telegramă acasă după rata de bursă” etc. Rămăs la un moment dat fără bani, este nevoit să se angajeze salahor în portul Pireu pentru 40 de drahme pe zi, iar ca să poată face o excursie la Delos își vinde în „agora” hainele de schimb. La lipsurile mate-

riale se adaugă slăbiciunea fizică, efortul intelectual prelungit („mă doare capul de atîtea cuvinte învățate și sfîrșare la lecție”) și dorul după meșugurile natale: „Seara m-a apucat u dor nebul de aer, de muncă, de natur satului meu, de lucru la sapă”. Da peste privațiuni și greutatea se supra pun impresiile zguduitoare ale frumuseților pe care le admiră, ale mărturiilor istorice care îi dau uneori impresia că a intrat într-o altă lume, cum este contactul cu marile mănăstiri de la Athos, unde notează, vineri 3 iul. 1931: „Hotărît lucru, ziua aceeaș n-am trăit-o pe pămînt. La fiecare prîsimt o putere nouă care-mi transformă și-mi ridică sufletul” sau la Delph unde măreția locurilor și a vestigiilor îi inspiră fraze lirice: „Iată teatru stadionul și templul. Un izvor curge din stîncă. Totul te predispuce spre liniște și pace. Aici simt o putere ne cunoscută, un ce care plutește de fostul oracol. Zeii care se întîlnesc cu Dumnezeu” etc., repede temperate de remarcă supraveghetorului care, „cînd aude că sînt din România, spune că de un deceniu, de cînd el funcționează n-a auzit de turiști din țara pe care o așează mai sus, la nord de Polonia

Fraza l-a marcat pe autorul care îi trepripde cu atîtea eforturi această călătorie tocmai pentru a descoperi și pune în valoare urmele culturii și dăniei românești din veacurile trecute în Orientul ortodox. Într-adevăr, măjoritatea notațiilor sale fugitive se referă la investigațiile prin muzee, biblioteci și vechi mănăstiri în căutarea documentelor românești. La Biblioteca Națională din Sofia, unde „cu toții admirat felul cum citeam și transcriam documentul” și unde găsește și transcrie numeroase acte vechi, la Arhiva Vărajdanie și la diferite mănăstiri din țară, apoi în Grecia, la Calavrita. La lav din Peloponez, la Biblioteca Națională din Atena (unde cunoaște pe Lin Politis) și mai ales pe Athos, lăcuș greu accesibil, unde iarăși află b r urme ale trecutului nostru, călătorul simte un ambasador cultural al țării sale și este implicat obligat să rememoreze slăbiciunea prezenței noastre spirituale în locurile unde în veacurile trecute atîtea priviri se îndreptau cu siguranță la noi. Document istoric — vorba de jurnalul unei călătorii de studii de acum șase decenii — însemnările părintelui Paul Mihail sînt în același timp și un prețios document psihologic pe care tinerii săi urmași intr-ale cercetării îl pot citi cu folos, cei mai puțin tineri, cu nostalgie.

Mircea Anghelescu

* **Contribuții la istoria culturii românești. Bibliografie Dan Simonescu** Biblioteca municipală „M. Sadoveanu” București, 1990, 48 p.

** Pr. Dr. Paul Mihail, **Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei (1931)**, Editura Institutului Biblic și Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, 128 p.

povestea vorbeli

«de suflet»

Cliseul contemporan de suflet nu e consemnat în dicționare. Cuvîntul care îi este nucleu i ar putea face să pară mai de mult instalat și mai bine ancorat în limbă; între sintagmele mai vechi nu găsim însă decît unele cu sensuri total diferite de al său: a lua de suflet („a înfia”), (copil) de suflet („înfiat”) — în care prepoziția de are probabil valoarea „pentru”. În aparițiile sale actuale, construcția „de suflet” (a cărei stabilitate ne permite să o considerăm locuțiune adjectivală) are un sens destul de imprecis — perfect coerent, de altfel, cu stilul jurnalismului liric și metaforic care o vehiculează. Sînt cel puțin două combinații-tip ale locuțiunii la modă: cu substantivul denumind fie persoane („om de suflet”), fie diverse manifestări, activități și produse culturale („această întîlnire de suflet”, „un reportaj de suflet” etc. — exemple oferite de emisiunea „Actualități” a Televiziunii). Nu poate fi vor-

recente („un om sufletist, dintr-o buba de același sens în cele două cazuri: cel mult, de același entuziasm al acordării de valori superlative. Omul „de suflet” e probabil „nobil, generos, bun”; structura determinării poate fi influențată de o întregă serie — în care intră în primul rînd de caracter, de inimă ș.a. **Băiat de inimă** „bun, săritor, milos” e atestat de dicționarul lui Tik-tin și de cel al Academiei — cu un citat din „Convorbiri literare”: „Il roagă pe Iorgu, ca prieten și băiat de inimă, să nu-l lase”. Comparații se pot face și cu registrul popular — „om de omenie”, și cu cel familiar-argotic. „**Tip de gașcă, de comitet**”. Sigur că, în toate aceste ultime cazuri, prepoziția „de” nu mai introduce un sinonim aproximativ al lui suflet — ci un nume de calitate sau un substantiv colectiv; sensul construcțiilor, oricum asemănătoare, e însă tot unul calificativ. Că asocierea cu registrul familiar nu e absurdă și gratuită o dovedește existența adjectivului sufletist — „generos, dezinteresat, curajos” — comentat de Valeria Guțu-Romalo (**Corectitudine și greșală**, 1972, p. 193—194) și atestat de citate ca: „băieți de treabă, sufletiști”, „de-aia nu te las, femeie, că ești mare

sufletistă” — Sorin Preda, **Parțial color**, 1985, p. 25, 61, 69; „era un coleg a-ntîia și un mare sufletist” — id., **Plus-minus o zi**, 1988, p. 80). Un sens mai vechi pare să fi fost cel de „(om) pasionat”, substantivul construindu-se cu un determinat în genitiv: la Neagu Rădulescu (**Un balon rida în poartă**, 1970) apare formularea „toți sufletiștii balonului” (p. 134). Sensul mai nou e perfect echivalent construcției „de suflet”. Predilecția limbajului familiar-argotic pentru substantivul suflet e dovedită și de utilizarea acestuia ca negație: „Ai găsit ceva? — Sufletu’!”.

Aplicat la non-persoane, clișeuul „de suflet” capătă un sens și mai vag: destinația e motivată de o încărcătură afectivă, sentimentală. Paralelismul cu locuțiunea de inimă funcționează și aici, doar că în situația aceasta de inimă e chiar mai rar și mai neobișnuit (vezi, totuși, „cuvinte de inimă”, TV, 27 martie 1991); singura asociere posibilă cu ceva deja existent este cu expresia „de inimă albastă” — care ne duce, curios, către aceeași sferă familiar-vulgară a lui sufletist, sufletel sau sufletu’. Utilizarea clișeuului de suflet e însă plină de ambiții și pretenții de elevație. Uneori, formula e amplificată, cu variații: „(manifestare) de suflet și (aleasă) simțire (românească)”, „de suflet și conștiință” etc. Nu e de mirare că exemple dintre cele mai emfatică (pentru ambele utilizări ale locuțiunii, ca determinant pentru persoane sau non-persoane — dar cu un sens difuz și nediferențiat) se pot găsi în discursul naționalist de tip „România Mare”: „Apel către românii de suflet de pretutindeni”; „Imnul de suflet al românilor” („România Mare”, nr. 45, 1991, p. 7, 12); ca semn deja distinctiv, formula apare în replicile ironice

la acest gen de discurs (vorbindu-de pildă, de „partizanii cei mai de suflet” ai partidului „România Mare” în „Fraierul român”, nr. 14, 1991).

O altă posibilă asociere — care implică nici un fel de filiație dar atrage atenția asupra unui spațiu al corolațiilor — s-ar face cu utilizarea specială a sintagmelor de inimă și, rar, de suflet, în limbajul prostituției — unde apar, în opoziție cu restul „amantul de inimă” („amant de coeu și „problemele de inimă” („Amica Sonia, cu care nu o dată s-a păr pentru o chestiune «de inimă», își cuse reputația unei abile pungăsoaie — Brunea-Fox, în **Memoria reportajului**, 1985, p. 132).

Jocul combinațiilor și al substituii poate însă conduce și către un nu pu îndepărtat model al sintagmei de suflet: vom găsi oricînd, răsfoind colțurile de ziare, un citat despre vreo trepripdare-instituție-ctitorie care fi fost „o autentică citadelă de serment, conștiință și faptă (comunistă) **De suflet** se dezvăluie, astfel, și ca substituit nou și curat pentru clișeeu prea compromise; locul său nu e tuși prea comod, cît timp preia și nul pompos și sensul vag al prede-soarelor sale. Mai mult: formula modă insistă, într-un mod indecent, supra laturii sentimentale a lucrurilor contextul ei ideal de aplicare e rom:ța. Reporterul care vorbește de o nifestare „de suflet” nu e foarte parte de spiritul unei alte expresii, miliar-argotice: „a lua la sentimen-

Rodica Zafiu

ntre amintire și uitare

In Istoria ca poveste a libertății, Croce formulează acest raționament aparent foarte convingător: „... tribunalele noastre (de esență juridică sau orală) sînt tribunale de azi, pentru oameni vii, activi și periculoși, în timp ce cei oameni care au stat deja în fața tribunalelor vremii lor, nu pot fi condamnați sau acuzați a doua oară. Ei nu ai pot fi chemați în fața unui alt tribunal, indiferent de natura acestuia, pentru că sînt oameni ai trecutului, care au urtin liniștii trecutului și care, pentru vest motiv, reprezintă numai teme istorice...”.

Mi-am amintit de aceste considerații de filosofie a istoriei citind cartea lui Virgil Ierunca, **Românește** — o carte care îl pune pe istoricul literaturii române de astăzi în fața citorva probleme extrem de complexe și de complicate în același timp. Pe istoricul literar, dar nu numai pe acesta, căci, iată, recent, în revista „Istoria”, istoricul Andrei Pippidi semnează un interesant articol prin care se distanțează horit de felul lui Virgil Ierunca de a vedea lucrurile.

Nu este adevărat, susține în esență Andrei Pippidi, reconsiderind „procesul” judecînd mai mult „judecătorul”, decât pe „inculpați”, că unul din marii intelectuali români au colaborat cu regimul comunist numai ca să-și scape pielea sau să-și asigure avantajele materiale. Incriminările lui Virgil Ierunca erau în același timp univertitari și directori de institute, profesori în care au făcut școala și au trăit în viață cercetarea științifică de la noi. Nici faptul că în cultura românească exilului s-a construit, în timp ce în țară a dărînat, nu e adevărat, după cum ei martirii, sfinții puri (Voiculescu, Ircea Vulcănescu, Alice Voinescu) n-ar trebui să fie oși, în felul în care o face Virgil Ierunca, unor Călinescu, Vianu, Ilea, Iorgu, Iordan, Al. Rosetti.

Ceea ce ar trebui să observăm de la început e faptul că **Românește** a apărut alintii în Paris, în 1964, ca o ticoică crare de exil. Alcătuită pe structura „cultură-politică-istorie”, cartea conține euri, articole sau simple însemnări de elier, aparținînd anilor '50 și primilor ani ai deceniului șapte. E vorba de o crăoda „reperisă”, dacă ne referim la oria țării noastre, sau de epoca răzului rece, dacă avem în vedere cadre-mai largi ale contextului european. De ce a selectat Virgil Ierunca în cartea din 1964 e orin urmare rezultatul unei evărate bătălii, pentru care singura exesie potrivită ar fi: „pe viață și pe oarte”. De aici accentele polemice și iar pamfletare, tonul definitiv, justi-

țiar, disprețul pentru toți cei care preferă tactica jumătăților de măsură. După trecerea anilor, primul care observă acest lucru este chiar Virgil Ierunca: „poate că mulți vor găsi prea severe unele aprecieri privind pe cîțiva dintre scriitorii noștri, astăzi clasici. Mai ales că tonalitatea pamfletară se substituie, nu o dată, polemicii de idei.”

O strategie marțială deci, impusă de o epocă de război, pe care scoțînd-o din discuție riscăm să nu mai înțelegem nimic.

Din perspectiva aceasta a timpului în care au fost formulate, cele mai multe din judecățile lui Virgil Ierunca sînt exacte. „Turcirea” citorva din marii noștri intelectuali a fost flagrantă și ea s-a plasat într-un contrast tragic în raport cu atitudinea celor care în loc să prefere Academia, au ales tăcerea sau chiar închisoarea.

Exactă este și plasarea lui Mihai Beniuc în avangarda poliției, chiar dacă delatările și calomniile la care acesta recurge în romanul **Pe muchie de cuțit**, pentru a-l distruge pe Blaga, țîn mai degrabă de domeniul patologiei.

Textul esențial prin care Virgil Ierunca ne propune „o hartă a inginerilor sufletelor moarte” din cultura românească a anilor '50 este articolul „Dacă putem vorbi...”. El pornește de la premiza corectă că în absența unui punct de vedere opus, „nu se va mai auzi decît glasul mercenarilor ce țîn isonul stăpînirii...”

Cum arată această hartă? În „virful ei” stau Sadoveanu și Argezezi, „oamenii căzuți sub vreme.” Urmează Călinescu, Vianu, Mihai Ralea, Al. Rosetti, adică păcătoșii „din frivolitate”. Geo Bogza e între cei care „păcădulesc din inertie așa-zis revoluționară”. Vin la rînd convertiții „din teama răscolirii trecutului lor” (Traian Herseni, Ion Marin Sadoveanu, Eusebiu Camilar). La sfîrșit s-ar plasa „oportuniștii de meserie, fanții noștri naționali” (Zaharia Stancu, Demostene Botez sau Cicerone Theodorescu) și oportuniștii creații de regim, funcționarii culturali, activiștii, pe care Virgil Ierunca nici nu se mai ostenește să-l numească în acest articol.

Pînă la un anumit punct, acestui „clasament” al rușinii nu i se pot aduce mari obiecții. Totuși, chiar în raport cu exigențele absolute impuse de „războiul rece” al anilor '50, frapază absența oricăror nuanțe. Și asta cu atît mai mult cu cît măcar citeva din nuanțele de rigoare puteau fi găsite foarte aproape, la unul dintre cei pe care Virgil Ierunca îi prețuiește la superlativ, Alexandru Busuioceanu. Întrebat de scriitorul Salvador Perez Valiente ce sfat ar da scriitorilor din România, „în împrejurarea istorică de astăzi,” Al. Busuioceanu dă acest răs-

puns: „Un sfat? Pentru cine? Mai bine, poate un exemplu. Un exemplu îndepărtat și foarte de aproape. Un sfințit, om și poet cum a fost Sfințul Ioan al Crucii, ce a făcut oare cînd și-a pierdut dreptul la cuvîntul în libertate, cînd l-au pus în carcera din Toledo? A fugit, mi se pare. Iși păstrase neatînsă, în suflet, libertatea sa secretă și s-a folosit de șiretenie, din în șiretenie, pentru a se salva și a scrie mai tîrziu **Cîntarea spirituală**. Acuma, bine; înțeleg că nu toți scriitorii din România pot să scape din țara lor. Păzitorii din carceri din patria mea sînt mai cruzi decît cei pe care i-a putut înfrîna Sfințul la Toledo. Dar toți pot păstra în sufletul lor libertatea lor secretă și se pot folosi de șiretenie. Divina șiretenie. În fața tiraniei și a injustiției alt remediu nu există. Rezistență, sub toate formele. Rezistența și, cînd va suna ora, insurecția.”

Dar dificultățile cele mai mari pe care le ridică „harta” propusă de Virgil Ierunca apar în momentul în care statura celor discutați depășește cu mult cadrul istoriei imediate. În această situație se află, desigur, Mihail Sadoveanu, Argezezi, Călinescu sau Tudor Vianu.

Părește, Virgil Ierunca are dreptate cînd socotește broșura lui Tudor Vianu, din 1960, **Permanențele de la literatură, roumaine**, ca pe o mare eroare. De altfel, ediția de **Opere** Tudor Vianu, începută în 1971 de Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu și Gelu Ionescu și continuată de George Gană pînă la volumul XIII, nici nu include în sumarul ei broșura din 1960. Întrebarea e dacă putem da o judecată de ansamblu asupra lui Tudor Vianu, pornind de la această broșură. În 1960, în plină luptă a celor două mari sisteme politice europene, această eroare nu i se putea trece cu vederea lui Tudor Vianu. A propune cititorului occidental o schiță de istorie a literaturii române fără Hasdeu, Iorga, Maiorescu, Lovinescu, Goga, Ion Barbu, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Adrian Maniu sau Ion Pillat echivala cel puțin cu o imorundanță. Dar pentru că sensul întregii activități intelectuale pe care a desfășurat-o Tudor Vianu (sau Călinescu) depășește cu mult genul acesta de erori e indispensabil să înțelegem de ce, istoricul de miine va mai ține seama de el.

În **Despre folosul și despre dezavantajele istoriei pentru viață**, Nietzsche vorbește despre **ui'are** și despre **amintire** ca despre două concepte din care trebuie să se alimenteze conștiința istorică a oricărei națiuni. Istoria ca **amintire** este un fel de a sprijini prezentul, un fel de a pune semnul egalității între ceea ce este și ceea ce a fost, dar merită să trăiască în continuare. Ce se întîmplă însă atunci cînd amănunțele sau întîmplările nedrepte amenință să schimbe în interpretarea noastră sensul general al unui proces? Atunci istoria ca **amintire** trebuie să facă loc istoriei ca **uitare** pentru că există un fel de **insomnie**, un fel de „rumegare” a trecutului, spune Nietzsche, care dăunează celor vii și care pînă la urmă poate distruge oameni, popoare și culturi.

Rebucă după aproape treizeci de ani, cartea lui Virgil Ierunca, atît de tranșantă și de inflexibilă în judecățile ei, ne obligă să ne punem încă o dată toate aceste probleme. Ce trebuie să uităm și ce trebuie să ținem minte din literatura anilor '50 — aceasta pare să fie problema la care urmează să răspundă istoricul literar de astăzi. Și, în același timp, pe răspunsul acesta va trebui să se întemeieze valoarea obiectivității sale.

Florin Manolescu

ficționarul amorului

Sărutul

După sosirea sa la sanatoriul n Berghof, Hans Castorp din **Munte vrăjtit** de Thomas Mann trece prin ritabile suplicii kafkiene: vizita sa aci, în fapt, el venise să-și vadă vâd) devine o lungă convalescență, iar legiaturistul trăiește, treptat, coșmarurile unui pacient. În atmosfera monotonă a sanatoriului, Hans cunoaște să pe enigmatică rusoaică Clavdia Chauchat căreia îi urmărește meticuloas gesturile, îi contemplă liniile minii și transparenta rochiei, îi caută prietățile, inventînd subînțeleșuri și învinuind evidente; înfîlnirile zilnice din la de mese devin adevărate tatonări noroase. Hans nu e totuși singurul admirator al acestei femei sau, mai bine zis, doamna Chauchat nu cochetază numai cu Hans Castorp. Bănuiele tinărului se adevăresc degrabă, în-una din zile, cînd, împreună cu vâd) său, este invitat la o cafea în salonul consilierului aulic Behrens, unde e surpriza să zărească un portret al lavdiei făcut chiar de acesta. La vedea tabloului, Hans Castorp suferă o mic șoc; considerațiile lui privind iclinațiile artistice ale lui Behrens sînt stingace și complexe, căci, în realitate, nici nu-l mai interesează arta,

ci realitatea care se ascunde îndărătul ei: „îi ajungea legătura ce exista între pînă și persoana doamnei Chauchat”. Tulburat de gîndul că rusoaica i-ar fi putut poza consilierului, tinărul hamburghez mută discret sensul discuției de la estetic la fiziologic. Castorp simte că realitatea artistică îi estompează emotia, îndepărtîndu-l de doamna Chauchat, dar mai bănuiește și că Behrens cunoaște de acum indiscrețiile trupului Clavdiei. Consilierul o cunoaște pe Chauchat „mai curînd pe dinăuntru, subcutan”. Îi știe pînă și mica „imperfecțiune atavică” a ochiului. Hans are doar reprezentarea plastică a înfățișării ei.

Neavînd percepția concretă a Clavdiei, Hans Castorp încearcă să refacă în închipuire întregă ființa femeii s-o recupereze asadar prin jocul imaginației. Medic fiind, Behrens i-a putut observa femeii și acel soi de „realitate științifică și exactitate vie”. Din tablou se înțelege limpede că doctorul stăpînește perfect anatomia Clavdiei: ochii, pielea, clavicula, sîni etc. Hans nu are decît imaginea bustului delicat, aproape rit de faldurile esarfei, a ochilor, a minilor subțiri. Sub aerul politicos și complexent, Hans Castorp e, în fapt, un ranchiunos. E într-un fel gelos pe

consilier, invidiindu-l pentru privilegiul de a o fi cunoscut pe Clavdia dincolo de decența privirii.

Cea dintii încercare de răzbunare a lui Hans este interesul subit pe care-l arată față de fiziologie. Vrea să afle toate procesele secrete ale corpului, să descopere misterul vieții, originea ei. Cu precădere însă îl interesează „pielea omenească”. Hans devine perfid, îi mărturisește consilierului chiar oarece înclinații spre medicină, cerîndu-i să-i dezvăluie în detaliu misterul fiziologic al vaselor sangvine, al reflexelor, al excitației. Consilierul intră în joc, arătîndu-se tot mai preocupat, măgult desigur de curiozitatea tinărului. Schimbă divagația spontană cu excursul savant, observația lapidară cu argumentul științific. Disertația lui Behrens ia forma unei veritabile lecții de fiziologie.

În fond, Hans Castorp nu e preocupat de fiziologie din pur interes științific, ci pentru a-l înfrunta pe consilier cu propriile lui arme. Știe că singura soluție de a o cîștiga definitiv pe Clavdia este s-o inventeze în imaginație, s-o posezeze în închipuire. Ceea ce

Behrens a observat pe viu, Hans Castorp încearcă să deducă pe calea ficțiunii. El transformă erudiția consilierului în argument sensibil, iar tehnica profesională în trăire. Întins pe șezlong, ceasuri întregi, Hans Castorp reface în imaginație toate procesele fiziologice care dau sens vieții. Modelul este, desigur, doamna Chauchat despre care tocmai povestise cu Behrens. Imaginînd, Hans are deodată revelația vieții ivindu-se din propriile închipuiri: „Vedea chipul vieții, membrele ei sănătoase, frumusețea ei intrupată în carnație. Ea își trase miinile de sub ceafă și întinse brațele deschise, în interiorul cărora, mai ales prin transparența pielii gingașe de la articulația cotului, se desemnau venele, cele două ramuri ale venelor mari albastrii — aceste brațe de un farmec nespus. Se aplecă pentru el, se anlecă spre el, iar el îi simți mireasma trupezască, simți inima bătîndu-i puternic. O căldură suavă îi înălțîu gîtul și în vreme ce, aproape pierzîndu-și conștiința de plăcere și de spaimă, își apăsa miinile pe partea din afară a brațelor, acolo unde venele întinse pe triceps erau de o frăgezime răcoroasă, simți pe buze sorbirea umedă a sărutului”. Imaginea haotică a vieții a prins contururi precise, ficțiunea a prins carnație: abstractiunea s-a prefăcut în spirit, fiziologia în afeet.

Complexul lui Hans Castorp sfîrșeste, în cele din urmă, în triumf. Invidia s-a tonit în beatitudinea ficțiunii. Misterul doamnei Chauchat nu mai e pentru Hans un mister dificil, ci o savantă înlănțuire a proceselor fiziologice.

Radu G. Țeposu

horia gane

EMINESCIENE

(Din volumul : „Convorbiri cu idealuri“ în curs de apariție la Editura „Eminescu“)

Acum

Cu perdelele confuze,
la ferestrele arcate,
sub invazia destinului,
cad pe gânduri de tot.

Fără șoareci aud întinericul
din cărți cum mi-l rod.
Dintr-o stare în alta
cade frunza pe trepte.

Greierii cojese
de pe zid mafusorise,
dau de lehamite :
„Dulci iluzii. Amintiri.“

Vino acum, cind pot să mă apăr,
cu pustiul, cu lyra.

Luminiș

Prin cuiburi răzlețe
se aciuiază vrăbii,
ca-n morminte-amintirile.

Iar scrii poeme de anticariat ?
E un cuvint lingă zid,
deformat de o gură amară.

Să fugim de oglinda-otrăvită,
de mărul îmbătrinit ca un sin,
în codrul-Eminescu.

Vom răsfoi frunze veștede-n pași,
melcii — buzele fetelor mari,
viespea, amintirea din copilărie.

Nu mai e departe luminișul
în care se-adună trandafiri
de oftat, să se scuture.

Sunet de corn

Cuvinte de vinerea
umbă desculțe prin iarbă,
se suie într-un cireș amar.

Din șapte în șapte
au avut de-a face cu inima.
Cum le rostesc, ne și despărțim.

Poeme, defăimarea mea zilnică,
numai pe voi vă întreb :
„Ce te legeni, codrule ?“

Nici nu mi-am dorit vreodată

să fiu altceva decât melodiosul
sunet de corn pe care l-a ascultat
Eminescu.

Va rosti

Ce adaugi cu-ale tale vorbe
razelor, cind cu mîgală
scot țepoșii brazi din întineric ?

Sau stelelor ? Toată noaptea
Calca Robilor mi-a desenat
conturul inimii altminteri,

pe cînd ființele oculte,
cu furioase guri sub blinde forme,
duceau, în ocean, spre margini, sarea.

„Fii poezie !“, va rosti, se pare,
totuși, cîndva, pe lingă mine,
îmblinzitorul de struguri.

Cineva...

Un geam înghețat,
plin cu notițe la geometrie.
Iar lecții, iar lecții, bătrîne ?

Răsufliările trec una prin alta,
fără să se atingă. Fantasma ta,
departe, în interiorul oglinzii.

Cineva, în prejma ușii,
spune un cuvint ca o lacrimă.
Versul mi s-a aburit.

Somnul în patul îngust și jilav,
ca într-un plic „Scrisoarea I“.

moment

Editîndu-l pe Shakespeare

Unul din paradoxurile anilor cincizeci era acela că prigonirea autenticelor valori naționale se însoțea cu efortul, vrednic de cea mai frumoasă utopie, de edificare a unei biblioteci universale. Se înțelege că promotorii celor două tendințe nu se confundau ; cei care dezbăteau în scrii tirzii, la Uniunea Scriitorilor, problemele traducerii lui Shakespeare erau poezi de prim rang, exilați în domeniul traducerilor (Barbu, Vinea), traducători, fondatori ai școlii românești de anglistică. Ediția critică lansată de Leon D. Levițchi în 1932 la Editura Univers, ajunsă la cel de al optulea volum, care încheie publicarea pieselor (va mai urma, probabil, un singur volum, dedicat poemelor și sonetelor), aduce importante modificări față de vechea ediție (E.S.P.L.A.), mergînd pînă la înlocuirea integrală a unor versiuni și masiva amendare a altora. Ea înseamnă un reviriment în materie de acurie filologică și reconsiderare a onerei shakespeariene în orizontul vastei exegeze străine. Enormele dificultăți ale transunerii erau mai puțin evidente părinților fondatori ai monumentului shakespearian în românește : de la incertitudinile privind variantele și precaritatea manuscriselor în *quarto*, în care au apărut inițial majoritatea pieselor, la dificultățile intrinseci și extrinseci ale textului shakespearian : ambiguitățile deliberate, jocurile lexicale, semantice, ca mod efectiv de realizare a activității imaginative, modificările survenite în limbaj în diacronie, de unde necesitatea unei arheologii a sensurilor și conotațiilor pentru contemporani. Un singur exemplu e, credem, edificator pentru complexitatea prezentată pe alocuri de original cît și pentru ingenioasa transpunere a lui Leon D. Levițchi — autor al mai multor traduceri, din cele mai dificile : „Yet cannot hold this visible shape my knave. / I made those wars for Egypt ; and the queen, / Whose heart I thought I had, for she had mine / (...) has / Pack'd cards with Caesar, and false- play'd my glory / Unto an enemy's triumph.“ Imaginile unui joc de cărți orchestrează acest m'c pasaj din *Antoniu și Cleopatra* (Act IV, Sc. 12), încadrîndu-l emblematic în ideea generală a hazardului ce guvernează nu numai soarta ilustrilor amanti ci condiția umană în general : *knave* (valet), *queen* (regină), *heart* (inimă) și *triumph*, a cărui formă coruptă, *trump*, înseamnă „atu“. Un ne-

inițiat nu ar înțelege, prin urmare, rostul cuvintului „atu“ din versiunea românească, pe care traducătorul îl introduce pentru a întregi conexiunea imaginilor din original : „...schimbînd cu Cezar cartea, / I-am dat atu-ul și-astfel slava mea / De miini vrăjmașe-a fost răpîită.“ De la aceste figuri macrostructurale pînă la precizia sensului și registrului conotativ al unui cuvint (iată-l recuperînd haloul religios al lui „rescued“ într-o replică din *Henric al IV-lea* : „Am izbăvit Orleansul de englezi (s.n.) față de „Din Orleans gonîți sint azi englezii“ — versiunea Barbu Solacolu), Leon D. Levițchi dovedește un scrupul al fidelității rareori întîlnit în travaliul de acest gen, întrucît rezultatele nu sint întotdeauna spectaculoase și apreciate în afara cunoscătorilor. El vine însă în sprijinul opiniei, ce cîștigă tot mai mult teren, că traducerea e o aventură lingvistică în aceeași măsură cu o problemă de estetică a receptării. Prefața la primul volum ca și comentariile la piese ni-l arată a fi un judecător ponderat, căruia îi repudiază excesele prodigioasei bibliografii critice shakespeariene. Originalitatea sa provine mai ales din modul de selecție, repetare și regru-

pare a elementelor expresive, comentatorul recunoscînd ca autoritate supremă doar textul, sub permanentul control al istoriei limbii. Pare să fie convins, ca traducător și critic, de existența unei realități platonice a textului, ce poate fi actualizată canonic. Iar rezultatul nu se poate sustrage demersurilor anterioare. Ar putea lăsa impresia unui spirit conservator, dacă atîtea încercări de „recitare“ a lui Shakespeare nu ar scandaliza, mai ales în ultima vreme, bunul simț. Ne-ar fi greu, de exemplu, să identificăm în piesele sale „germenii revelațiilor ulterioare ale lui Hegel, Marx, Nietzsche, Freud, Wittgenstein sau Derrida“ (Terry Eagleton, *William Shakespeare*, 1986), de-ar fi și numai pentru că e greu de spus ce au toți acești gânditori în comun. Ori să acceptăm ipoteza unui Shakespeare care contestă justetea societății împărțite în clase, „concepția morală și filosofică a celor care conduceau lumea“ (Kieran Ryan, *Shakespeare*, Harvester, 1989), cînd majoritatea pieselor istorice legitimează ierarhia socială prin proiecție cosmică, iar frecvența prezicerilor și viselor premonitoare comunică ideea unui destin inexorabil, ca în tragedia greacă. Dar cînd ții să fii neapărat original, după succesele școlii — medievaliste, simboliste, psihologice, existențialiste, structuraliste etc — îl mai poți defini pe Shakespeare și prin ceea ce... nu există în textele sale, întrucît „subiectele pe care le evită oamenii sint tot atît de semnificative ca acelea pe care le prelucrează“ (Gary Taylor, *Reinventing Shakespeare*, Oxford, 1989) și să semnalez, de exemplu, absența prostituatelor în *Măsură pentru măsură*... Ignorarea codului literar al epocii, a contextului istoric al actului comunicativ poate duce la asemenea „inventii“ lipsite de măsură. Un text nu poate fi un simplu „potențial semantic“, plînd într-un spațiu indeterminat (Kieran Ryan) ci cod constituit de semnificații, receptate, e drept, preponderent într-o epocă sau alta. Cititorul postexistențialist va fi mai receptiv la invocatul orizont al păcatului și morții pe care l-l

sugerează Ofelia lui Hamlet ; cel post-modernist, la sugestiile identificării ontologice între natură și artă (*Poveste de iarnă* : Pentru că arta însăși e natură“), deși artificialitatea și falsitatea limbajului sint invocate și mai frecvent. Discipolii neorfismului vor „vina“ referințele la timpul valorificat creator, față de ce risipit în curgerea clapsidrei (*Henric al IV-lea*). Iar cei care au cunoscut recent experiența unei dictaturi vor fi de acord n-ar vedea că romanii sint oi“ iar Rome cu Iulius Caesar n-ar vrea să fie leu „deplin de „willing bondmen“ (sclavi de bună-voic). Accentuarea elementului de actualitate (nu cel mai important) al unei opere în funcție de istoria mentalităților și evoluția gustului degenează însă adesea în distorsionarea și „modernizarea“ ei forțată. Leon D. Levițchi polemizează arareori ; judecata sa critică se manifestă mai ales la modul selecției, și valorizării prin citat. Nu respinge în întregime o orientare, un autor, îi ignoră excesele sau îi opune, cu eleganță, propria opinie. Comentariul, într-un stil sobru, fără a fi didactic, e foarte flexibil în funcție de text. Uneori (*Henric al VIII-lea*) e importantă stabilirea paternității prin reliefaarea imaginilor iterative, a motivelor prezente în alte piese libere de incertitudine ; alteori primează istoricul receptării (*Hamlet*, *Furtuna*, *Poveste de iarnă*) ; nu sint neglijate însă niciodată figurile retoricii shakespeariene, prozodia, modul de concretizare a energilor semantice ale textului. Comentatorul valorifică fie și fragmente ale unor exegeze foarte diverse, fără a aderă în întregime la o școală anume, construindu-și o metodă compozită și, tocmai de aceea, eficientă. Citează, alături de F.E. Halliday, Frank Kermode, F.R. Leavis G. Wilson Knight, pe Caroline Spurgeon A. L. Rowse sau chiar Terry Eagleton.

Spațiul restrîns nu ne îngăduie cîteva considerații despre traduceri ; performanțele lui Ion Vinea, Dan Botta, Virgil Teodorescu, Leon D. Levițchi, Dan Duțescu... merită studiul special. Reușita importantă a ediției ni se pare aceea că toate aceste versiuni, dincolo de meritele sau scăderile fiecăreia, considerate individual respiră într-o atmosferă omogenă, creată nu numai de lumea lui Shakespeare ci și de registrul lexical. Un excelent aparat de note, suplinind cititorului contemporan mai ales necesarele referințe istorice, este semnat de Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești. Denling'm absența unui index de nume, la sfîrșitul fiecărui volum, care să ușureze accesul la multitudinea de referințe ; sperăm să existe unul în ultimul volum, pentru întreaga ediție.

Edițiile critice, spre deosebire de studiul monografic, esuri, cer realizatorilor un anumit efort de depersonalizare. Străin de încercările de valorificare „protocronistă“ a operei shakespeariene, de transformare a ei într-un mijloc pentru atingerea unui scop ideologic, Leon D. Levițchi profită de toate cîștigurile post-structuralismului în abordarea obiectului ca realitate lingvistică. Procurează, de altfel, în spiritul autorului. Nu definește Shakespeare omul ca o ființă de limbaj într-o scenă din *Henric al IV-lea* ? Prințul moștenitor și Falstaff încearcă să-și inverseze rolurile, dar jocul eșuează din pricina graniței... stilistice. Nici Falstaff nu-și poate însuși somptuoasa frază cu distorsiuni sintactice și compozi verbali a unui rege, nici vîitorul *Henric al V-lea* nu poate imita vîitorul și redundantul idiom falstaffian...

Maria-Ana Tupan

Viața luminii în poezia lui Ioan Alexandru

Am recitat de curind poezia lui Ioan Alexandru din perspectiva unui album „Luchian”. Un album (1973) cu prefață semnală de autorul „Infernului discutabil” fiindcă, la drept vorbind, am privit și albumul cu alți ochi după ce a n înțeles că există un Luchian al unui Poet, sau al altuia, de fapt, al fiecăruia.

Ioan Alexandru a descoperit în acele tablouri un lucru pe care nu oricine ar ști să-l numească: „Viața luminii”. Când vorbește despre culoarea florii, el intuiește „Sămînța care moare să cunoască taina transfigurării”. Pentru a vorbi de floarea din ulcior, din ulcea ori căldărușă de aramă, poetul amintește că „floarea în natură” este „credincioasă rădăcinii ce o susține și raței de lumină ce o îndeamnă spre rodnice” dar că „o privește picturală autentică” este expresia unui adevăr mai înalt pe care îl trăiește în mod obiectiv pictorul. Înțeleg că există și „o privește poetică” în care vom vedea expresia unui „adevăr” al poetului. Trebuie să ne așteptăm la așa ceva: scriind despre pictură, poetul tot despre poezie scrie. Numai că se „trădează” căci el însuși nu pare să știe ce transferuri de sens realizează. Orice n, cu fiecare tablou, vedem „natura devenită istorie” iar în artist poporul său are un „păstrător și transmitător de tradiție”. Indiferent ce va mai scrie Ioan Alexandru, poezia sa poartă pecetea marilor artiști cărora cantitatea operelor nu le mai poate adăuga nimic: ei au fost marcați de har și „penelul” lor este inconfundabil.

Eu cred că Ioan Alexandru a vorbit despre Luchian numai pentru a putea face o confesiune. Ii trebuia un „travesti” căci nu este dintre cei ce pot vorbi despre ei înșiși strigînd, ci o fac cu un fel de smerenie. Ioan Alexandru se smerese în fața artistului care este Luchian. Ca să vorbească despre principiul primordial, despre morminte și piramide, despre „acest unul în toate de care vorbește Heraclit”, îl găsim pe poet comentînd expoziția din 1904, cu „Pe malul mării”, „Răsărit de soare pe mare”, „Casa din Constanța”, „Marea Neagră la Tulza”. Dar poetul își are „tablourile sale marine”, neliniștite, scrise într-o tensiune psihică evocată cu luciditate, într-o gradată ascendență, ajungînd la proxism, cînd existența mării pare a se contopi cu existența insulului intrat în derută existențială, cînd totul pare a scăpa de sub control, cînd apocalipsul pare a fi aproape, pare a se declanșa din ape: Il recunoaștem în aceste „pasteluri” teribile pe

tinărul Ioan Alexandru: „Pereții mării crăpau —/ Apce năvălesc de-a lungul fugii mele/ Peste plaja subțire în clocoțe./ În lăunite dinăuntru ne ajung/ Vocile de încercare. // Cine-și va întoarce groaza îndărat/ Pe căile pierdute? // Deasupra, năvala apelor/ Îngreună orașele-o poruncă/ Pe măsura neîncercatului./ Unul trebuie să se ridice/ Împotriva furiei mării. // Dinăuntru furiei sînt eroii/ Pe măsura ei, din spuma noastră, / Cine se va alege? / Răsună scoarța mării dogită/ În existența mea de corn amar/ Veghind etapele sudorii valurilor” (Etapă). Am regăsit motivul mării în poezia sa de început — acolo unde vocația titanică se topea în neliniștile metafizice ale expresionismului abia tatonat în anii '60, cînd tinerii dădeau lovitură de moarte „epicizării” forțate a poeziei și făceau tot ce se putea ca să reintre în marca matcă a poeziei interbelice, mergînd mai departe, în felul lor, firește. Ioan Alexandru descoperca o poezie a „Departelului” (adică o desprindere-icoanoclastă! — de realul ce ar fi trebuit să fie singurul reper al poeziei), substanțiviza adverb pentru ca vagul, indefinitul să lasă cît mai mult loc conotațiilor filozofice, angosei existențialiste, marilor adevăruri ale sufletului uman care ar fi trebuit ocolite fie ca „întimite” fie ca „reacționare”. Dar curios, tocmai prin „reacționismul” din „Cum să vă spun” (1964), „Viața decamdată” (1965), „Infernul discutabil” (1969), „Vămile pustiei” (1969) este azi Ioan Alexandru un modern. Am găsit, iarăși, versuri pe motivul mării care de la Eminescu a cunoscut o carieră strălucitoare în literatură română. Viziunea sa e panoramică poate dură modelul din „Scrisoarea I” a lui Eminescu, vede tabloul escatologic în versuri lungi, libere. Neliniștea și prăbușirea sînt „culorile” dominate („căzut”, „decade”, „desubt”, „Căderea” se înscriu în sfera semantică a dezastrului universal) iar dintre elementele primordiale, este selectat ceva icu! — „apele”, „marca”: „Nu-i nici un semn./ Și oare sîntem unde? Strig Răsăritul, Miazănoapte nu-i? / Ori încotro mă-ndrept aceeași groasă beză./ Apele-aceleși mute ca și cînd n-ar fi/ Le știu acolo reci, copleșitoare tirindu-și trupul gros/ Și greu spre-ndepărtata Depărtare./ Eu încotro? Spre-obirșii, ori spre margini? / Curg, asta știu spre unde, neliniștea mă duce/ Acolo unde se opresc incremenții toți călătorii./ Și u cad apele pustiite-n dosul lumii./ Totul căzut e și decade spre-o treapă alta desubt/ Ce urcă îndărat spre o cădere mai singură de foarte sus./ Căderea go-

lește sus abisul și sapă altul...” (Ascensiunea)

„Luchian nu-i un oarecare în portret, ci zugrav...” Nici Ioan Alexandru nu este Eul biografic în schițele de autportret, căci el este Poetul. Ceea ce „Anemonele” sînt pentru Luchian sînt „Fluturii negri” pentru Ioan Alexandru — adică imagini-portret, adică embleme ale surselor de spirit ale artistului. Poetul este cel care a stat în Pustie, cel care cunoaște Pustia, deci cel care a înfruntat Diavolul, ispița și le-a înfrînt dar a rămas fiu al Pustiei un om al altui tărîm decît cel din lume — realul comun, al tuturor și al nimănu! „Cine-a fost lăsat în Pustie/ Nu se mai poate întoarce/ Pentru că în Pustie totul curge, / În Pustie totul stă, în Pustie/ Totul devine. Nu există început și sfîrșit./ De sus trebuie să fi fost părăsit/ În aceste catacombe ce se-nvîrt / În jurul Pustiei, /... // Pustia e invizibilă ca Dumnezeu, / Neamului ce i-a fost incredințată Pustia i-o plăg...” Textul poate fi interpretat și ca o alegorie pe tema geniului nefericit, în spritul Luceafărului, a unui Hyperion-Pustnic fără de Cătălina ori după ce a pierdut-o (ce-ni iv, căci armăza o „dizartație”, incitată, criptică, enigmatică despre fapturni din două lumi — cei ce au și cei ce nu au Pustia: „Cei ce nu o au sînt cei mai lipsiți, / Ce să facem ca să scăpăm de Ea și cum/ S-o adăugăm suferințelor noastre? //” Este o poezie ermetică, aceasta, care cere inițiere, care presupune un anumit „cod”, ce mai mult o incităază cel ce-ncearcă-a descifra — ca să parafrazăm. Iată o lectură ce vede aici monologul unui Hyperion modern unui „geniu pustiu”: „Cine are Pustia e mort, / Cine n-o are e steril/ Dumnezeu, Dumnezeu, de ce părăsit-ai / În deșert singurul tău copil”. Apar simbolurile biblice — Ingerete, lumina pură, vulturul, leul, pentru a se vorbi despre Geneză. Peasura tuturor, planează umbra unui simbol ambiguu — o demonizare a Creației, fluturii negri — din titlul poeziei: „Fluturii negri vin dintr-un înalt / Boltit deasupra palcilor izvoare/ Și-ngrunchează grei și uriași/ Pe turnurile-nțeleor popoare, // Se trage cîopotul de început/ Și se vorbește în iia neștiință/ Descoperit stă universul orb/ Întors ca spatele către Ființă”. Despre condiția Ființei dar și despre aceea a Poetului am

găsit imagini grandioase în Ego sum via: „Cineva mă privește cu nesfîrșită milă și răbdare/ De cînd m-am născut, Și iată că astăzi/ I-am întilnit ochii ridicati pe cupolă/ Stăm față-n față uimiți și nimic nu poate să ne mai despărte //... fiecare gropar întîi în pămîntul ce-l primește/ Își aduce măsurătorile și cu nădejde/ Se pune la lucru pentru un bănuț./ Numai astfel ne mai alegem și noi cu cite ceva./ Un fel de ieri/ Tărîna de aur ce nu se mai/ Risipește. Mereu Vox clamando în deserto/ E Patria Poetului”. (Ego sum via). Simbolurile creștine se înmulțesc treptat și se recurge la ele și pentru meditațiile existențiale și pentru a defini condiția artistului. „Pantocrator” este un fel de a evoca pictura murală dintr-o biserică, dar transfigurată prin verb și o trăire neasemeni, aglomerînd mai multe feluri de simboluri: labirintul (păgîn), Ochiul (sacru, creștin), Ingerii, viziunea cristică a mersului pe mare, Tonul e de Psalm, psalmistul aflîndu-se într-o eternă convorbire cu Divinitatea, într-o neostoită perplexitate, într-o interogație fără sfîrșit: „Albul infinit și negrul limitat/ Etherul și cenușa măduva strălucitoare/ Cotronec murîtorii sferiute pe vîlce pustii / Tu ce moștenit-ai din noi și eu ce port din tine/ Prin labirintul acesta luminat / Ai coborît/ Și te-ai întors. Noi urcăm și rămînem. // Năzuie ochiul încotro cearcănul nu visează/ O, cetățiu, mult am crezut că altceva se va alege/ Din voi decît pulberea... // Ard și nu se mai termină vasele acestea/ Pline cu simburii fără pămînt/ Soarele s-a oprit-noaptea înaintea / Păsările au crescut mai mari decît pămîntul/ Omul umblind pe ape a ajuns/ La marginea focului” (Pantocrator).

„Zugravul este mărturisitorul luminii acolo unde ea își aduce roada” scria Poetul despre Pictor. Lumina este motivul literar cel mai bine reprezentat în poezia lui Ioan Alexandru iar dintre flori, alege nu dumi rîțele ori violetele ci crinul cu conotații eceziastice, (hiperbolice, în „păduri”) ca în picturile medievale. Firește, se observă gustul pentru primordial și grandios și influența colindelor, poetului plăcîndu-i eufoniile, specularia sonorității consoanelor lichide: ce fac verbul să curgă lin și muzical: „Lumină lină lină lumină Răsărit din codii mari de crin/ Lumină lină cuib de ceară/ Scorburi de miere mițenară/ De dincolo de lumi venind/ Și niciodată poposind/ Un răsărit ce nu se mai termină/ Lină lumină din lumină lină /.../ Au mai lămas din veghea lor Luminile lumilor” (Lumină lină).

Si citind mă întrebam „Ut pictura poesis?” Am redescoperit că la moderni, nu! Pot fi reluate teme și motive dar liricul de azi nu este pictural.

Ioan Alexandru și-a asumat însă citeva dintre simbolurile fundamentale ale artei și de aceea el rezistă oricărei comparații, în planurile majore, bineînțeles.

Tonul său grav (s-a spus chiar „sacerdotal”) are acea solemnitate care mișcă inimile înscate de absolut, de oricînd și de oriunde. Tocmai de aceea, în ceea ce privește opera sa, nici nu se simte nevoia unor mari sporiri cantitative, ceea ce i se cere fiind să rămînă unic în felul său.

Adriano Iliescu

solilocvii

Locuri comune sau scrisoare către Jean Daniel

Jean Daniel nu este numai autorul monografiei despre președintele Franței. Pentru mine este în primul rînd directorul celui mai interesant și echilibrat hebdomadar dintre cele ce, de la o vreme, ne sînt accesibile în mod direct: „Nouvel Observateur”. În ceea ce ne privește însă, lucrul cel mai important pare acela că este unul dintre puținii realmente interesați de România, adică nu numai în exaltata conjunctură a căderii lui Ceaușescu. Prin toamna trecută, într-un excepțional număr special al revistei sale („La Pensee aujourd'hui”), a scris de pildă un fascinant articol despre distorsiunile informațiilor televizuale, pornind tocmai de la cel mai șocant exemplu apărut în ultima vreme: adică nu de la „cei șalcei de mii de morți” din România, lui decembrie '89, ci de la involuntara dar grosolana mistificare din martie, de la Tîrgu Mureș, cînd cel bătut nu era maghiar ci român. Jean Daniel l-a însoțit pe François Mitterand la București iar apoi, revenit în țara sa, le prezintă francezilor situația din România într-un excelent articol global („Les mal-aimés de Bucarest”, 13-19 iunie 1991), dovedind nu numai o foarte exactă înțelegere a „originalității” noastre, ci chiar o anume pasiune pentru România momentului (edificator subtitlul articolului: „La Roumanie avait bouverlé la France par ses drames. Elle devrait aujourd'hui la passionner par ses enjeux.”). Una peste alta, articolul oferă cititorului occidental o imagine coerentă, extrem de apropiată de ceea ce gîndim mulți dintre noi și absolut nepărtinitoare. În subtext, chiar dacă etichetează dur opoziția (cea neparlamentară, a elitelor, căci pe cealaltă, cum mi se pare din nefericire normal, nici n-o

amintește), apare destul de limpede o simpatie ușor ironică dar plină de înțelegere; invers, chiar dacă pare a apăra ideea legitimității aleșilor scrutinului de la 20 mai, în nici un caz nu s-ar spune că le ține partea sau că i-a îndrăgît din cale afară. Încă din debutul articolului, cititorul occidental rămîne surprins de autenticitatea uanșante, aure, ciudate (chiar și pentru noi, care ne-am obișnuit de multă vreme) ale președintelui Ion Iliescu: „Noi am avut de suportat ucazurile imperiului otoman (?), ale imperiului austro-ungar, ale imperiului hitlerist și ale imperiului sovietic (pînă aici totul e în regulă, dar acum vine enorma surpriză, demnă de ultimele clipe ale lui Ceaușescu). Nu știam că imixtiunile superputerii americane se vor dovedi atât de draconice, dacă ținem cont de faptul că ne aflăm în timp de pace și într-un proces de democratizare”. Dacă în ziar n-ar fi fost și o fotografie care îi arată pe Ion Iliescu și Jean Daniel față în față, aș fi putut să jur că cel cu care a discutat ziaristul francez a fost, de fapt, Corneliu Vadim Tudor. Cum să nu te întreb, împreună cu J. Daniel: „Oare nu pune președintele propriile neputințe și imprudențe pe seama unor comploturi din exterior?”. Tot așa, citîndu-l pe Petre Roman care i se plînge de neîncrederea și suspiciunea care „apasă pe noi”, exact ca mine și ca destul alții, Jean Daniel îi lipește prompt eticheta unei „false candori” căci, adaugă, „crede primul ministru cu fermeț că pot fi uitate atât de ușor regizările de la revoluție și misterele care nu s-au risipit nici astăzi” (atenție, J. Daniel subliniază că misterele cu pricina n-au fost lămurite nici de opoziții, ceea ce e, vai, adevărat), crede că poate fi uitat „jenan-

tul proces al Ceaușștilor și, mai grav încă, represiunea din iunie trecut?”

Tot atât de exacte sînt însă și diagnosticul său cu privire la opoziție. Cel din afară vede și mai limpede că există o clară non-convergență a tendințelor majore: de-o parte, populația largă, care „are nevoie de ordine și de securitate”; de cealaltă, „elitele, care au nevoie de o reală ruptură cu trecutul”. Inevitabil, de-aici, autismul elitelor, absența punților de comunicare și, în ultimă instanță, eșecul opoziției: „niște elite care și-au ciștigat o audiență intelectuală și morală mai ales în exterior” și care, se subînțelege, nu au nici o șansă de a ajunge la putere (însinîntu-le audiența și creditul maselor), condamnate să rămînă o necesară, totuși, „narrapute în absența căreia guvernarea ar ceda prea ușor tentației totalitare sau, oricum, paternaliste și tehnocratice”. Trist, teribil de trist, dar absolut exact. Fermeccător, surprinzător este faptul că Jean Daniel observă cum că non-convergența semnalată „furnizează dezbaterea cotidiană, într-un climat de melancolie ardentă și de absurditate ubuescă, o intensitate, o febră, o efervescentă intelectuală care fac această perioadă din viața românească să fie în același timp paranoică și pasionantă”. Mă-nșel eu, sau ziaristul francez ne învidiază într-un fel și parcă-ar vrea să se mîte, măcar pentru următorii cîțiva ani, la București, fiind sigur că nu s-ar plîndiși!

Există însă, în articolul respectiv, și citeva locuri unde un „opozant ar avea ceva de comentat. Să luăm următorul citat, mai larg, nu numai pentru a înțelege cum trebuie contextual ci pentru că, oricînd e interesant în sine: „Pentru acești tineri, n-a existat nici o ruptură între vechia și noua putere. E ca și cum un Kadar gorbaciovian ar fi încă în post la Budapesta (n.m.: foarte exactă etichetă). Cei de tipul Gorbaciov nu sînt de ajuns pentru a crea discontinuitatea. Iar Iliescu este un om care a caționat intervenția mincerilor împotriva studenților, o intervenție care a tăiat în două națiunea, căci populația, s-a spus — dar cum să verifici? — a aprobat venirea mincerilor pentru restabilirea ordinii, chiar dacă în același timp com lamînd faptul că acest lucru n-a fost făcut de forțele de poliție.” Foarte exactă, din nou, analiza lui Jean Daniel, minus acea îndrăzneață afișată față de credibilitatea unei validări

masive din partea populației (acel „cum să verifici?”). Au existat deci, probabil destul, oameni care i-au povestit cum țiau și se extaziau gospodîncle și pensionarii; i s-a povestit, desigur, și despre „telegamele de adeziuni ale oamenilor minci, la televiziune sau chiar în ziare cu pretinsă coloană vertebrală, ca «Adevărul-». Și totuși, ziaristul occidental se îndoiește. Poate că pur și simplu este peste limita de înțelegere a domniei sale (și e de înțeles) ca o parte însemnată a populației să chiuie excitată în fața atrocităților. Sau poate că pur și simplu ne menajează. Din păcate, domnule Jean Daniel, a fost adevărat.

„Cine nu-l vrea pe Iliescu? — se întrebă domnul Jean Daniel, și încearcă să demonstreze că opoziții se contrazic singuri în afirmațiile lor: „Cînd le argumentezi (opozanților, nota mea) că poporul s-a pronunțat liber în favoarea tocmai a guvernanților pe care ei îi refuză, îți răspund și că acest popor a fost manipulat de fostele aparate ale lui Ceaușescu și că — contradicție — este același popor care s-a ridicat împotriva aparatelor.” Se ascunde aici o altă orbiere care mai stăruie încă, destul, și printre noi și, evident, în ochii occidentalilor. Puțini o admit (din motive tactice?), chiar și în adincul sufletului lor; mai puțini au spus-o răspicat, dar împotriva lui Ceaușescu nu s-a ridicat poporul ci, la Timișoara și mai ales la București (unde se știa ca la Timișoara s-a tras și sint morți), pe străzi a ieșit o mîna de copii. Desigur, cele două incongruențe ale analizei, altfel extrem de pertinente, nu se explică decît prin neasimilarea acestui adevăr simplu: numai, sau aproape numai copiii au fost pe străzi în 21 decembrie 1989. Și acceptînd aceasta, devine de-acum inteligibilă satisfacția grotescă a celor care, șase luni mai tîrziu, aplaudau frenetic monstruoasa dar, în ochii lor, necesară corecție. Căci există, domnule Jean Daniel, destul, mult prea destul refuzată de ideea de libertate.

Mihail Cprea

Nu-mi rămâne decât să mă duc și în după-amiaza aceasta la mare. Descopăr abia acum un drum mai scurt, un autobuz pe care-l pot lua direct din bulevardul Vouleagmenis, în dreptul cartierului Ilioupoli, până la Glifada. Treceam de data aceasta prin partea stângă a aeroportului și-l văd pe indelele clădirile anexe, parcul cu mașinile de serviciu, cisterne de combustibil și mașini de pompieri, pe urmă o bază militară greacă — barăcile numerotate, terenuri sportive, terenuri de exercițiu și altele — în total, cu aeroport cu tot, un complex mai mare decât un orașel de talia Huedinului. Ajung tirziu la plaja cu care mă adaptasem și fie că ziua e prea înaintată, fie că toamna e înaintată dar văd pe tot mai puțini din cei care deveniseră obișnuții mei. Doar soldatul american singuratic, apoi grupul acela veșnic de greci (playboiul cam trecut și excesiv bronzat, fata musculoasă nedespărțită de wind-surfingul alb-albastru, mama ei și copilășul nud), în rest cupluri noi, unii în trecere, alții foarte albi la piele. Aud chiar vorbindu-se în jurul meu în rusă și polonă, tineri veniți din țări în care concediile se iau conform unei planificări, precum în România. Grupul rusoaicelor îmi atrage cel mai mult atenția — ceva mai bine făcute, dar altfel frumoase. Două cupluri par a fi foști gimnaști, trecuți de vîrsta competițiilor. Văd interesul cu care grecoiaca aceea care n-a lipsit o zi și pare crescută pe plajă (și-și crește pe plajă puștiul) cîntărește din priviri pe rusoaica mongoloidă, cu fața lată dar trupul fin, cu mușchi lungi și solduri înguste, mișcărilor ei precise și atletice.

Nu pot să nu observ, cu o stringere de inimă solidară, la cei din țările socialiste o timiditate generală (lipsa de bani într-o lume a „consumului“, frica inoculată acasă pentru capitalismul cel putred, lipsa credinței ideologice în confruntarea cu o realitate atât de evidentă?) deși mulți din ei trebuie să fie oameni importanți sau cu relații importante ca să fi putut ajunge pînă aici. Bănuiesc că odată înțorși acasă vor adăsa un motiv de superioritate în plus și nu unul de îndoială în fața celor ce n-au ieșit niciodată din ghetoul organizației de bază.

Spre seară apare pe plaja goală, un grup de arabi care joacă fotbal, la început aproape în glumă, pe urmă extinzîndu-se din ce în ce mai mult și devenind din ce în ce mai pătimași. Lumea a plecat aproape toată, și cei care mai ezitau. Arabii joacă fotbal acum cu violență, gălăgioși. Văd pe ultimii oameni liniștiți cum bat în retragere și își adună lucrurile, cedînd spațiu pentru jucători și mingea aceea lovită cu putere, dar care se infundă și se frînează aproape imediat ce cade în nisip. Rămîn totuși pe loc și admir profilul insulei Salamina (ori Egina?) ieșit parcă abia la această oră din mare, cînd soarele o dă de gol peste picla orizontului. O insulă răsărită pe fața fumurie a mării are totdeauna ceva din paradoxul unui miraj. Arabii văd avioanele uriașe ce coboară intermitent peste noi și se străduiesc să le fotografieze cînd sînt tocmai deasupra, le urmăresc din priviri (deturnabile, nu!?) și scot scurte strigăte guturale. Se uită și după femei, câteva întîrziate care fac duș, cu o stăruință struniță de secole, se călăresc între ei ca și copii, apoi joacă cu și mai multă îndirjire fotbal. Și totuși nu se lovesc, aproape că nici nu se împing, gesturile lor dure par mai degrabă un simulacru reciproc, aproape o tandrețe simulînd violența. Cînd plec ei par să fi ajuns la maximum de îndirjire și mica plajă e toată numai a lor.

Ajung acasă foarte obosit (am ocolit la venire prin centrul Atenei, pentru că n-am mai dubuit autobuzul care se întoarce prin Vouleagmenis) și nici măcar nu mă mai duc la Dagwood să mînc. Mă culc devreme și adorm imediat, aproape că aș putea spune că profit de oboseală ca să fac economie la banii de mîncare.

alexandru vlad

PIETRE NEGRE, PIETRE VERZI

Dimineața următoare ies din casă pe la nouă și jumătate, cînd Spyros încă nici nu sosit. Parcurg cu autobuzul traseul devenit atît de cunoscut, pe Vouleagmenis, apoi pe Leoforos Singrou pînă în fața Arcului lui Adrian prin care se vede templul lui Zeus Olimpianul, pe Amalfas prin fața edificiului Zapio și Parlamentului, apoi în aglomerația centrală printre edificii moderne și pînă la urmă pe modesta stradă Sina, lîngă Academia. În tot acest interval, la capătul diferitelor străzi și bulevarde, templele de pe Acropole par să se fi rotit intermitent, ca într-o kinogramă coplesitoare. Îmi vor lipsi vreodată toate acestea? Am sosit cu douăzeci de minute prea devreme pentru întîlnirea pe care o aveam cu Dimitris. Mă așez pe o bancă în stația de autobuz și arunc priviri senine în jur, încercînd să reduc dimensiunea acestui oraș uriaș la normal, adică la ceea ce văd în jurul meu. Aș putea trăi aici? Unde a dispărut poezia care însoțește fantaziile de acasă, cînd te visezi în astfel de locuri? Taxime-

trele nu circulă nici azi, sînt încă în greva lor de trei zile (azi, ultima zi) și asta îngreiază incredibil deplasarea atenienilor obișnuți cu miile lor de taximetre ce împestrîțează traficul cu galben. Văd cite unul prin oraș dar fără să mai poarte însemnul de TAXI pe capotă, folosit de proprietar ca simplu automobil personal.

Vine pînă la urmă Dimitris și ne îndreptăm amîndoi spre zona comercială. Dacă toată Atena mi se păruse pînă acum a fi o uriașă zonă comercială văd acum că are un nucleu în care comerțul e o permanentă frenezie.

Prăvăliile, chiar și cele care din stradă par a fi o simplă ușă în care se aglomerează exponatele ce par a deborda, sînt de fapt lungi pe dedesupt ca niște antrepozite, și patronul te invită, vrea să vezi cu ochii tăi, e convins că dacă ai intrat nu vei mai ieși cu mina goală. Există spații acoperite pe intersecții întregi, iluminate artificial, pasaje ce amintesc de Vulturul Negru din Oradea de pildă, care sînt atît de pline de vitrine, de prăvălii mici și cochete ca niște anticamere, de companii

tehnice și aglomerate ca niște minilaboratoare radio, încît treptat totul pare să devină pentru mine un fel de Luna Park comercial. Scap din mina lui Dimitris pentru cîteva clipe (urc la avocatul care-l asistă în probleme de impozite) și mă aleg cu o brichetă cu benzină care costă 500 de drahme. Doar 500 de drahme, spune negustorul, adică cit ar fi costat intrarea la Muzeul Arheologic, pe care nu mi-am permis-o. Gentil, patronul îmi pune și combustibil în ea, îmi arată cît de bine funcționează. Ies cu un dubiu vizibil pe față și Dimitris se ia cu minile de cap. Mai ales că el nu mi-a adus nici un ban din cei 150 de dolari pe care promiseseră să mi-l împrumute pînă cînd va veni în România. Văd deci, că va trebui să mă descurc cu cei zece miș și ceva de drahme pe care am reușit să-l păstrez în buzunare. Ne descurcăm destul de bine însă (după cum va recunoaște și Spyros, acasă), dar cu multă alergătură. Aici, cu politețea și insistența vinzătorilor, cu promisiunea patronilor să-ți facă o reducere, eu nu sînt capabil să ies din magazin cu mina goală, să spun „mă duc și în altă parte“ după ce am fost tratat politicos și prevenitor, după ce s-au desfășurat pentru mine mărfuri din ambalaj și s-au coborît articole de pe rafturile de sus. Îmi dau seama că sînt victima unui complex creat de amintirea magazinelor de acasă, cu vinzătorii aceia ostili sau neinteresați, în care ești burfuțuit sau ignorat, ca pînă la urmă sa constată că disputa e zadarnică și nici măcar nu există în prăvălie ceea ce cauți tu. Aici pare să existe totuși într-un număr nesfîrșit de variante, dar Dimitris mă păzește stranic, duce discuțiile în locuș meu, îmi atrage atenția în românește că pentru banii noștri sîntem serviți oriunde. Și așa este, trebuie să recunosc.

Dimitris ține să mă treacă și prin hale alimentare, deși nu avem de luat alimente. Văd aici mușchi de vită atît de bine tăiați, fără os și fără pieți, roz și perfect, încît rămîn uluit ca în fața a ceva emanamente frumoase. Care file, mușchi, porci întregi atîrnînd, cotlet, carne de calitate din România, carne din Noua Zeelandă, costițe de miel atît de tină, încît sacrificarea îți pare a fi fost un act ducruime. Ca o culme a ironiei, carne cea mai frumoasă îmi pare a fi cea din România. Am un gust amar și patriotic în fața ei. Trecem prin hale mici și luminoase în care atîrnă mezeluri scurte rugini și tari — carne uscată în ele cu pemlicanul, crenvuști roz și subțiri ca de getele de suger, cîrnați proaspeți ce-ți amintesc zilele dinaintea Crăciunului cîrnați afumați frumoși și ieftini ca într-o provocare, alte salamuri etichetate cu niște mostre.

Apoi brinzeturile cu miros pătrunzător albe ca pielea ce n-a văzut soare, imbi bate de un mucegal cu miros ațîțător în țepător, cașcavali în înveliș de ceară roșie, cașcavali rotunzi cu etichete colorate ca niște cutii de pălării, un cașcaval uriaș ca pentru Gulliver, tăiat în două jumătăți — gălbui și cu găuri în care ar fi încăput ouă de găină. Specialități.

Dar, uimirea și incintarea mea va fi hala de pește. Alt miros, dar la fel de agresiv. Pești uriași sînt decapitați în fața ta — capul privindu-te nevinovat și întrebător de alături ca într-o glumă de circ. Sau pește mic, de un roșu pal, pește și mai mic ca bricegelele cu solzișori din copilărie, pește spadă tăiat file — cît un jambon, de un roșu palid și fin tras și piele gri — o ruladă naturală. Calamar inform ca un stomac de oaie (cine nu i gustat nu știe pe lîngă ce delicat este trece), calamar congelat și brichetat, lan guse gri care-și pierd parcă forma înfri coșătoare cînd sînt atît de multe, langust roz, proaspete — altele congelate; caracatițe mari și caracatițe mici, cu toți nas turii alveolari ai brațelor, cu carnea de un roz vag, semistrăvezie, cu forma ste lară ce are ceva artizanal; crabl mar cît cutiile de bomboane, albi și blînda; cîștii separați — la alt preț — țepoș.

nicolae silade

Eu

trăiesc liniștit într-un oraș de provincie
mic precum un betlem

nu-mi pasă de soarta lumii acesteia
nu-mi pasă de cealaltă lume

mi-ajunge să știu
că exist

restul nu e decît
o albă-neagră magie

Metapoem

eu vin și vă spun
cine-a văzut o femeie umblînd
ca o nebună noaptea pe străzi

cine-a văzut-o
dansînd și cîntînd
să nu se-nsoțească cu ea
să nu se-nsoțească
să nu

căci numele ei
este chiar poezia
și pre mulți i-a pierdut pînă-n ziua
de azi

Libertatea

libertatea de a sta ore în șir
la interminabile cozi
libertatea de a vedea totul în negru
pe ecrane roz
libertatea de a tăcea libertatea
de a striga în pustiu
libertatea de a nu fi tu însuși
de a nu fi
nici mort nici viu
libertatea de a fuma carpați fără
în loc de marlboro sau kent
libertatea de a nu fi atent
la manevra puterii
libertatea de a nu fi liber niciodată —
privează-ne Doamne
de-o așa libertate

Tu

și tu care spui inutil
inutil de acum să mai crezi
în fantasme
realitatea se vede ca-n palmă
iată
linia vieții
adevărul adevărat

cuvinte negre pe un fond de argint
găni trase de reni
catedrale de gheață

ce frumos
ce frumos pare totul
cînd trebuie să-ți ici rămas bun
de la viață.

Ghidul

pe aici pe aici
spunea el
ghidul nostru înaintînd prin pustiu

în inima deșertului da
în inima deșertului
există o oază
striga el
ghidul nostru cel pururea viu

urmați-mă haideți urmați-mă
zicea cu țarie
smulgîndu-și inima
și așezînd-o în inima
deșertului
drept mărturie

Alternanțe

viața mea — viața ta
ca două luminări
gemene

cînd una se stinge
se-aprinde cealaltă

cuvîntul
e cremene

nestibil în aparență, mici tabachere
nale, culrasate. Scumbii și heringi
metalizați — proaspeți, sărați, a-
congelati; peșii fără nume, sau
Dimitris nu le știe numele nici în
e. Pește tăvălit în sare, întins ca
de pisică argăsite în rumeguș. Și
tot un miros omogen de pește de
de ocean, inconfundabilul miros al
halelor de pește, din lume — pe
l simțeam în nări pentru prima
l viața mea. N-am cum să-l uit.

leşit în lumina crudă a străzii, de
aș fi ieșit din tunelul ce leagă vi-
a, măcelăria, pescuitul cu anica-
bucătăriilor gargantuești. Omul
ă carne și va mânca mereu, ca un
l său, al ferocității lui de stăpin-
ă, la lumina zilei, văd fructe mari,
cu peria, semințe comestibile
de aceeași nuanță de brun cald,
ne, fie migdale, nucă sau năut;
ne în rozete dulci și grele, măslin-
rate, ori verzi și opaline ca niște
getale, văd și prune uscate cum
nai văzut din copilărie — cind le
am pe o baniță de griu de la mun-
e le aduceau primăvara cu căru-
lungi, cu coviltir. La un colț cu-
stradă văd un magazin cu produse
— miere ca lumina, faguri în cu-
ăvezii și atât de perfecte încît o
mi par sintetici, miere albă din
miere roșcată din sud. Toată pră-
gălbuiie și traslucidă — pare un
zeu al mierii.

inam de făcut cumpărăturile, pu-
na cauza banilor puțini (un trening
pentru copil, pe care scrie „Go
și pe care îl iau prea mare, de
i nu-i fie cumva mic la viteza lui
tere; am mai luat o fustă de un
incert pentru Maria, o bluză largă
ex pe care scrie Cross Horse, pan-
și cămașă de jeans pentru mine)
despart de Dimitris astfel încercat
mă întorc acasă, în Ilioupoli.
șeleg cu un Spyros destul de grăbit
pe jumătate ușurat datorită imi-
mele plecări să trec miine prin
cosmos să-l văd pe al lui, să-l sa-
să le mulțumesc pentru generozii-
l bucuria cu care m-au asaltat
na, manifestat în gesturi și cu-
pe care, spre rușinea mea, nu am
să le învăț, dar am învățat să le
îldura. Devin acum și eu euziv.
i dă biletul de autobuz la Omonia
pe ruta Atena — Cluj, care e vi-
ru ziua de simbată. Azi e joi, 29
e, și deci mai am de stat aici
a de miine. Mi se pare acum că
f de fapt puțin, dar oricum simt
terminat, ca și răbdarea lui Spyros
a mea, poate și a lui Dimitris,
i cea a celor care mă așteaptă
i acasă. Vorbim amindoi cu Dimi-
limbașul vag și optimist al promi-
e, despre un voiaj viitor, poate
oi ani. Nu zic nici da nici nu. Mai
oarecum spre surprinderea mea,
l vrut să mă vadă mai des, să mă
e, dar mult prin oraș sau chiar
e, dar Spyros l-a ținut intenționat
e. Poate că intențiile lui Spyros de
ide prin mine a secție trotkistă în
ia să fi fost mai serioase decît
inchipuit.

in această după-amiază, pentru
oară, la mare, Spyros are plani-
n apartament, pe la patru, o intil-
litică (o analiză a vizitei mele?)
ci un caz nu vreau să-l deranjez.
Alt decît atât, vreau neapărat să
la mare. Ne incropim amindoi o
pentru prima oară găsim o soluție
ceva consistent și ieftin în același
conserve și cașcaval, pîine și co-
Totul face cam 500 de drahme
dovedește îndeajuns pentru doi,
mai rămîne destul pentru mine
ară. Pentru convocații lui Spyros
ște niște sucrici combinate, le gar-
cu zahăr și paful aferent, apoi le
l frigider ca un groom de casă
l golit în două pahare mari o cu-
zagă de suc Amita, își pune la in-
pliculețele de ness (mici, a cite
ecare), scoate și o sticlă mai mare
itru de coca-cola. Nu conținește să
prindă această grijă a lui pentru
spozitie a tovarășilor, pentru „pro-
intilnirilor. Oare nu-și dau seama
l pentru o societate în care fruga-
va fi obligatorie? Pentru început
ln, apoi va fi de-a dreptul... Dar,
fapt nu mă pot abține să-mi
sc de buna primire de care s-au
toți oaspeții tinerii Uniunii So-
de la Romain Rolland la Panait
și alții.

are înot din prima leșire plină
pe calea de argint topit pe care
ruieste la ora aceasta soarele. O
lim ca reper, ca pe o albă vră-
mi-ar putea da o anumită și am-
itere — ce fel de putere? Iahtul
colo, parcă părăsit și lingă ei plu-
e zile întregi, pustie, o barcă le-
a o ancoră plutitoare. Relativă
ie prin golful larg, lume pu-
e plajă. Partida bronzată (e-
de care am vorbit și care pare
a „acestui colț) e gata de plei-
i stringe toată parafernalia de fie-
tă parcă definitiv — sint ultimele
lui septembrie, vîntul e mai ră-
umea pleacă zilnic mai devreme.
ipta și la stînga mea cupluri mai
ceva mai puțin tinere însă. Mai
femei cu sinii gol; la stînga o
aică frumoasă, cu părul tăiat
l al Tedei Barra. Se ridică, își tre-
e umeri bretelele negre și costu-
baie urcă pe bust, ca la acele
cu „îmbrăcat-dezbrăcat“, apoi se
n picioare și pășește spre valul
ce-i vine în întîmpinare. E fru-
și perfectă, așa albă și în costum
leoc bronzată de parcă ar fi pre-
ar soarele slab al toamnei. O pri-
liniște, dar de data aceasta nu pe
— m-am schimbat și eu de cînd
E o ființă în natura ei, și bron-
ror celorlalte devine brusc un
cosmetic. Încearcă apa cu picio-
l coapsele albe de regină migno-

nă, coapse de interior întinocose nu de
plajă, dar nu intră, se uită doar spre larg
și se întoarce spre tînrul ce-o însoțea,
care era oricum cu spatele în bermudele
lui colorate și bustul slăbuț și gol, de a-
dolescent. Cînd mă întorc din larg, ei nu
mai sint pe plajă. Impart în tăcere și fa-
miliaritate dușul cu rusoaicele sportive —
eu îmi spăl părul de sare, ele picioarele
lungi de nisip. Pleacă și ele.

În curînd nu mai e aproape nimeni,
deși e abia trecut de cinci (după noua
oră, căci s-a trecut la ora de iarnă zilele
trecute), cînd văd că apare un grup de
trei femei — una ceva mai vîrstnică și
două mai tinere: o arăboaică delicată, în
fustă lungă și largă, albastră cu chador
gri de mătase și bluză albă, și o japoneză
mică în jeansi strîmți și tricou cu mineci
scurte. Japoneza e veselă, frumoasă, cu
pielea bronzată și satinată. Culege pietri-
cele de pe plajă, cum fac și eu de multe
ori. Ca o autoritate în materie, mă ri-
dic și-i dau sfaturi — să se uite în apa
străvezile care le spală, își arată culoarea
și frumusețea mai bine cînd sint ude.

— Chiar? întrebă ea ulmită, cu o can-
doare neeuropeană.

Stă chircită pe plajă ca în fața unei
farfurioare invizibile de ceai și cînd vi-
ne limba străvezie a mării tipă ușor și
face un uimitor salt înapoi, cu ambele
picioare perfect aliniată, și iat-o în ace-
easi poziție dar siguranță, printr-un sin-
gur gest reflex. Un gest neeuropean și a-
cesta, delicat, aparținînd registrului in-
tim și subconștient al rasei sale. Încin-
tat, mă ridic și iau cîteva pietricele
de un roz carnal cu striuri, mar-
mură rotunjită de ape, și i le pun în
palmă. Văd că în palma ei miică are
doar pietricelele mărunte, negre și verzi,
precis alese. Nu eram pe aceeași gamă
în subtila și complexa artă a culegerii pie-
tricelelor. Dar îmi mulțumeste atât de
încîntată pentru gestul meu, încît e po-
sibil că m-am roșit. Se grăbește să meargă
la celelalte, le arată comoara, mai culeg
împreună, apoi se retrag spre oraș prin-
tre palmierii mari, rotunzi, ca niște um-
brele japoneze fără cortel.

La întoarcere în autobuz observ cum
greva taximetriștilor obligă să circule, cu
autobuzul lume nu prea obișnuită cu un
astfel de obicei popular. Doamne serioa-
se care nu știau să se țină cînd autobuzul
frîna în stație, care te calcău pe picior
și-ți cereau scuze zîmbind politicoase,
care nu știau că usa din față nu e pen-
tru coborît pe acolo, etc.

Pe geamul autocarului văd golful
Saronikos, purtător de feriboturi lumi-
noase. De fapt imaginea este după cum
urmează: fluviu incandescent și cetos al
autostrăzii, peluza întunecată de perdeau-
ua de măslini și portocali — cu totul ne-
gri la această oră, golful lucind stîns în
bruma de lumină, purtător de bărci mici
și vizibile ca niște cîrțițe negre ce-și lasă
urma vălurită în drum spre țarm, apoi
în larg — feriboturile uriașe, grup de
lumini compact ca un sat văzut din tren,
apoi ceața fosfoatică a orizontului piclos,
iar și mai sus — spațiul azurii și azo-
tat, luminat zodiacal, în care se ridică
silentios și incrementat o clipă (efect pro-
dus de conjugarea cu mișcarea vehicu-
lului) boeingurile cu cap de balenă ale
companiei Lufthansa (efect de reclamă).
Sus de tot — indigoul perlat și profund
al adevăratei bolți.

Un incident pe autostradă, de fapt a-
proape un accident, mă face să-mi pără-
sesc reveriile și să mă preocup de traficul
în care sintem un element ordonat și ra-
pid, dependent de sincronizarea perfectă
cu celelalte autovehicule, înscrisi cu to-
ții pe aceeași traiectorie. O mașină albă,
sport cu aspect de mangușă, se așează fă-
ră veste de-a curmezișul, cu farurile spre
linia depărțitoare, bariera luminoasă ce
desparte sensurile. Probabil s-a pierdut
simțindu-se o clipă prea aproape de au-
tobuzul care circula agresiv, ca orice vehi-
cul mare. Autobuzul oprește pentru o cli-
pă, circulația toată încetinește, și văd că
la volanul mașinii sport e o blondă în ne-
gru, frumoasă, cu fustă scurtă și genun-
chii bronzați de culoarea părului aurit.
Singură. Bătrîniciile din autobuz își fac
cruce, așa cum își fac ori de cîte ori trec
prin fața unor biserică ori pe lingă „tro-
lile“ miniaturale. Au între ele discuții
alerțate. Între timp frumoasa, care nu
mai e tînără totuși (dar cu atât mai mult
frumusețea și eleganța ei par o certitu-
dine), reușește să-și vină în fire și să-și
redreseze mașina, reintegrîndu-se în flux
și dispărînd undeva în fața noastră, tră-
gînd după ea, ca un fermoar, surplusul
de automobile adunate în cele cîteva mi-
nute de ambuteiaj.

Un japonez cu părul negru ca pana cor-
bului zăpăcește o față din zona lui, un
metisaj de mare randament estetic vor-
bîndu-și neîncetat într-un stil ce amîntea
ciripitul gureș al unei păsări exotice. Se
legăna în chingile de suspensie ale au-
tobuzului ca un gimnast în inele și-l vor-
bea permanent, într-o limbă înțeleasă
numai de ei doi. Fata, cu chipul ei smead
și frumos, zîmbește apoi suride din cînd
în cînd dîndu-mi o senzație de o tristețe
dureroasă — surisul se stînge întîi în lu-
mina ochiului și abia apoi la colțul buze-
lor, apoi ochii oblici încep să lucescă
iar, dar pe chip rămîne melancolia per-
manentă a Arhipelagului de Est. Co-
boară la penultima stație, nu departe de
centru, traversează strada și se pierd
printre salcîmii orientali și în tot acest
răstimp japonezul nu încetează acel țir-
riit care o face pe ea, cînd nu te aș-
tepti, să surîdă.

Mă duc de unul singur la Dagwood
(Spyros nu va veni în Ilioupoli, doamne și
în seara asta la părinți) și beau o bere
mare în semn de rămas bun. Patronul
lipsește, unul din băieții la toate o hir-
joneste pe chelneriță. Lume puțină, a-
ceiași tineri cu motocicletele, ori pasageri
grăbiți ai mașinilor cele luti; o lună mi-
că și aproape albă s-a înălțat peste oraș
și peste munte. Carul mare tot nu se
vede. Cu tot efortul meu refuză să se
creeze o atmosferă emoțională de rămas
bun.

dinu olărașu

acum seninul

acum știi să te privesc despletind cămășile innodate în apă
știi să cauți în părul tău agrafa de argint
îndelung îndelung
acum e-un sunet limpede în toată casa
O trecătoare înaltă sint cuvintele tale
acum se contopește ce-i straniu cu ce-i surizător
un ciine parcă ne zgîrle ușa
acum știi să te aștept dacă vii de pe balcon și duci
în palma
întînsă un bulb de trandafir de vîntul serii rupt
e-asemeni unei vînători senine
unui sălaș în care istovit adoarme pribeagul
și uită drumurile șerpuite pe care a venit

povestește-mi poezia

povestește-mi poezia
spune ce vrei și așează-te în jurul meu
pune-mi întrebări ușoare atinge-mă
simți limitele albe
povestește-mi poezia și în interiorul unei tehnici cerești
azvirle-mă
fii răutăcios lasă-mă liber apoi între două trenuri
între două palme capul meu să se țină mereu.

ca două ferestre

văile mele cu urși
unde în grija apei stă iarba
și monștrii frumosului se imbată
ascunde-ți miinile aici
oamenii uriași se odihnesc cu picioarele în ramuri
cetate a ființei
curgerea serii îndemnîndu-le pe toate
iar deasupra un oboi și un violoncel
ca două ferestre

astăzi

mai tîrzlu vom gîndi
a fost altfel astăzi
zăpada s-a răsturnat frigul s-a întors în sine
frunzele negre au urcat în ram
am reușit
spune tu cum să rămînem prietenii acestei lumi
două poteci unite
una din pădure una dinspre iaz
chiar în spatele morii vîind

stelian bădună

ULTIMA IMAGINE ȘI CÎTEVA AMINTIRI

sau scene din „Viața la țară”

Mășina era gata de drum. Șterseam bine parbrizul, luneta, lămpile și farurile. Praful așezat pe mâinile mele mă deranja. Aveam mereu o canistră de 5 l. cu apă în portbagaj. Am desfăcut-o mi-am clătit mâinile, m-am șters, urma să-mi iau „la revedere” de la ai mei și să plec. Printre ei, unchiul Lică, fratele lui tata. Stătea în picioare pe marginea șanțului, cu mâinile în buzunarele unor pantaloni de dco, cu pețice la genunchi și culoare nedefinită. Îmi urmărea toate mișcărilor cu un zimbet în colțul gurii, acel zimbet șiret pe care l-a avut dintotdeauna. Știam sigur care sint gândurile lui în acea clipă: „Parcă ieri îl ștergeam la cur și-acu e mare domn, cu mașină! Dacă nu eram eu să-l prinz în brațe, cînd l-a scăpat mă sa de sus, din căruța cu loitre încărcată cu coceni, mai ștergea el acum mașina! Doar a strigat tata — Petre, copilul — și cum am ridicat ochii am văzut un motor venind spre mine. Am făcut un salt și l-am prins cu mâinile astea crăpate și bătorite.”

Îmi spusese de multe ori povestea asta, care era chiar adevărată dar de cităva vreme o făcea cu anume interes: să-i pice și lui măcar de-o țuică. Îi dădeam mereu cite un pol, doi, dar de data asta eram decis să nu-i dau un șfant. Furase chiar de la ai mei, citeva coșuri de porumb să le dea pe băutură. Discutasem de multe ori pe această temă, dar era greu de lămurit. Pentru el un singur lucru era clar: dacă nu bea, moare. Băutura este cea care îl ține, îi dă putere! Avea doi copii la oraș, nevastă-sa nu mai puteuse răbda că era tare năbădăos la băutura și plecase renunțînd la munca ei de o viață. Încot, încot se dusese dracu' tot rostul lor. Mai rămăsese casa, dar și aia goală; doar patul pe care dormea și o rogojină pe jos. De mincare se lipsca dar de băutură, nu. Mama, suflet milos-tiv, îi lerta toate relele și-n lipsa lui tata, îi ducea ba o strachină cu ciorbă, ba o mincare de fasole, ce avea și ea. Tata o certa că dă de mincare unu' puturos, care-l mai și fură! Numai ea mai spera că tot ajutîndu-l și dojenîndu-l, are să-și revină. Îl știa de cînd venise în casa lor. Era iute, vrednic, la 15 ani ținea de plug și ara. La școală, fusese tare „la armetică”. Cînd s-a făcut întovărășirea (că așa a fost la început, mai tîrziu s-a transformat în colectiv) pe el l-au pus socotitor. N-a rezistat mult, că era tare iute la minie. Cum zicea unul că l-a greșit, că are norme mai multe iar el i-a pus mai puține, leșea cu scandal. El de fapt ținea foarte bine socotelile dar lumea era cu puțină carte, iar neajungerea îi făcea bănuitori. Parcă-l văd cu caietul de „armetică” indoit la jumătate, pe lungime, creionul la mijloc, băgat în buzunarul de la spate, al pantalonului. Cum mergea el cu un umăr puțin mai sus și împins mai în față, (de parcă ar fi despîcat aerul mai ușor) cu caietul în buzunar, parcă nici nu atîngea pămîntul. Cînd venea unul și-l spunea că la el a greșit, l-auzeai răspunzîndu-i: „Zi bengos”. La el asta însemna un fel de zi zău, sau ceva în sensul că nu te cred. Cînd ăla îi răspundea „bengos” — el scoatea caietul și-i arăta cum a socotit. Unii se lămurau repede, alții o țineau pe a lor și leșea cu scandal. Singele îl năvălea în obraji căpătînd o culoare roșu — stacojiu, îi trîntea un „Dumnezeii mă-tii de prost” și-l pocnea scurt. Nu se uita că ăla era mai solid și că putea să iasă el terfelit. Pînă la urmă l-a chemat milițianul la post și cum l-o fi „tratat” ăsta, că l-a rămas un ghimpe înfipt rău în el și pînă la urmă l-a prins la cotitură și s-a răcorit. Oricum, l-au schimbat din funcția de socotitor și a devenit șef de echipă. Cel care i-au urmat au încercat rău de tot treburile, ani de zile a fost tot o zăpăcăală! Numai la echina lui treburile erau mereu clare. Nu se despărtea de caiet nici mort. În fiecare seară trimitea un copil cu o notiță la interlocutorul său care-și nota exact ce îi dădea el. Echipa sa care număra majoritatea familiilor din vecinătatea puțului „Largu” (denumit așa fiindcă era cel mai mare și ca debit și ca diametru) dispunea de atelaje (cai, căruțe, pluguri, grane etc.) suficiente. Fiecare om adus cu japa în colectiv, intrase cu pă-

mint, căruțe, cai (unii chiar trei-patru), după starea ficcării. La un moment dat, au hotărît tovarășii de sus că sint prea mulți cai, că munca în colectiv o vor face tractoarele și a început nebunia. La început s-au respectat unele reguli, în sensul că șeful de echipă stabilea să se ia oel care aveau mai mult de doi cai. Vine al lui Motanu care era brigadier să-l întrebe pe Lică de la cine să ia cai. „Iei de la cutare zi, apare Ogica, fata lui Șantai, plîngînd, și-i spune lui Lică, că al lui Motanu a venit să le ia un cai. Omul asta avea numai doi cai și nu trebuia să ia de la el, că-l lăsa doar cu unul și ce dracu făcea, trebuia să-și inhame nevasta ca să poată ara! Dezbrăcat pînă în briu și răcorit de apa ce-și turnase din belșug pe el. Lică însă făcuse aceeași cămașă cu miros de cal, o trase pe el din mers și direcția Șantai. Aici, jale mare! Asta, pe prisa casei plîngea ca o muliere, nevastă-sa blestema iar soacră-sa se trăgea de păr și țipa cit o trăgea gura; „Nenorociții!...! ne lasă pe drumuri ne ia călușelul, copilașii noștri or să moară de foame, arză-l-ar focu!” Cîțiva vecini așteptau pe lingă gard să vadă ce urmează. Îi fac semn lui Lică, îi fac semn că brigadierul este în grajd. Le cere să stea pe loc și o ia decis spre acesta. Cum intră

scoate briceagul și se repede la brigadier. „Dumnezeii și Cristoșii mă-tii, ce-am vorbit eu mă, cu tine? Ce cauți mă la amărîtul ăsta și nu te-ai dus unde ți-am spus eu” și harști cu briceagul spre mina ce căuta să dezlege calul de la iesle. Crestătura ce i-a făcut-o l-a speriat pe acesta care a ieșit val virtej afară, țipînd cit îl ținea gura că l-a tăiat. Făcînd briceagul nevăzut a ieșit și Lică după el. Brigadierul, fuga la milițian care se afla într-o curte vecină, că amîndoi băuseră la cel care trebuia să dea unu din cei trei cai. Bineînțeles că primul cuvînt al milițianului a fost „pușcări te mîncă, l-aj tăiat”. „Cu ce dracu să-l țai domco?, cînici lamă să mă bărbieresc n-am! El ținea de lanțul de la căpășitul calului, am apucat și eu și tot trăgînd ficcare spre el, o sîrmă din lanț l-a zgîriat”. Briceagul nu a fost de găsit, martori nu erau că nimeni nu fusese cu ci în grajd, așa că nu au avut ce să-i facă, iar Șantai a rămas cu doi cai. Nu multă vreme, că năbunia a continuat și s-a ajuns la formula doi vecini un atelaj. O zi folosea unul atelajul, a doua zi celălalt, pînă ce au fost adunate toate în curtea colectivului. A apărut diviziunea muncii și formula de conducători hipo. În orice caz, Mișu, unul din caili lui Lică, care era un cai foarte puternic de cite ori trecea prin fața curții trăgea căruța și pe cel care o conducea sa-i bage înăuntru. Într-una din zile, feciorul lui venit pe acasă de la oraș, unde avea servicii și zăbind calul pe drum cu lacrimi în ochi zice: „săracu Mișu, ciți iepuri am prins eu ca el!” „Mama ta, zice ta-so, și cînd îți ziceam eu că tu alergi cu calul după iepuri, tu, nu și nu, că numai cu ciinii. Dar prea te întorceai cu el de la pascut cu burta tească!”

Soarta cailor luați? Unii ziceau salam, alții că sint trimiși la ruși. Dumnezeu știe!

MILIȚIAN LA APĂ

Un bun comun și ferice al localităților era girla și continuarea ei balta. Girla pentru pește și balta pentru pascutul vitelor. Prima a fost confiscată girla, mai întii de CAP și apoi de piscicolă. N-avea

omul rost de mincare, lua alăul și fuga la girla. Prindea doi-trei baboi, îi arunca femeia într-o țală cu borș cu o mină de zarzavat, mai trîntea deasupra ceva leuștean și gata ciorba. Luată de colectiv, nu mai avea nimeni voie să pescuiască. Paznic permanent plus șeful de post și ajutorul său care vegheau zi și noapte. Oamenii se împăcau greu cu ideea că nu mai pot pescui și treceau la fapte. Un copil pornea cu ștăfeta din casă în casă: „A zis unchiul Lică, cînd se întunecă să fiți la coada girlei”. Acesta era un loc mai îndepărtat de sat, unde milițianul venea mai rar noaptea. Acolo o luau la „bătăle”. În locul unde girla avea cam 100 m lățime iar adîncime oca. 1 m, pescarii intrau în apă așezînd alăurile unul lingă altul pe toată lățimea girlei. Ca la o comandă săltau, luau peștele din plasă și mai avansau un metru doi, punînd iar alăul jos și tot așa pînă ajungeau la sfîrșitul girlei. Într-o noapte îl împinge păcatul pe milițian, să ajungă cu controlul și acolo. El pe un mal, paznicul și ajutorul pe celălalt mal. Fiind o noapte noroasă, își luminau calea cu cite un felinar. Lică, întuind parvea pe care venea milițianul ieșe din vreme pe mal și se ascunde în stuful de lingă poacă. Sosise momentul să-i plătească acestuia niște polițe vechi. Cînd milițianul a ajuns în dreptul său s-a repezit ca o nălucă și bildibic cu el în apă. Malul fiind și ceva mai înalt s-a bălăcit destul pînă să iasă din apă. Lipsit și de felinarul pe care îl scăpase în apă, ud pînă la piele, deși cizmele îi atîrnau tare greu a fugit milițianul mîncînd pămîntul. Evenimentul nu a putut fi urmărit cu precizie de nimeni. Pescarii de pe partea respectivă se pitiseră în stufăriș, numai dispariția felinarului și zgomotul produs era un indiciu că milițianul a intrat la apă. Cum nici broaștele nu-și intreruseseră concertul, au revenit și pescarii la instrumentele lor, continuînd liniștită pescuitul și făcînd ficcare presupunerile sale. Dimineața de mult, înainte de ivirea zorilor cine-l scoate din țoale pe Lică? — milițianul. „Arată-mi alăul”. „N-am alău, mai am doar niște polițe vechi atîrnate-n șopron”. „Să le vad!” Se gindea probabil că le mai găsește umede (acestea fiind făcute din ramuri țîncere de salcim) și asta era o dovadă că pește noapte a fost la pește. De aici pînă la a ajunge la adăvărul ce-l dorea el, era ușor. Avea omul metedă! Dar n-a mers. Lică lăsa alăul într-un lan de porumb iar peștele la un vecin. Satul vuia și se amuza de pătania milițianului iar acesta spumega că nu l-a putut dovedi pe făptăș oricît s-a străduit el să găsească un os de pește.

PISTOLUL

Se primise un ordin de sus, să se facă o nouă cercetare în legătură cu armamentul. Metoda era clară: bătaie la cataramă pînă cînd cei vizati recunosc că au avut și ce au făcut cu el. Invitatul de onoare: LICĂ. La început a fost pe post de asistent. Stătea într-un colț și urmărea reacția celor anchetați înaintea lui. Unii se p... pe ei de frică, alții se jurau pe părinți sau pe copii, că n-au avut el așa ceva. La sfîrșit l-a venit și lui rîndul. Spera că o să-l țină mai puțin, că erau și ei obosiți de atita... muncă. Ți-ai găsit! Oamenii și-au înfărtit forțele cu niște pui fripti, ceva vințor singe de lepure că nu puteai să-i ții pe tovarășii de la raion nemîncați. I-au arătat mai întii niște hirtii ale unora care declarau că el a avut pistol. A recunoscut că a avut și-adevărul ăsta era. Aveam cam 5-6 ani cînd el era flăcău și-mi amintesc cum îl curăța și apoi îl înfășura într-o cîrpă unsuroasă iar pește aceasta o bucată de piele de cal, argăsiță (ăl bătrîn jupuia cai morți și făcea opinci). Cartușele parcă le văd și azi, mici și gălbui cu virful de culoare închisă. El predase tot prin '48-'50 și trebuia să existe un proces verbal dar milițianul avusese grijă să-l facă pierdut. Sosise momentul să-i aplice „constituția” lui Lică. Cum el erau patru și-n sediul lor nu avea sens să riposteze. Și-a pus mâinile la cap și la dîntele ăla imbrăcat și a numărat pînă a pierdut sîrul. Ai de la raion dau și nu prea, dar cel din sat era foarte conștiincios. Din toate întîlnirile lui cu șeful de post, a fost singura după care s-a „odihnit” la pat două săptămîni. Se da jos numai dimineața și seara cînd mergea la privată și parcă puneai piciorul pe ghimpi. Era toamnă, vinul tocmai se oprise din fiert. Sta cu cana lingă el, cu privirile în tavan și scrișnea din masele de mă apuca frica și leșeam pe prisoă. Mă tiram mai tîrziu pînă sub geam să aud dacă mai scrișnește. Dacă nu auzeam nimic, mă ridicam să privesc înăuntru. Mai ațipea din cînd în cînd, dar se trezea iar scrișnînd. O lună de zile nu a scos o vorbă. Cînd și cînd îl mai tachina cite unul, zicîndu-i că bine că nu a pățit nimic la dîntele ăla lucios. Atunci se mai răcorea zicînd „Mămicuța lui a dracu”, îmi pică el în mină, dacă n-o să blesteme și țîța care-a supt-o”.

Mergînd acasă în această primăvară funciară, i-am făcut o vizită unchiului Florea, om trecut de 80 ani. La întrebarea ce faci unchiule, cum o mai duci, mi-a răspuns: „Pă dracu' fac!” „Mă dor toate alca, deștii mi s-au strîmbat și nu vrea Dumnezeu să mă ia. Lică al vostru a avut coraj, eu n-am. Cu ștreangul de gît, cică visezi frumos, dar belesti ochii, scoți limba... nu-mi place! Să mă duc la girla, e apa prea rece și pe urmă mai te și umfli. Uite așa continui să fac umbră pămîntului degeaba!”

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XX REVOLUȚIA

Revoluția nu mai este un moment al istoriei, nu mai este șocul așteptat sau neașteptat care schimbă direcția fluxului existenței sociale, redirecționând vectorii aplicați conștiințelor și arătând înspre un ipotetic scop. Revoluția este astăzi o instituție și încă o instituție de nivel planetar. Zilele acestui sfârșit de august arată că omul nu poate trăi — și în fond, nu există — în afara revoluției; nașterea sa completă (în terminologia cunoscută a lui Fromm) se produce prin revoluție și numai prin revoluție. Nenumărate pot fi interpretările anului 1989; nenumărate pot fi și interpretările zilelor de 19—22 august 1991 — un singur lucru este clar, neechivoc, ineluctabil: omul actual, și probabil, pur și simplu omul, nu începe să existe decât odată cu revoluția.

Istoria consemnează nenumărate mișcări violente, cu caracter intern, zguduind structurile statelor, eliminând unele conducători și instaurând altele, redistribuind averi și avantaje, reorientând politica internă sau externă a diferitelor guvernări. Prea puține din acestea pot fi socotite — desigur — a fi reprezentat revoluții. Analistul istoric ar putea susține cu îndreptățire că pînă în secolul XVII englez și olandez revoluția nu există. Cum s-ar putea numi însă înălțurarea republicii romane și — mai ales — întreaga mișcare socială, reflectată în plan legislativ, care a urmat și care a dus la constituirea dreptului roman? Am fi înclinați să numim și acest proces tot revoluție dar sintem încă sub efectul unor rezerve care vor fi înțelese prin cele ce urmează. Am putea să renunțăm la tentația de a privi înapoi, ca urmare a schimbărilor fabuloase la care participăm, să socotim ca actualitatea este suficient de amplă pentru o tratare și o studiere în sine fără toate acele raportări care pot fi foarte bine lăsate spre a satisface doar dorința nesatisfăcută a eruditului. A proceda așa ar fi însă o eroare. Modul în care vom parcurge segmentul actual al istoriei noastre, chipul în care îl vom dezvolta și gradul în care îl vom utiliza depind total de percepția pe care o realizăm asupra acestui prezent, de încadrarea lui în conștiința noastră tensionată și dornică de viitor, de aparatul conceptual prin care îl raportăm la universalitatea umană, la aspirațiile și nevoile fiecăruia, la absolut. Un Hegel filozofează asupra istoriei izolând stilistic (am putea spune acum) și spiritual trei culturi majore (de fapt patru) care ocupă spațiul umanului în suprafața acestuia dar și în durată, producând o secvențializare a istoriei lumii. Toynbe, hegelian în parte, caută să identifice în istoria lumii peste douăzeci de culturi majore, aflate în reciprocă suprapunere sau în dislocuire. Mult din puritatea schemei evolutive hegeliene se pierde, după cum se poate bănui. Problema noastră este una foarte simplă: trebuie să știm dacă actualul moment al istoriei est-europene, dacă schimbările totale ale vieții românești de astăzi, țin sau nu țin în vreun fel oarecare de o mișcare de ansamblu a umanității, schimbînd, eventual dezvoltînd pozitiv, condiția sa istorică.

Uimitoare este, în teoria istorică, lipsa aproape totală de necesitate a concepțiilor cu privire la evoluția umanității. Este greu de înțeles din ce necesitate decurge închiderea ciclului istoriei omenești asupra civilizației germanice, așa cum pretindea Hegel. De ce pe de altă parte, culturile, egale valoric una alteia, ar urma să se tot substituie, în infinit? Nu există nici un motiv spre a se afirma că dezvoltarea mijloacelor de producție avea să conducă la colectivism în domeniul proprietății, și tot așa. Absorbția omului în Dumnezeu, unirea omului cu Mesia la prima sau la cea de a doua venire a sa, par a da mai mult sens istoriei umanității. Pierre Teilhard de Chardin vede întregul flux cosmic al umanului drept convergență a conștiinței într-un viitor punct Omega, scop suprem (entelchie a omului) care nu este altceva decât Iisus. Analiza unei asemenea viziuni spiritualiste a istoriei conduce la o singură concluzie, care este și aceea a psihanalizei unui Erich Fromm: omul individual sau omul istoriei — primul cu modestia bietului său destin a cărui ultimă consecință este uitarea, celălalt ca întrupare a singurei existențe care încă îndrăznește să lupte împotriva timpului — au, drept unică rațiune, să parcurgă drumul de la starea de enti-

tate (separare fizică și biologică de lume, parțială dar suficientă pentru antrenarea în primejdie și corupere), la aceea de individualitate (definire de sine prin creație proprie, pînă la imposibilitatea de a fi redus la un altul sau confundat, definire, totuși, după contribuția la viața semenilor) și, în sfârșit, la universalitate (unire a individualității și totalității, care se împlinesc, ambele, doar în această sinteză). Drumul către moarte al fiecăruia dintre noi este, poate, coborîrea pe o pantă sinistrală dar este singura, fericită, șansă ca după ce la apariția în noi a conștiinței nu am știut să dorim decât ceea ce puteam dori pentru noi, la stingerea — în trup — a aceleiași conștiințe, să știm să gîndim pentru toți oamenii și să nici nu mai știm să gîndim altfel. Drumul istoric al umanității este, cu siguranță, mult prea plin de crime, dar după ce la începuturi ne ucidem semenul pentru a ne hrăni, ne omorîm astăzi pe noi înșine — nu rareori — datorită spiritului de sacrificiu fie și numai pentru demnitatea omului de lângă noi. Evoluția umanității este prevalarea universalului asupra individualului, al absolutului asupra circumstanței. Desigur, omul nu există continuu și exclusiv ca ființă civilizat, dar structurile interioare și cele sociale care îl leagă de universal și absolut nu sînt neglijabile și — cum, necum — timpul, și evoluția firească, le consolidează și le extinde.

Putem, oare, să incredințăm aspirația noastră la istorie gândirii teologice clasice? Drumul către universalitate este conceput în credința și de către teoria creștină, ca acces al omului la viața veșnică. Paradisul a fost dificil de redat, poetic sau plastic, în raport cu infernul, pentru motivul simplu că ne reprezentăm greu universalul. Au existat însă două poziții ale teologiei iudaice precreștine; una din ele a cultivat ideea vieții eterne a sufletului, pe cînd cealaltă, foarte autoritară și ea, a socotit moartea ca inevitabilă și totală. Iisus cheamă la viața veșnică toți oamenii. Evangheliile vorbesc totuși de amenințări cu pedepse eterne pentru cei păcătoși. Apocalipsul acordă autoritate acestei ultime credințe. Se constituie treptat ideea vieții veșnice — și deci accesului la universalitate — pentru cel drept și a morții ireversibile pentru cel păcătos. În Noul Testament — precum se întîmplase și în Cel Vechi — nu este însă păcat exclus de la iertare și nici condiție umană ireversibilă exclusă de la grație. Oamenii se răzbuună unii pe alții pe tot parcursul cărților sfinte, pe cînd Dumnezeu nu doar că iartă păcatele Sarei, dar chiar lucrează prin acestea; nu doar că iartă pe ucigașul lui Urie, dar chiar lucrează prin el; iartă bandiții sau prostituate, iar Fiul adresează o rugă Tatălui pentru călăii săi. O teologie a viitorului va cunoaște, poate, alături de Paradis (un Paradis definit de morală) doar Purgatoriul și în nici un caz Infernul, ca menținere a omului în afara universalității proprii sale condiții. Există puternice baze în credință, pentru viziunea istorică a evoluției către universalitate umană. Această viziune trebuie totuși construită în articulațiile sale esențiale. Fără o asemenea perspectivă riscăm să ratăm — o vreme — revoluția noastră iar revoluția însăși, ca fenomen planetar, poate trece printr-un moment de eclipsă. Sînt, neîndoielnic, multe încercări de a așeza în just context revoluțiile lui 1989 și 1991, precum și revoluția ca fapt global. Comparările și sistemele interpretative se vor succeda și vor avea propriile lor aventuri. Iată aici o schemă posibilă de a vedea unite demnitatea istorică și cea a naturii umane invariabile. Se va spune că aceasta nu are cum fi decât o viziune globală și împotriva viziunilor globale m-am declarat eu însumi; și se va vedea însă că nici un factor local al existenței nu este ridicat la rangul de obligativitate pentru întreg, așa cum se întîmplă în viziunile globale, și nu se plasează asupra întregului nici un concept delimitat și închis. Universalitatea umană înseamnă că omul are dreptul să fie așa cum este — și este așa cum dorește și poate să fie, determinat numai prin sine și, deci, liber — nelimitare care nu limitează ci doar împiedică limitările. Universalitatea umană mai înseamnă că fiecare subiect

are dreptul la universalitatea condiției sale individuale, ireductibil la starea de variantă a omului, pe care îl reprezintă integral.

Pașii istoriei umane sînt ieșirile umanității din starea de colectivitate compusă din unități biologice distincte, în competiție pentru supraviețuire, către universalitatea morală și spirituală. Competiția persistă drept recunoaștere a naturii duale a omului, dar ea nu are dreptul să limiteze calea omului la universalitate. În primul stadiu istoric omul își recunoaște umanitatea prin apartenența la hoardă, la trib, la grupul de descendenți ai unui singur ancestor recunoscut. Într-un al doilea stadiu se determină condiția umană prin liberă asociere în jurul unui principiu exprimat ca voință socială. În al treilea moment al evoluției omenești, umanitatea constă, în chip recunoscut, ca atașamentul față de un principiu metafizic operînd în om. Cel de-al patrulea mare moment este dat de joncțiunea principiului metafizic cu principiul natural, concret, al existenței umane. Primul stadiu este creat de afirmarea în societate a principiului cultic. Cel de-al doilea este dat de civilizația legilor; al treilea de marile religii ale iubirii, iar ultimul de revoluție.

Numele — simboluri ale primului stadiu sînt Orfeu, Osiris, Abraham, Numa. Pentru cel de-al doilea stadiu se cere vorbit de Moise, Pitagora, Solon, Lycuros, Confucius, Decemvirii. Vedele aparțin aceluiași al doilea moment al istoriei. Al treilea stadiu istoric este cel al creștinismului, al budhismului, al Upanishadelor, al lui Lao Tze, al stoicilor. Persoana-simbol a revoluției este întreaga colectivitate umană. Inițial, omul iese din sine prin aceea că participă cu întregul său trib la rituri comune. Semenul său este protejat de agresivitatea sa doar întrucît relațiile lor sînt exact determinate ritual. În al doilea stadiu riturile lasă loc legilor. Membrii unei colectivități acceptă același statut legal și sînt reciproc protejați de aceleași legi. Legea, precum cea a lui Moise, ori Solon, ori dreptul roman, raționalizează drepturile omului dobîndite la nivelul practicilor de cult. Imaginația servește însă agresivitatea umană mai bine decât poate servi legea, în sine restrictivă. Se încearcă dezvoltarea pe seama legii a unei corecte jurisprudențe, aptă să se opună agresivității. Cărțile Vechiului Testament, de la Iosua Navi pînă la ultima carte a Cronicilor nu este decât istoria constituirii unei certe jurisprudențe în marginea Decalogului, jurisprudență mereu nesatisfăcătoare. Legile sînt sisteme de relații între concepte, deci sisteme interpretative limitate. Agresivitatea, ca desuniversalizare, este un produs emoțional, deci un potențial infinit. Unui infinit nu i se poate opune decât un alt infinit: cel al iubirii, care nu lipsită de primejdie a universalizării. În culturalitate, în rit, omul acceptă contiguitatea cu semenul. În lege el acceptă continuitatea naturii umane. În iubire omul introjectează identitatea semenului. Desigur tendința iudică, suport al ritului, tendința rațională, suport al legii și tendința libidinală, suport al iubirii, existau spontan în om. Omul izolat putea să facă însă din ele surse de izolare și autism. Niște mari personalități civilizatoare au făcut din ele căile universalizării. Revoluția este iubirea devenită lege. Acesta este marele miracol al revoluției: ceea ce nu poate fi creat decât prin starea de grație a iubirii — toleranță, înțelegere, egalitate deplină, regenerare morală, înrațunare, respect deplin acordat vieții și susținerea fără echivoc a demnității — devine valoare umană permanentă și indispensabilă, devine lege.

Există patru mari întrebări legate de revoluție: revoluție sau restaurație? revoluție ca actualitate? o revoluție sau mai multe? viitorul revoluției?

Revoltele și răscoalele au de înălțurat o negativitate în viața unei colectivități sau a omenirii. Într-un mod straniu, revoltele și răscoalele restaurează. Răscoalele țărănești de la cele medievale, care au înșingurat Germania și Franța, și pînă cea din 1907, încercau restaurarea condiției libere, răzeșești, a țaranului. Nu există revoltă fără amintirea unui trecut mai bun. Revoluția nu restaurează ci creează.

Revoluția nu este legată de un concret anterior ci de universalitatea condiției umane; nu depinde de un adevăr anterior ci de omul etern. Revoluția este o mutație ontologică sau nu este revoluție. Confuzia în jurul Revoluției Române și a revoluțiilor Estului european vine din faptul că ele sînt, simultan, răscoale și revoluții. Mai ciudat este că nu se observase similitudinea acestora cu toate celelalte revoluții: orice revoluție începe cu o răscoală. Caracterul de revoluție al evenimentelor începute în 1989 constă tocmai în refuzul restaurațiilor.

Revoluția americană și cea franceză, de fapt revoluția lumii atlantice începută oarecum neclar în Olanda și Anglia în secolul XVII și devenită schimbarea ireversibilă a umanității de la sfîrșitul secolului XVIII, s-a dovedit cu adevărat o schimbare spirituală absolută abia în ultimele două decenii. De la declarațiile de drepturi ale revoluționarilor americani și francezi și pînă la recunoașterea acestora, deplin scrupuloasă de astăzi, de către majoritatea statelor, oricum de către națiunile civilizate, drumul este lung și accidentat. În ultimele două decenii America a renunțat la rasism și a eliminat practic violența împotriva civililor ca element al războiului, a desființat discriminarea pe criterii de handicap sau de sex; mai are încă un drum important de făcut în materie de eliminare a segregării culturale și religioase. Europa de Vest se apropie remarcabil de această condiție de ansamblu. Oriunde se manifestă revoluția, trebuie să aibă loc eliminarea decalajelor de concepție, a decalajelor morale și de atitudine politică. Actualitatea existenței în țările care au trăit recent revoluția nu poate fi în chip perfect una economică și, deci, nici politică, poate fi însă actualitatea legislativă, ca și cea a conștiinței și moralei publice. Lumea revoluției este o lume a iubirii, fiecare își iubesc semenii măcar prin aceea că iubesc omul. Pentru ceea ce spun acum aș putea fi acuzat de practica unui idealism lipsit de acoperire; fiecare poate constata însă cum în lumea modernă viața oricărui om care nu este atașat omenilor devine tot mai grea — aceasta prin efectul conjugat al legilor, al opiniei, al instituțiilor, al relațiilor internaționale, al armelor.

Revoluția este una — este triumful dreptului la respect de sine al oricărui om. Prin revoluție se atinge, așa cum am spus în chip repetat, universalitatea umană. Jean-Jacques Rousseau afirma că acela care votează nu are a-și exprima opinia sau voința sa proprie, deoarece ambele pot fi influențate de interesele sale; el votează așa cum socotește că ar face-o toți semenii dacă ar fi fost în locul său. Fiecare vot, într-o adevărată democrație, reflectă o atitudine universalistă, chiar dacă amenințată, și aceasta, de eroare. Dacă primejdia tendințelor restauraționiste ori a desuetudinii sînt primejdiile noastre, amenințarea de a segmenta unica revoluție a ultimelor secole ale istoriei lumii este un pericol venind din Occident. Noi sîntem realmente solidari cu Occidentul — Occidentul nu rareori crede că face bine examinîndu-ne cu virful degetelor. Evoluția nu se impune și nici nu se prescrie ca o rețetă. Specialiștii războiului rece între țările lumii și între membrii aceleiași națiuni, sînt amenințați cu șomajul și atunci inventează false opoziții. Singura opoziție reală într-o lume a revoluției este aceea relevată de marea Karen Horney — este opoziția dintre certitudinea și aventură. Unii doresc să trăiască într-o lume mai stabilă, iar alții într-o lume mai dinamică; este dreptul fiecăruia la o poziție proprie. Atitudinile față de trecut și față de lege sînt condiționate de alăturarea față de viitor: siguranță sau schimbare? Prin însăși natura și sensul ei revoluția desființează discriminările de rasă, de avere, de handicap, de religie, rasă, naționalitate, vîrstă și altele. Tehnicienii războiului rece încearcă discriminați după o pretinsă calitate a revoluțiilor. Dacă ar avea dreptate în anumite cazuri, atunci ar înceta să

Caius Dragomir

Continuare în pag. 12-a

Consacrarea lucidității

Despre pictura lui Ion Sălișteanu nu este lesne de vorbit, pentru simplul motiv că ea este făcută, fără doar și poate, pentru a fi privită. Nu speculațiile intelectualiste priesc creației acestui artist, el însuși un subtil interpret al artei de șevalet și iscusit îndrumător al noilor generații de pictori.

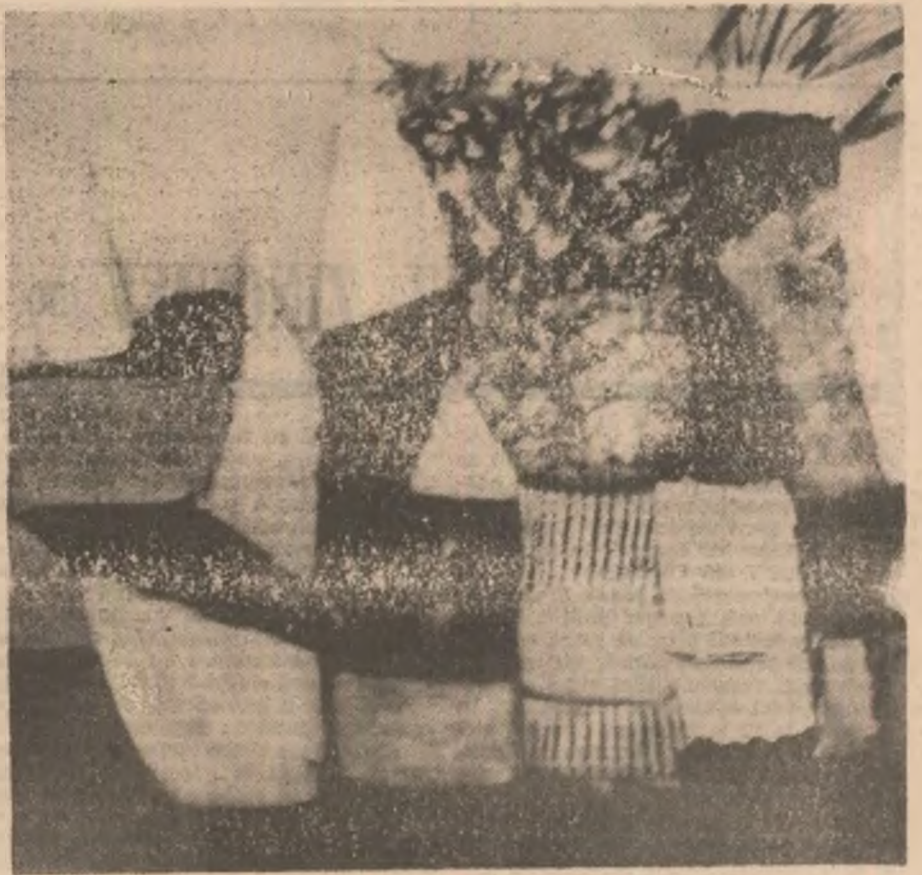
Ion Sălișteanu se află pe un parcurs artistic, din care nu au lipsit tentațiile experimentului autohtonizant, așa cum era el definit de poncifii culturii realist-socialiste, dar nici deslușirile unui timbru stilistic propriu. Prin ce este caracterizat acesta, încercăm să creionăm în cele ce urmează.

Criteriul estetic fundamental al artistului poate fi rezumat la o severă sublimare a realului, fie că ne referim la un peisaj sau la un portret. O anume capacitate de percepere sintetică a componentelor pretextului real îl ajută pe artist să-și organizeze un univers de forme bine individualizat, în care liniile de forță se concentrează în densitatea aproape minerală a culorilor și în mișcarea liberă a desenu-

lui, amintind de „virtuozitatea“ naivilor. Nu întâmplător, viziunea plastică a lui Ion Sălișteanu a fost raportată la unele modele frecventate de creatorii anonimi ai scoarțelor țărănești. Și observația nu este departe de adevăr, artistul însuși revendicându-și o asemenea esențială sorginte stilistică.

Pictura lui Sălișteanu n-are forța operelor răzbătătoare, nici înălțimea capodoperei, natura artistică a acestui maestru contemporan neingăduind mai mult decît emisia egală și temeinică a unui spirit lucid, autocenzurând, deprins mai mult cu rigoarea lecțiilor bine însușite decît cu zborul fulgurant al rostirilor nepereche. Într-un fel, condiția acestui artist este mai aproape de gustul artistic comun, ceea ce-i conferă o audiență nepretențioasă în cele mai felurite medii. Aparent, pinzele lui Sălișteanu au ceva din răceala jocului intelectual, ce exclude desfătarea senzuală, imbiindu-ne cu arhitecturile labirintice ale imaginației ce ambiționează să reinventeze lumea. O lume a simplității și a ritualurilor fundamentale, ce fac viața egală cu mitul, comprimînd timpul la o vîrstă unică — aceea a spiritualității hrănindu-se din sine, aidoma unui Phoenix — se articulează, secventă cu secventă, în opera acestui artist. Imaginea acestei lumi posibile închipuită de Ion Sălișteanu este fructul unei strădării perseverente și discrete.

Se vorbește despre un „feeling“ coloristic specific acestui pictor, definit prin acorduri grave și în același timp, difuze, în preajma cărora nu înfloresc decît surisul și vorba șoptită! Sălișteanu este posesorul uneia dintre cele mai rafinate game de griuri și albastriuri din pictura noastră actuală. Dar nu mai puțin propriii picturii sale sînt și tonurile ce evocă țesăturile minerale ale pămîntului, în infinite nuanțe de brunuri, ocruți, negru și, în combinații ce absorb lumină pînă la o anihila. Aproape întreaga pictură a lui Sălișteanu ni se dezvăluie sub drapajul mat, lipsit de fastul paletelor impresioniste, al unui registru cromatic inspirat de magicul imperiu al teluricului. Este,

poate, elementul distinctiv cel mai convingător și statornic marcat de-a lungul carierei artistice a pictorului. Arta lui Sălișteanu este, în ansamblul ei, urmarea unei căutări canonice și elevate în teritoriile „științei despre pictură“. Puțini dintre artiștii contemporani manifestă o atît de pronunțată aptitudine pentru esul elaborat, pentru discursul plastic atent articulat în toate detaliile lui. Aproape nimic spontan nu vibrează în pinzele acestui artist, deși, ca orice observator lucid al realului, operează sintetic în cîmpul prospecțiunii sale artistice, ceea ce eliberează linia desenului său și a construcției plastice de rigiditatea dicteurilor clasice. Portretele lui Sălișteanu au ceva din hieratismul iconografiei protocreștine. Aceeași care mai dănuie și azi în arta iconarilor naivi de la Nicula, ori din Maramureș. Probabil că pictorul, cultivat și rafinat cercetător al unor asemenea izvoare artistice, le-a introdus cu bună știință în arsenalul său plastic. Matricea stilistică, făurită de artist cu atîta migală în lungi ani de studiu și experiențe creatoare, este net delimitată de asemenea componen-

te culturale bine asimilate și adaptate temperaturii și structurii sale artistice.

Ion Sălișteanu este adeptul adresărilor directe, nedisimulate, deși pictura sa aparține, cum am mai spus, „stilului savant“, ce solicită mai puțin sensibilitatea optică a privitorului. captîndu-l în schimb pe planul participării cerebrale la receptării culturale a obiectului artistic ce i se oferă. Este o miză a dialogului vizual, pe care pictorul a ridicat-o la rangul de crez estetic. Pe acest drum, pornit cu mulți ani în urmă, pictorul Ion Sălișteanu, nu s-a impus ca un artist de excepție; creația sa nu impresionează prin rezonanța memorabilă a rostirilor unice. Dar prin tot ceea ce a făcut, el s-a dovedit a fi slujitorul devotat al artei adevărate, a cărei măreție rezidă în simplitatea, aproape austeră, a mijloacelor plastice pe care le-a folosit. O lecție pe care acest maestru contemporan a înțeles să o transmită, în toată nobila ei semnificație, generațiilor de tineri discipoli, pe care i-a format în tot acest răstimp cu o admirabilă dăruire de sine.

Corneliu Antim

muzica

INCEPE FESTIVALUL ENESCU

Aceste cîteva zile, în sălile bucureștene de concert, la radio și la televiziune, vor răsuna, din nou, trompetele din debutul Simfoniei I de Enescu, vestind deschiderea celei de-a XII-a ediții a Festivalului Internațional „George Enescu“, manifestare care, în acest an, va căpăta o aură specială datorită nașterii sale la 110 ani de la nașterea marelui nostru compozitor, a reluării, după 21 de ani de întrerupere forțată, a concursului de interpretare, precum și manifestărilor adiacente ce se vor derula simultan la Castelul Peleş.

Organizat sub egida Ministerului Culturii, Festivalul a căpătat un plus de prestanță și anvergură prin numirea maestrului Ludovic Spălău ca director al acestei superbe (sperăm) înflorințe sonore care, în perioada 5-29 septembrie, va polariza interesul melomanilor, dar și al specialiștilor din țară și de peste hotare. Chiar dacă parte din formațiile și soliștii anunțați inițial nu mai figurează în program, chiar dacă numărul concurenților nu este foarte ridicat, serile noastre vor fi pline de muzică bună, interpretată de muzicieni de înaltă clasă — celebrul pianist german Gerhard Oplitz, dirijorul japonez Michi Inoue, Ikuko Nakamitzi, Silvia Marcovici, Mihaela Martin, Cvartetul Amsterdam, Cvartetul Atheneu — Enescu din Paris, Orchestra de Cameră din Moscova, Madrigalul, Dan Grigore, Valentin Gheorghiu, Cristian Mandea, Iosif Conta, Horia Andreescu, s.a. La Opera Română, iubitorii genului vor avea privilegiul de a urmări cîteva spectacole (sperăm, de referință), avînd ca protagoniști nume celebre — Fiorenza Cossotto, Sanda Șandru („Aida“), Marina

Crilovici („Tosca“), Janca Ivanovic („Nabucco“), precum și opera „Oedip“ de Enescu într-o nouă interpretare, alături de Attila Kovacs, deținătorul rolului titular, evoluînd o echipă de tineri soliști.

Concursul va aduce, de asemenea cîteva noutăți, începînd cu alcătuirea juriilor, care, formate din personalități din 45 de țări, își vor alege președintele chiar în momentul constituirii lor, la 16 septembrie. Într-un interviu realizat anterior, maestrul Ludovic Spălău își exprima speranța și convingerea că „întreaga lume muzicală va deschide ochii asupra acestei ediții a concursului“. O altă noutate este includerea în concurs, alături de secțiunile canto, pian, vioară, a celei de compoziție, încurajînd astfel latura creatoare a tinerilor muzicieri.

Premiile vor fi substanțiale iar sponsorii, în aceeași măsură generoși — Rank Xerox și Shell Oil sponsorizează concursul de vioară, firma Kawai va oferi 19 pianuri care vor rămîne apoi, în țară, Regia Autonomă Ceresi a realizat materialele publicitare, ambasade, firme particulare românești și străine au contribuit din plin, pentru ca Festivalul să fie reușit și sub aspect material.

Pendant al Festivalului, între 9-14 septembrie, la Castelul Peleş din Sinaia se vor organiza recitaluri camerale și sesiuni de comunicări științifice sub genericul „George Enescu — Carmen Sylva“ omagiu adus marelui compozitor, dar și regiunii de la a cărei moarte se împlinesc 75 de ani. Își vor da concursul interpreți români și străini (care, în parte, vor evolua și la București), concertele din 11 și 12 septembrie vor fi organizate sub auspiciile Fundației Brambach, iar sesiunea de comunicări va fi onorată de prezența unor distincte personalități.

În timp, Festivalul Enescu a prilejuit prezența, pe scenele românești, a tuturor marilor interpreți; ultimele ediții au fost mai „sărace“ în acest sens, dar muzica bună ne-a încălzit sufletele; dorim cu toții ca actuala ediție a Festivalului să reprezinte o renaștere a prestigului său în lume, așa cum merită valoarea interpretărilor noastre și personalitatea lui George Enescu.

Anca Florea

tele-imaginea

Trecerea punții

Zilele grele ale lui august au avut un ecou, după cum era și firesc, în regia și imaginea Televiziunii române.

Despre ecoul propriu-zis am mai scris, fenomenul în sine arătîndu-ne că dacă TVR are măcar un defect acela este în mod declarat lipsa de profesionalitate. Prin aceasta înțelegem incapacitatea funciară a celor care de id, sau se arată spre aducere la cunoștința noastră a deciziilor, de a-și păstra aparența neutră, imparțialitate, incapacitatea lor de a „juca teatrul“, altfel spus, o sinceritate spontană și păguboasă care în mod curent se cheamă prostie.

„Scăparea“ domnului Victor Ionescu de a nu da nici o știre despre rezistența eroică a basarabenilor la putsch într-o emisiune în care președintele țării, domnul Ion Iliescu, ne convingea cit de minunat este Tratatul semnat de domnia sa și în care el însuși, animatorul Actualităților, ne zice zîmbind că „i-a plăcut putschul“ această „scăpare“ e mai mult decît o probă de sinceritate. Este o probă de intenții.

Dar nu acesta este motivul „trecerii punții“. Trecerea punții s-a petrecut atunci cînd singura știre politică internă într-o zi în care M.S. Gorbaciov își anunța demisia din conducerea P.C.U.S. a fost declarația-apel a Partidului Alianță Civică și a Alianței Civice. Ceea ce făcuse TVR cu anunțurile despre P.S.M., adică își pregătea trecerea punții la braț cu domnul Verdet, o fi știind conducerea atunci că se va încerca lovitura de stat la Moscova?, s-a grăbit să facă de astă dată cînd lovitura a eșuat. Afirmarea aceasta ar putea nărea hazardată, fantezistă chiar. Dar uite că „marile com-

binatori“ de la Actualități, după ce au văzut că M.Ap.N. și M.I. „se țin bine“ și dau comunicate cum că ar fi o acuză gratuită (?) cererea P.A.C. de depolitizare a respectivelor forțe de apărare și ordine, găsesc cu cale să-și schimbe iarăși partenerul de traversare a punții.

Dar înainte de a spune cum trece TVR de la un companion de drum la altul să facem o observație. Nu cumva la emisiunile armatei române de la televiziunea română își face apariția domnul Corneliu Vadim Tudor? Nu cumva în conducerea Partidului România Mare și în paginile revistei cu același nume (e drept, auto-suspendată în luna vacanțelor, august) se prenumără îngrijorător de mulți domni generali? În rezervă, dar generali! Și nu cumva M.I. a premiat revista România Mare pentru merite? Și nu cumva, conducerea numitei reviste și numitul partid a fost invitată la momentele festive ale școlii superioare a M.I.?

Să fie toate acestea semne ale cuceririi? N-aș crede.

Dar să ne întoarcem la puntea noastră. Văzînd deci „că există undeva o astfel de poziție“ ce s-au gîndit domniile lor? Ia să le dăm noi cu tifla la aștia de la A.C. ori P.A.C.! Și cînd s-au dat publicității mesajele adresate Basarabiei în momentele de înaltare ale nemulului românesc au plasat informația despre mesajul P.A.C. între cel al Partidului România Mare și cel al Partidului Socialist al Munții. Cam ca Iisus între cei doi tîlhari. Luînd-o așa, situația onorează. Dar procedeele folosite de T.V.R. aduce amînte de parabola istorisită de Marin Preda în „Imposibila întoarcere“, parabolă în care unul dintre băieții care duceau caii la păscut ieșea din situația de înfrînt într-o trîntă voioasă, devenind ponibil. Trăgînd vînturi.

Știți domni, puntea stă în față. Nu este obligatoriu să o trecem, mai ales cînd vamecul se numește Conștință. Dar, măcar, hotărîți-vă asupra companiilor, Civile sau militare.

Eugen Uricaru

„MEMORILE“ LUI ZINOVIEV (III)

„P erioadele în care, de obicei, se împarte viața unui om, (copilarie, adolescență, tinerețe, maturitate) n-au pentru mine decât un sens pur formal” — notează Zinoviev undeva, în începutul capitolului V din *Confesiuni* ... Silit de mic să muncească în colhoz și devenit, la nici 18 ani, renegat politic, căutat pe tot cuprinsul țării de către organele de securitate, Alexandr nu mai are timp să-și consume nici criza adolescenței, nici o tinerețe romantică. În plus, de la 17 la 21 de ani „haosul virștelor” îl propulsează în Armata Roșie, într-o lume atât de deosebită de cea civilă.

Instrucția o face la cavalerie, într-o mizerie de nedescris, dar, curînd, instinctul de conservare îi spune că trebuie să devină un soldat model pentru a putea supraviețui. Izbucnirea războiului în iunie 1941, îl găsește pe noua graniță cu Reich-ul, stabilită în urma împărțirii Poloniei în septembrie 1939. Supraviețuiește carnajului din primele săptămîni de război și, urmare unui ordin dat de Stalin, este trimis elev la o școală de aviație, aidoma tuturor absolvenților cursului secundar. De aici, va ieși cu gradul de locotenent, dar abia în primăvara lui 1944. În 1943 însă se însoară „fortuit” cu Nina Kalinina, de care va și divorța curînd după demobilizare. Pentru o asemenea căsătorie, unui militar îi era suficient un bilet de permisie, nici măcar un act de identitate. Pe primul său fiu, Valeri, Zinoviev îl va cunoaște abia după șaisprezece ani. Între timp, biografia sa va cunoaște turnuri imprevizibile. Ca aviator, el va efectua 30 de misiuni de luptă și va participa la eliberarea orașului Praga și la asediul Berlinului. Primul an de după război îl petrece

împreună cu unitatea sa, în Austria și în Ungaria, unde soldații sovietici, inclusiv Zinoviev, nu fac altceva decît să contempie o incredibilă bunăstare de factură occidentală și să se dedea la o beție continuă.

În 1946, reia cursurile universitare. Pentru a subzista, descarcă vagoane în gară, se angajează paznic de noapte (falsificîndu-și actele, căci menționarea studiilor secundare nu le-ar fi permis o asemenea slujbă!) și își încearcă șansele într-o sumedenie de posturi minore și exotice: figurant într-un film, donator de sînge (avea o grupă foarte rară), cobai la Institutul Aeronautic (angajat să rezolve probleme de matematică într-o cușcă barometrică!) etc. Întreprinde chiar o tentativă scriitoricească, dar Konstantin Simonov îl sfătuiește să-și distrugă imediat manuscrisul pentru a nu suferi repercusiuni ideologice (pe sondașul principal al nulei era un delator sfîșiat de conflictul interior provocat de denunțarea unui prieten). Băutura îi devine un prieten consolator de nădejde. Asta pînă în 1948, cînd inițiază un plan trienal de abținere și își diversifică aria studiilor universitare, pentru a opta, în cele din urmă, pentru logică. 1951 este anul în care se recăsătorește cu o colegă, Tamara Filatieva. Se despart destul de repede, se împacă temporar în 1953, iar fructul acestui nou mariaj ratat este o fetiță cu serioase malformații congenitale, dar pe care tatăl va reuși s-o vindece peste ani, grație unui apostolat uluitor.

Teza de doctorat a lui Zinoviev îl consacră ca specialist în logică. Ea tratează metoda trecerii de la abstract la concret în *Capitalul* lui Marx și propune analiza logică a structurii operei. Primită cu ostilitate de mediile oficiale,

teza va circula în chip de samizdat avant la lettre.

Murind Stalin, el nu va încerca nici o bucurie, căci, fără inamicul său dintotdeauna, revolta sa părea sortită eșecului. Lipsită de un țel concret. Din fericire — dacă se poate spune așa —, descoperă în curînd că inamicul său nu e persoana fizică a dictatorului, ci sistemul care l-a creat, în plus, sistemul stalinist este numai o variantă a comunismului, iar noii conducători sovietici vor deveni, pe rînd, capabili să ofere noi și noi variante ale acestei aberații ideologice, cu toate consecințele — economice, sociale, culturale — de rigoare. Renegatul nu va avea, deci, nici un motiv de a șoma pe frontul revoltei!

Zinoviev consideră perioada care se întinde de la moartea lui Stalin, în 1953, pînă la înlăturarea lui Hrușciov, în 1964, drept „o fază de tranziție între tinerețe și maturitatea comunismului”. Pentru biografia contorsionată a tînărului savant, această epocă nu e lipsită de ciudățenii: deși teza îi este respinsă de un „consiliu științific”, este angajat la Institutul de Filosofie, întrucît conducătorul acestuia, un bătrîn simpatizant al defunctului dictator, îl „suspectează” de... simpatii staliniste. Situația aceasta poate părea grotescă însă ea are la bază un episod mai degrabă comic. Asistînd la susținerea unei teze antistaliniste de către un ex-stalinist, Zinoviev va face următorul comentariu: „Chiar și un

Dan-Silviu Boerescu

Mihail Bulgakov, o restituire

În caracterul ei vădit anti-comunist nuvela lui Bulgakov, *Inimă de cîine* (scrisă în ianuarie-martie 1925) era sortită să aștepte îndelung lumina tiparului în țara de obîrșie a autorului ei. Revista „Znamia” o publică în premieră de-abia în 1987 (nr. 6), la 25 de ani după ce scrierile bulgakoviene încep să fie cunoscute cititorului rus. În rudită cu *Ouăle fatale* (toamna anului 1924) și compusă în aceeași perioadă, *Inimă de cîine* se înscrie în seria textelor, care, sub faldurile atrăgătoare ale convenției științifico-fantastice, reușesc să demonteze piesă cu piesă construcția artificială a edificului comunist, de la mentalitate pînă la stereotipia limbajului, subliniindu-se potențialul ei de nocivitate asupra evoluției omului.

Ambele texte reprezintă istoriile a două experiențe de laborator eșuate. Dincolo de ținta satirică, ele sînt încărcate și de sens filosofic. Deși Bulgakov apreciază spiritul creator și inventiv, el semnaleză pericolul dezlănțuirii inteligenței necontrolate de rațiune. Se accentuează faptul că valoarea experimentalului, la orice nivel științific s-ar afla, este validată de simțul de răspundere al creatorului lui.

Profesorul Persikov (din *Ouăle fatale*) este pedepsit cu cruzime (linșat de mulțime) nu numai pentru nesăbuința de a da — fie și la ordin „de sus” — pe mîini nechibzuite o invenție neverificată, dar și pentru abstragerea lui totală din contingent, din realitatea socială. Constrîngerile la care este supus de noul sistem politic de după re-

voluție le suportă greu, dar cu docilitate. Are mereu sentimentul nedreptății, al umilirii, al violării spațiului sacru al științei, dar nu se revoltă, ci îndură cu stoicism. Geniul științific coroborat de rezistență pasivă și izolare totală în turnul de fildeș în colaborare cu vicisitudinile ignoranței cu putere de decizie vor avea ca efect dezlănțuirea grotescă a haitei de monștri, care va ucide oameni și va devasta teritoriul întregi. Această demonstrație a ceea ce poate însemna furia naturii provocată de nesăbuința omului este realizată de Bulgakov printr-o îngroșare și grotescului. Tonurile pe alocuri naturaliste, aproape nespecifice pentru stilul bulgakovian, dar în concordanță cu dimensiunea gravă a avertismentului atît de actual, mai ales, astăzi.

Tentativa eșuată a profesorului Preobrajenski (din *Inimă de cîine*) de perfectare a speciei umane prin transplant de hipofiză va rămîne la nivelul unei experiențe unice de laborator. Spre deosebire de nuvela anterioară, confruntarea dintre inteligență (profesorul) și ignoranță (reprezentanții forței diriguitorie) este permanentă, dinamică, activă.

Proba cea mai elocventă o constituie produsul însuși al experimentului, celebrul Șarikov (tradus nejustificat în versiunea românească a Gabrielei Abăluță prin Gogoloi), o ființă vie, care întrupează în sine obediința cîinelui operat, ticăloșia escrocului de la care s-a luat hipofiza și prostia agresivă și agramată conferită de factorul educațional, liderul proletar Schwonder.

Șarikov poate fi considerat ca posibil model terifiant de om-uncaltă, de mancurt, lipsit de gîndire proprie, ușor de manevrat, spre care tind orice ideal politic totalitarist. Refractor la sistemul educațional oferit de profesor — comportament civilizată, de bun simț, dezvoltare a gîndirii prin cultură, Șa-

rikov este deschis total către modelul propus de Schwonder, care-i facilitează posibilitatea de a trăi prin furt, obrăznicie, delațiune, viclenie, eschivare de la orice efort, intimidare prin forță sau șantaj. Posibilitatea manevrării conștiințelor este denunțată de autor ca pericol fatal, nu numai pentru societate, dar și pentru promotorii acestei strategii politice, prin cuvintele profesorului, care, deși mîns, în experiența lui, observă că: „Schwonder e un prost. Nu înțelege. Încearcă prin toate mijloacele să-l dreszeze împotriva mea, fără să realizeze că dacă cineva îl va stîrni la rîndul lui împotriva dresorului, acesta din urmă va fi complet distrus”.

Lipsit de infatuare și orgoliu profesional, profesorul Preobrajenski are curajul de a recunoaște că reușita unei experiențe la sfîrșitul unor ani întregi de muncă se poate transforma în eșec, dacă rezultatul este potențial dăunător celorlalți. Gestul lui de a distruge ceea ce a realizat este însoțit și de înțelegerea unui adevăr fundamental: descoperirile științifice, fie ele și geniale, pot fi ireversibil fatale cînd atentează la echilibrul naturii: „Am petrecut cinci ani tot scoțînd la hipofize [...] pentru ca într-o bună zi să transform un cîine adorabil într-un monstru care face să-ți se ridice părul măciucă [...] Iată ce se întîmplă, cînd un cercetător, în loc să urmeze pas cu pas natura, violentează lucrurile și încearcă să ridice un colț al vălului” (subl. n.). Plecăciunea smerită a geniului uman în fața geniului naturii și, totodată, îndemnul de a respecta, în pofida tentației de a cunoaște și a schimba mersul firesc al lucrurilor se impune azi ca un veritabil comandament: „La ce bun să fabrici în mod artificial toți acești Spinoza, cînd orice femeie poate să-i zămislească în orice clipă? [...] Omenirea însăși are zilnic grijă ca în procesul de evoluție, printre rebutori de tot felul să scoată la iveală și cîteva duzini de genii eminente, onoarea globului nostru [...] Descoperirea mea nu valorează nici cît o ceapă degerată”.

Avertismentele lui Bulgakov din primul pătăr al veacului privind potențialul distructiv atît al minții omenestii, cît și cel al unui sistem social dictatorial, au pentru cititorul de azi un vădit caracter vizionar. Iar invitațiile stăruitoare ale scriitorului, prin cuvintele profesorului Preobrajenski,

măgar oarecare li poate trage o copită unui leu mort”. Directorul Institutului de Filosofie va reține numai sintagma finală și, de aici, profitabila confuzie...

Anii hrușciovieni au fost, prin comparație cu cei ai agoniei staliniste, niște ani relativ veseli. Gerația lui Zinoviev începe să se afirme, odată cu timida liberalizare socio-culturală. Deși nu va face carieră, printr-un concurs de împrejurări încă tînărul logician ajunge cunoscut peste hotare, inclusiv în Occident. I se publică primele lucrări... În Polonia și în Cehoslovacia. Folosind diferite strategii (prezentarea de variante diferite la cenzură și la editură, renunțarea la drepturile de autor etc.), el reușește să publice, în 1960, cartea *Probleme filosofice ale logicii multivalente*, care îi va aduce consacraarea în domeniul urbi et orbi, fiind imediat tradusă, mai întii în poloneză. Paradoxul este că de opus se vor opune noii „liberali”, cei care îl sprijină fiind, aproape exclusiv, foști stalinisti. Explicația constă în rivalitatea profesională, adică în foarte omeenea invidie, care nu ține cont de sistemele politico-ideologice...

Anii '60 înseamnă pentru Zinoviev atît despărțirea de cea de-a doua soție, cît și renunțarea definitivă la alcool în 1964. Renunțînd definitiv la idealuri, soluția problemei existențiale începe să i se contureze cu claritate (și va fi formulată de personajul Ivan Laptev din *Drumul spre Golgota*): „esențialul nu e cum să construiești paradisul pe Pămînt, ci cum să trăiești”. Zinoviev devine „un stat suveran” în interiorul U.R.S.S., în care legea de bază este „a avea fără a poseda”, refuzul seducției materiale, posibilă formă de mistuire a conștiinței. Nu și seducția fizică! În 1965, o cunoaște pe Olga, 19 ani, care va deveni cea de-a treia soție a sa.

Era lui Brejnev coincide cu o nouă fază a revoltei a deja celebrului, de pe acum, logician. Refuzînd să-și „recunoască” public apartenența marxist-leninistă, el va fi trecut pe toate listele negre. Finalmente, în 1978, exilul exterior îl completează pe cel interior, vechi de-o viață. Și, pentru ca „renegatul” să nu se dezmință, Alexandr Zinoviev este, azi, poate, cel mai important critic al simulacrii de restructurare perestroikistă și al lui Gorbaciov. El reprezintă acum ceea ce, la noi, s-ar numi un destabilizator „odios”! Of, of, of, **Katastroika, mon amour!**

de a nu se face în nici o situație uz de crimă sau de teroare („teroarea paralizază complet sistemul nervos [...] de orice culoare ar fi ea — albă, roșie sau brună”) rămîn la fel de actuale și acum, în acest singeros sfîrșit de veac, ca și atunci cînd au fost scrise.

Remarca profesorului Preobrajenski că aspectele regimului impus de revoluție sînt nu „umanabile”, ci „miraj, cum, începînd reprezintă și o cheie în descifrarea fantasticului bulgakovian. Dincolo de anumite limite dezordonate devine aberație, non-sens, ireal. Așa se poate explica nașterea treptată dintr-un fapt cu precizie circumscris a unei cascade de gesturi și atitudini grotesci, soldate uneori tragic. În *Diavoliada* (1924) fantasticul cuprinde tentaculare zone tot mai largi ale realității. Totul se transformă într-un delir coșmaresc, dar și hilar (cîtă vreme ținta rămîne încă vizibilă), unde gesturile de normalitate sînt tot mai sporadice, dispărînd odată cu simbul de judecată a protagonistului învins. Forme ale intruziunii supranaturale în real apar și în *Ouăle fatale* sau, mai ales, în *Măestrul și Margareta*, implicîndu nu numai destine individuale, dar și colectivități, într-un fel de isterie generală; se nasc mereu, ca într-o reacție în lanț, imagini noi, neașteptate și imprevizibile, de un comic dezlănțuit, dar și de un grotesc macabru. Sînt mereu sancționate păcate mari și mici, vicii de formă, clișee și automatisme, sub care esența umană se volatilizează, dar nu numai atît. Uneori explozia debordantă de imagini pare a se desprinde de obiectivul vizat, continuîndu-și jocul, din simpla plăcere a fantazării.

Astfel fantasticul are în proza lui Bulgakov în principal funcție de admonestare (*Inimă de cîine*) și chiar de pedeapsă (*Ouăle fatale*) a ceea ce la nivel social, dar și individual, nesocotește norme esențiale, eterne, ale existenței.

Tălmăcirea Gabrielei Abăluță a nuvelei *Inimă de cîine* (publicată în suplimentul nr. 3 al revistei UNU) marchează centenarul Bulgakov (1991) printr-un pios gest de recuperare și pentru cititorul român a unui text de valoare, prea îndelung condamnat cu premeditare la statut de manuscris. Încă o dovadă că „manuscritele nu ard”.

Ana Maria Brezuleanu

TINERI POEȚI ITALIENI

ROBERTO DEIDIER

Nu știu

Nu știu să-mi port grija și să mă las frigulul, tusei, scintelerii ochilor cuprinsă de o altă febră : devine ciudată această oră în așteptarea trezirii depline.

Se fac simțite în întinerie foșnetele ce nu pot fi ascultate. Poate casa ascunde un rău ce pe nesimțite ne îndepărtează dacă de la o lună la alta ne face să uităm și puținele gesturi în care aveam încredere ; ziua aceasta, oricum aproape, ne-a și sustras simțurilor noastre comune.

Nu mai aștept

Nu mai aștept somnul. Asupra ochilor s-a întipărit noaptea, noaptea am învățat să mă cunosc. De parcă m-ar imita se întoarce mereu egală.

Caut zorii într-o zbatere iute de ariol, deasupra mansardei. Asemeni frielli, pare să susțină aerul viața aceasta fragilă.

Deja simt

Deja simt respirația mea schimbându-și ritmul și pătrunzind în cadența finală nepercecută a unei false eutanazii : doar așa trupul trădează voința zilei, recunoscând reverberația rară printre zăbrele a unei lumini ce nu-i aparține. O mulțime de imagini fără greutate aparentă intoxica mîntea ațita vreme cît eu voi lipsi. Iar eu alunec, alunec înspre o resemnare mult mai ușoară, pînă la trezirea ta

GIULIANO DONATI

Deltaplane

Deltaplane duminicale atrase de spații deschise în afara furtunilor pe paliștii în jurul așezării se văd cum încet eucerese cerul, cum jau înălțime, în arcuri cu ciocul încordat de bicicletele cu motor aerlene pe care clopotnițele și câteva virfurii de arbori le ascund atunci cînd alunecă prea jos, dar lată-le iarăși, teama lor ține pînă

la ultimele lumini ale acestor duminici furate fotbalului sau prinzurilor între rude apropiate, și este inutil să o lei pe drumul lor, să optezi pentru această cale, niciodată n-o să-i găsim pe acești piloți, înseși sîntem de o apropiere doar aparentă sau de puținii arbori ori case care ajung totuși să ne ascundă naștea mișcărilor venite din dimineață spre a le da timp să se pregătească.

Smulși din așternuturi

Am crescut în trei în suvoitul pijamalei, trîlola pereche de ochi dintre pinze, amuțind cît privește secretele nortulanelor capul în spălare rapidă, soplînd tîntă în istorie, în cutia de montaj, baterii în mesele de desen, spunîndu-mi miil de feluri de-a ajunge jucîndu-ne, lincezeala duminicii febră în săntămîni de acupuncturi fulgerătoare în metatars, dezghinați de caramete, nu mai am mai mult de un centimetru de gaz pentru că m-au lăsat singur cerîndu-mi să trăiesc pentru toate acestea.

ALBERTO TONI

Curgerea lentă

Curgerea lentă a timpului este chiar sosirea ploii. Taina inimii libere se asemănă lucrării apelor din stradă ; adună nenumărate fragmente, fantozii. Ascensiunea iluziilor se îndreaptă spre stele schimbînd cursul evenimentelor și jocul se strecoară printre cuvinte.

În marginea grădinii

În marginea grădinii o văd — merg în tăcere : există atît cît se aprinde. Încă din zori mă cuprind, albe busturi de marmură o fugă de nori. Nu se retrage, vine drept către mine, Vine să pună la încercare cu adevărat această viață printr-o strîngere de mîni, A stî prin joc. Jocul e divin : asta e ziua.

În românește de Eugen Uricaru

Urmare din pag. a 16-a

FIUL SOARELUI

la garda lui, care lupta cot la cot cu legionarii, sa se ferească : un grup de dușmani îl recunoscuse și se îndrepta împotriva lui. Bruce, o lance îi străpunse brațul drept, trecu prin coastă și i se infilșe în ficat. Iulian, în timp ce încerca, în tulburarea lui, să o scoată, își găuri cu lama dublă artera. Singele țîșni navalnic. Augustul se prăbuși fără simțire de pe cal. Cei care se aflau în preajmă îl prinseră și-l duseră în tabără.

Oreibasios îi scoase lancia, făcînd tot ce-i stătea în puteri să oprească hemoragia. Cînd, la un moment dat, durerile îl mai lăsară, ceru calul și armele să se întoarcă la luptă. Teama că nu cumva legionarii să intre în panică din pricina rănirii lui era mai mare decît durerea. Din cauza mișcărilor bruște, pe care le făcu, dînd să se ridice, rana se deschise din nou. Hemoragia era de nestăvilit. Silit să rămînă nemîșcat, întrebă după o vreme unde se află. „În Frigia“, îi răspunse cineva. Tresări. Își aminti că într-un vis (în ajunul plecării din Antiohia) îi apăruse un tînăr blond șoptindu-i că va muri în Frigia. Se trezi exclamînd : „Soare, m-ai ucis !“

Contrar temerii lui, aflînd de rana mortală primită în luptă de Iulian, oștenii, disperați că vor rămîne în țară dușmană fără conducător, se năpustiră cu și mai multă furie asupra perșilor. Praful îi orbea, căldura îi sufoca, foamea le sleise forțele. Ei însă, orbiți de ură, izbeau neîncetat. Dușmanul, printre numeroșii morți, pierduse 50 de satraپی și nobili.

Eparhul Sallustios, ajungînd la cor-

tul augustului pentru a-i vesti încă o victorie, îl găsi vorbind cu greutate înțelepților și apărătorilor care urmăreau muți de emoție ultimele lui clipe. Se forța din răsuputeri să-și înfrîngă durerea, Ammianus Marcellinus, care se afla în cort, ne-a păstrat „apologia“ lui — supunerea celui puternic la voința divinității. Îi imploră să nu-l plîngă deoarece îl aștepta o soartă mai bună. Părăsea viața cu sentimentul datoriei împlinite. Era recunoscător zeilor pentru felul în care murea. În jurul cortului, legionarii adunați se străduiau să-i prindă ultimele cuvinte. Abia își înghițeau suspinele în piept. Augustul respira tot mai greu. La un moment dat, privirea se opri asupra lui Sallustios. Îl întrebă neliniștit : „Unde-i Anatolios ?“ Eparhul tăcu o clipă, apoi răspunde : „Acum e fericit“. Iulian înțelese că murise. Uitînd de propria lui soartă, izbucni în hohote. Nimeni nu mai putea să-și țină lacrimile. Rugîndu-i din nou să nu plîngă, le vorbi : „Nu vă voi desemna urmașul. Mi-e teamă să nu greșesc alegînd pe unul mai puțin capabil. Alegeți voi pe cel mai bun“. Îi rugă să împartă averea personală prietenilor apropiați. Se întoarse spre teurg : „Așadar, Maxime, aveai dreptate cînd îmi spuneai deunăzi că spiritul triumfă în clipa cînd sufletul părăsește veșmintul lui josnic — carnea — pentru a se uni cu flacăra astrală“. Sofistul, care-i vorbea întruna de viața de după moarte (doar doar îl va face pe august să tacă), întinse mîinile ca și cum și-ar fi salutat învătăcelul : „Iuliane, dragule, te așteaptă tatăl tău ceresc — Soarele“, ros-

ti cu ochii înlăcrimați. Chipul muribundului fu inundat de lumină la auzul vorbelor dascălului. Într-un colț al cortului, Ammianus Marcellinus în timp ce urmărea stingerea înceată a vieții în trupul augustului, se gîndea : „Iată, așadar, moare unul din conducătorii cei mai integri atît prin noblețea firii, cît și prin izbînzile lui. Moralității consideră că există patru virtuți principale : puritatea, înțelepciunea, dreptatea și vitejia. Iulian și-a închinat viața spre a le dobîndi pe toate. Ar putea să-și însușească spusele lui Alexandru : Prietenii sînt comoara mea“. Își reveni din gîndurile ce-l năpădiră. Priscos îi traducea împăratului un oracol al Soarelui, în timp ce

acesta îl asculta cuîndat într-un calm imperturbabil. „A mări tînăr, roști cu greu augustul, este un privilegiu pe care zeii îl oferă ca răsplătă a înaltei lui virtuți. Să nu uitați că singurul meu țel a fost de a vă indulci chinurile și de a mă îndepărta de obiceiurile corupte ale suveranilor. De cite ori patria m-a chemat pentru salvarea ei, am fost oricînd gata s-o slujesc.“ Rana începu să-i singereze din nou. Simțea că se sufocă. Ceru apă. Slujitorul său îndrăgît, Evhemeros, care nu se clintise de la căpătîiul lui, îl ajută să bea. Iulian, de cum își mișcă buzele, întoarse capul într-o parte și-și dădu suflul. Era în zorii zilei de 27 iunie 363. Avea 32 de ani.

moda, altfel

«Mamalik i Mahrusseh i Iran»

asta vrea să însemne „posesiunile iraniene protejate de Dumnezeu“. Ele nu mai sînt ca altădată, diviziunile s-au schimbat, ba chiar și protecția divină dar numai enumerînd cîteva ametești de plăcere imaginîndu-ți moliiciunea covoarelor și neasemuita lor frumusețe : Balucistan, Ispahan, Teheran,

Mazanderan, Siraz, Kerman, Hamadan, Luristan, Sari sau Yezd, Sultanabad, Tauris, Kasvin. Teșăturile de mătase și bumbac au parfumuri stranii, halucinatorii și imprimeuri sînt făcute cu mina. Tabacul, bumbacul, orezul și opiul au relații de bună vecinătate în ciuda tentației mondiale pe care opiul o exercită, fructele sînt ca în povești, vinurile îmbătătoare, mai ales cele de Kasvin, în Siraz abundă trandafirii și petrolul gilgiie, despre gulful persic ce să mai vorbim ? Și atîta sărăcie... mai rău ca în O mie și una de noapți !

După cucerirea Persiei de musulmani clasele de jos au rămas fidele costumului național part dar cele superioare i-au adus modificări sensibile. Pantaloni se purtau drepti sau largi. Hainele aveau mînceci lungi, unele erau strînse pe corp, deasupra cotului și a centurii. Inevitabilul mantou, precauție în toate epocile, la mai toate popoarele, își are originea în povestiri biblice, Sem acoperîndu-l pe Noe ador-

mit. Iosif lăsîndu-și haina în mîinile amenințătoare ale Doamnei Putifar, Ilie, ridicîndu-se la cer, lăsîndu-l discipolului său Eliseu. Perșii purtau pantaloni roșii și pe cap turbane mai apropiate de boneta frigiană, ca desen, decît de cele indiene cunoscute azi.

Costumul feminin era strîns pe piept, închis cu fente și panglici, era mai lung decît cel bărbătesc și realizat în teșături mai moi, mai fine. Sub dominația arabă au intrat în folosință cămășile, caftanele și mantourile, ajungîndu-se la o combinație de elemente vestimentare turcești și arabe, pe care mulți le poartă și astăzi, cu toată influența educației occidentale.

Rasa pură indiană nu s-a lăsat convertită ușor, în ciuda multelor invazii, războinice sau pacifiste, avînd o constituție religioasă riguroasă, respectată fără concesiuni și slăbiciuni. Astăzi, lumea este plină de artă veche indiană, mărturie a modei ; raportîndu-ne la sculpturile din temple, în antichita-

tea indiană oamenii nu-și acopereau decît foarte puțin torsul, purtau doar o legătură în jurul coapselor ; nici femeile nu-și acopereau sîni dar țînînd seama de cum apar în sculpturi, răutăcioasele mondene (frantuzoaicele !) au considerat că aveau totuși un fel de cache-seins, fără îndoială un eufemism optimist înlocuind insolentul și peiorativul soufien-gorge de astăzi : „soutenir les faibles et ramener les égarés“.

Deși e de așteptat ca ținuta occidentală, lipsită de caracter și fantezie, să fie adoptată general, costumul indian păstrează încă, amintiri din feerii și reverii fabuloase, cu cortegii luxoase și risipă de flori, de aur și broderii bogate.

Corina Cristea

Luceafărul

15

FIUL SOARELUI

Bucuria lui Iulian pentru marea victorie era umbrită de neliniștea cu privire la soarta armatei din nord. În ciuda cercetărilor întreprinse de phylarhul Abraam în munții kurzilor, Procopios și Arsaces nu lăduseră nici un semn de viață. Iulian temându-se că au fost prinși în capcană, a început să cîntărească eventualitatea de a înfrunța numai cu forțele sale dușmanul. Convocă în acest scop pe ofițeri și pe consilieri să le afle părerea: era sau nu oportun, să asedieze Ctesifonul sau trebuia să ordone retragerea. Ședința a decurs dramatic: ofițerii, în frunte cu amiralul Lukilianos, îl sfătuiră să renunțe la asediu, care ar fi durat cel puțin șase luni, din pricina zidurilor neobișnuit de puternice ale orașului. Există apoi riscul să fie prinși între două focuri — cel al asediatorilor, care s-ar fi împotrivit cu îndârjire, și cel al armatei lui Șapur. Consilierii, în numele cărora vorbi Maximos, îl conjurară, în schimb, să se arate vrednic de speranțele lor continuând campania, mai ales că zeii îi arătasera bunăvoință prin victoriile reputele pînă acum. Cel mai vîrstnic dintre magii etrusci aminti însă că augurii nu prevesteau deloc lucruri bune. Era prima oară cînd Iulian — împărțit între ofițeri și consilieri — șovăia să ia o hotărîre. La un moment dat, ceru părerea păgînului Arinthios, a cărui chibzuință o prețuia în mod deosebit. Nobilul bizantin îl sfătuîi deschis să opteze pentru retragere. Maximos, văzînd că opinia lui Arinthios s-ar putea să aibă sorti de izbîndă se grăbi să-i amintească augustului menirea sa divină — el, care era o adevărată intruchipare a lui Alexandru, trebuia să nimicească cu orice preț înestul imperiului din Orient. Totuși Orebasios, vorbind în calitate de medic, îl sfătuîi să nu continue campania: armata, neobișnuită cu căldura insuportabilă, cu mlaștinile și insectele otrăvitoare, ar fi avut prea multe suferințe de îndurat. Priscos continua să rămînă cufundat în mușenie și asta îl îngrijoră pe Iulian. Cînd i se ceru părerea, sofistul sublinie plin de curaj că, în afară de fiul lui Filip, nimeni nu izbutise să-i supună pe persi — nici Traian, nici Iulius Caesar, nici chiar Octavian. Cînd își întoarse privirea spre consilieri, pe chipul palid al augustului se așternu un zîmbet plin de amărăciune. Dar chiar de-aș avea forța lui Alexandru, îmi lipsește de bună seamă cutezanța lui... „Șopti el ca pentru sine arătînd printr-un gest că ședința luase sfîrșit. Bruscu chipurile, ca și cum abia atunci și-ar fi amintit, dar de fapt ca să-și ascundă gîndul, îl întrebă pe intențent pentru cite zile existu provizii. Cînd acesta îi răspunse că numai pentru 30 de zile, își aținti privirea întrebătoare asupra lui Lukilianos, să afle dacă puteau să navigheze în susul Tigrlui. Pentru a urca un fluviu atît de năvalnic, cu cascade și curenți, era nevoie de cel puțin 20 000 de vislași, iar ritmul înaintării ar fi fost doar de citeva stadii pe zi. Numai Alexandru coborîse o dată acest fluviu, nimeni nu reușise încă să-l urce...
 În noaptea aceea, simțîndu-și suflul greu, Iulian se retrase devreme în cort. Ideea că va trebui să ordone retragerea — la numai doi pași de Ctesifon — îl răscolise nespuse. Cucerirea insolentei Persii va rămîne așadar doar un vis iar ambiția de a se distinge de înaintașii săi printr-o faptă măreață — o simplă iluzie? Se gîndi că, într-adevăr, legendarul Sisif simboliza, prin strădania lui zadarnică, tragicul impas al omului, care se luptă să se depășească pe sine, în timp ce zeii îl modelează cum vor viitorul... De bună seamă, pe orice rival al zeilor îl așteaptă un Caucaz, pentru el Caucazul va fi de acum înainte tronul. Prin cătifeaua cortului pătrunde un aer cald. Deschise ușa. Zăpuseala îl sufoca. Cerul era presărat cu stele. Il pofti pe Anatolios să-l însoțească la plimbare. Înaintau pe potecile taberei vorbind încet. La majoritatea corturilor, luminate de torțe, legionarii jucau zaruri sau povesteau întîmplări din timpul

Născut în 1913 în Asia Mică, lin-gă anticul Sardes, Tasos Athanasiadis se distinge în peisajul actual al literelor neoeleene drept una din fizionomiile cele mai originale. Secretar, timp de aproape trei decenii, al Teatrului Național, membru al Academiei ateniene, activitatea sa pe tărîmul literaturii este impresionantă. „Specializat“ în romane ciclice, de largă respirație (trilogia Familia Panthei, 1948—1961; Gărzile Ahaiei, 1975; Copiii Niobei, 1988, ambele cite două volume), scriitorul reconstituie în izbutite frezce zbulciulul societății grecești inter-și postbelice.
 Tasos Athanasiadis rămîne pînă astăzi neîntrecut în cultivarea acestui gen în literatura neoeleună. Cronica lirică inspirată din viața lui Ioannis Kapodistrias, Călătorie în singurătate (1944), este urmată în 1957 de două capodopere — Dostoievski în drumul de la ocnă la patos lucrare de referință, tradusă în numeroase limbi) și Trei copii ai veacului nostru (consacrată lui Hugo, Dostoievski și Tolstoi). O lucrare reprezentativă în acest domeniu rămîne Fiul Soarelui, Viața împăratului Iulian Apostatul, publicată în 1978 la editura ateniană „Estia“. Personalitatea enigmatică a împăratului Iulian (361—363) a exercitat o fascinație constantă în literatura neoeleună, numeroși scriitori celebri (Konstantinos P. Kavafis, Nikos Kazantzakis,

Panayotis Kanellopoulos) consacrin-du-i creații memorabile. „De la mijlocul secolului 4 e.n. — mărturisește autorul — augustul a fost acuzat și ridicat în slăvi cu aceeași patimă. Cei care l-au iubit l-au numit «sfînt», cei care l-au detestat l-au stigmatizat pe veci zicîndu-i «apostatul». Nimeni însă nu i-a contestat virtuțea.“ Valorificînd un imens material biografic, Tasos Athanasiadis realizează o operă narativă de excepție care, după cum subliniază criticul E. N. Moshos, prefațatorul lucrării, surprinde „într-o perioadă istorică dramatică, destul tragic al unui om înzestrat și virtuos, ce n-a izbutit însă să perceapă mesajul și semnificația epocii“. Fragmentul ales reconstituie ultimele zile ale tinărului împărat, care se stinge în urma rănii mortale primite în bătălia de la Maranga, pe fluviul Tigru, la numai patru luni după începutul amplei ofensive împotriva Persiei sasanide.

incursiunilor de pradă, bind muscat de Asiria. „Auguste, pari neliniștit“, întrerupse într-un tîrziu Anatolios tăcerea lui Iulian. Acesta, ca și cum ar fi fost trezit brusc din visare, se opri și-l privi. „Tot te mai chinuie insomniile?“, îl întrebă. „Da, auguste, de-a- ceea m-am apucat de băt...“ Il mîngîie pe umăr: „Eu, Anatolie, cred că cea mai tragică clipă din viața omului este atunci cînd a căutat pretutindeni o ieșire, dar n-a găsit-o nicăieri...“ Desigur, expresia lui în acel moment inspiră o anumită sfințenie, izvorită din marea durere de a descoperi că nu este decît o jucărie în mîinile zeilor, ca o scindură purtată în torentul Eufratului. Tare mult aș vrea să mă aflu nevăzut lingă Alexandru, să-i văd chipul în cele trei zile cit a stat închis în cort ca să ia hotărîrea de a se întoarce în Persia prin adincul Indiei, așa cum îi ceruse armata. La consiliu aproape toți comandanții de divizii se împotriviseră continuării expediției... Eu, Anatolie, n-am gustat fericirea de a-mi vedea visul cu ochii, așa cum aproape că a fost pe punctul de a face Alexandru. Mă aflu încă la porțile Persiei, în timp ce el o cucerise. Oh, atît aș vrea să fi stat nevăzut lingă el, să-i văd chipul în momentul cînd lua o hotărîre atît de îndrăzneată...
Natura deficit, fortuna mutatur, deus omnia cernit — sint cuvintele pe care a cerut să-i fie gravate pe inel unul din cei mai nobili Antonini pe care eu îl admir — filozoful Hadrianus. Cînd își urară noapte bună, puțin mai tîrziu, Iulian îl privi fix în ochi pe ofițer: „Te conjur, Anatolie, oriunde te ar arunca soarta, întoarce-te aici și ia-o de soată pe persana aceea mîndră. Dacă o să-ți dăruiască băiat, vei oferi Romei un bun cetățean care altminteri ar deveni dușmanul ei. Și cine știe... Dar să lăsăm pe mîine lucrurile importante...“

Augustul rămase treaz aproape toată noaptea în cortul lui, meditînd. Dimineața dădu ordin să sune trompetele, îi chemă pe ofițerii statului major și-i anunță: vor pleca în marș rapid pe la defileele Tigrlui, prin Armenia, ca să evite o încercuire sigură în Asiria. Vor da foc flotei, ca să nu cadă în mîinile dușmanului. Hotărîrea lui temerară îi surprinse pe ofițeri. Numai el știa însă cite ceasuri de zbulciul dramatic petrecuse pînă să ia o decizie atît de îndrăzneată.

Spectacolul incendierii flotei, formată din aproape 1 100 de vase încărcate cu mașini de asediu, a fost îngrozitor. Armata asista în tăcere la incendiu, încredințată că înțeleptul august, care găsea întotdeauna soluții fericite, nu recuserse la o hotărîre atît de absurdă fără să aibă un temei anume, nu îndrăzne să-și exprime protestul. În aceeași noapte, cercetașii saraceni, cu phylarhul Abraam — care trecuseră de partea romanilor numai pentru a participa la jefuirea Ctesifonului — au dezertat. Cu citeva zile în urmă a părăsire în tabără un nobil persan, în-singerat pe re urma chinurilor la care îl supusesse Șapur, fiindcă îndrăznise să propună, după înfrîngerea suferită pe Tigru, încheierea unui armistițiu cu romanii. Lui Hormizd, care se incre-dință de identitatea lui după o scurtă discuție, îi făgădui să-i ajute pe romanii la retragere. Astfel expediția ajunsese să fie încredințată unor călăuze din rîndul dușmanilor.

Legionarii, la 30 km distanță de Ctesifon, se găsiră prinși în clește, într-o vale înconjurată de munți semeți, fără ieșire. Abia atunci își dădură seama că, în cazul încercuirii, n-ar fi avut posibilitatea să scape. Cînd perșii, pe care-i supuseră la chinuri, recunoscură că i-au înșelat, Iulian dădu ordin ariergardei să se grăbească, doar-doar vor mai salva ceva din flotă. În zadar însă. Cele 1 100 de corăbii deveniseră scrum. Nu le rămăseseră decît 12 vase pe care le păstrase după mari rugăminți Lukilianos — insuficiente pentru a asigura transportul unei armate de 20 000 de soldați. Iulian ordonă atunci să inainteze în formații strînse. Cînd ajunseră însă la urechile augustului protestele soldaților împotriva hotărîrii lui necugetate de a distruge flota, acesta îi lămuri cu răbdare că acum, fiind uniți într-un singur corp, vor putea controla mai lesne mișcările dușmanului, lucru care ar fi fost imposibil dacă erau împărțiți, unii pe uscat, alții pe apă. În sinea lui recunoscu că era prima oară în timpul domniei sale cînd luase o hotărîre greșită.

Evenimentele nu întîrziară să-i dea dreptate. Șapur, de cum își dădu seama ce ascunde planul lui Iulian de a incendia flota, trimise escadroane de cavalerie să pirjolească locurile pe unde vor trece romanii, ca să-i lipsească astfel de posibilitatea de aprovizionare.

După puțin timp, diadohul persan, cu scutierii lui, dădu fără milă pradă focului regiunea Adiabene — culturi, pășuni, păduri, orașe, sate. Legionarii nu apucaseră să scape bine de fumul incendierii flotei, că se izbiră de un altul. Armata începu atunci o dramatică luptă pentru supraviețuire în cîmpurile pirjolate ale Persiei. Era într-adevăr un chin pentru romani să vadă malul opus al Tigrlui cu pășuni înverzite, lanuri de griu, copaci încărcăți de rod — în timp ce ei inaintau asudînd sub soarele ucigător, prin nori de țîntări și muște, cu respirația tăiată de mirosul greu exhalat de apele stătute, trăgînd după ei carele cu rănii care gemeau.

Iulian, tot mai îngrijorat și preocupat să scoată cu orice preț armata din cursa în care o aruncase nechibzuința lui, visa cu melancolie la glorioasele zile petrecute în Galatia. Adesea, cînd melancolia se transforma în deprimare (pe care se străduia să o ascundă față de ofițerii săi), își petrecea nopțile treaz în cort, încercînd să mai găsească alinare în corespondență și studiu. Atunci filozoful din el critica nesăbuită oșteanului de a realiza visul lui Alexandru — o împărăție lumească în care vor fi adorați zeii antici și va domni spiritul clasic. Ce altceva rămăsesese din imperiul marelui macedonean decît ruinele? Ce mai amintea de geniul lui decît niște planuri îndrăznețe și fapte eroice? Ce sens avea o luptă întemeiată pe omor și distrugere, din moment ce orice acțiune umană era destinată de zei să fie scrisă pe apă — precum zborul unei păsări care nu lasă urme în aer? I se întîmpla adesea, din pricina încordării nervoase, să aibă halucinații. Astfel, într-o noapte cînd rămăsesse treaz, îi apără în cort „spiritul împărăției“ — aceeași femeie cu infățișare tristă care-i apăruse în vis puțin înainte de încoronarea sa la Paris, indemnîndu-l să primească coroana de august din mîinile armatei. Iulian, în ciuda tulburării pe care i-o stîrni umbra apariției, găsi totuși singele rece să mediteze că de data aceasta vedenia îi prevestea ceva rău. Sări ca ars din așternut. Era o căldură înăbușitoare. Se apropia de miezul nopții. Tabăra era cufundată în somn adînc. Primul lui gînd a fost să prevină — printr-un sacrificiu către zei — nenorocirea ce-l amenința. Bruscu. Privînd în sus, văzu o linie luminoasă brăzdînd cerul și apoi dispărînd. Augustul, cuprins de un fior la vederea neobișnuitei apariții, se gîndi îndată că dușmanul său Ares îi prevestea ceva rău. Încă înainte de a se lumina de ziuă, îi chemă pe magii etrusci, nerăbdător să le audă lămuririle. El îl sfătuiră să amine orice acțiune de război — și acesta era tocmai sfatul de care se temea. Trebuiau să se deplaseze neîntreput ca să procure hrană — altminteri, legionarii infometăți, n-ar fi fost în stare să înfrunte atacurile. Astfel, nesocotindu-l sfatul deși era superstițios din fire, cînd se lumina de ziuă, la 26 iunie 363, dădu ordin să se continue marșul.

Șapur, care-l urmărea îndeaproape, văzînd că înfruntarea în cîmp deschis îi aducea numai înfrîngerii, recurse la războiul de hărțuială. Tactica lui îi neliniști pe romani. Ca să evite atacurile prin surprindere la trecători și pe înălțimi, vegheau toată ziuă și nu mai găseau timp să se ocupe de hrană. Totuși, în dimineața aceea, perșii, cu forța lor copleșitoare, atacară din două părți ariergarda. Iulian se grăbi să alerge în ajutorul ei. Prezența lui impunătoare pe cal însuși legionarilor încredere. Se avîntară plini de insuflețire asupra perșilor. În clipa aceea, un mesager dădu de veste că dușmanul atacase cu elefanții avangarda.

În timp ce alerga într-acolo, apărat doar de scut, cu fața roșie de neliniște și transpirație, Iulian se auzi strigat de către Anatolios; acesta îl avertiza să se ferească de săgețile care cădeau ploaie în jurul lui. Apariția augustului ridică moralul celor din avangardă. Iulian, încercînd să se facă văzut de toți, îi incuraja cu gesturi spectaculoase și strigăte. Infanteria ușoară începu să înainteze. O urmă și cavaleria. În timp ce augustul galopa în frunte, o săgeată îi ucise calul. Călărețul care-l ajută să urce pe alt cal îl imploră să se retragă, dar acestuia nici că-i păsa. Avîntul augustului stîrnea entuziasmul celor care luptau în apropiere. Pînă și creștinii șopteau că „necredinciosul părea un arhanghel pe cal“. La un moment dat, Iulian auzi voci răzlețe de

Prezentare și traducere de Elena Lazăr

Continuare în pag. a 15-a